

Az egyházi mecénatúra kiemelkedő alakjai

Sebestény Sándor
Alkotmányos válaszüton 1848-ban

Limbacher Gábor
A feszület mint a szakrális
tárgyszemlélet példája

Középkori francia szerző
Magdolna szerelme

Bősze Balázs versei

Ferences Világi Rend
Beszélgetés Paczolay Balázssal

Lehoczky Leopoldina
Kálváriák

Szová tesszük
Albino Luciani
Gyónás 600 évvel később

Közelkép
Remény és perspektíva
Beszélgetés Molnár Tamás professzorral

A keresztény művészet szimbólumai

Sárközy Zsolt fotográfiája

Az egyházi mecénatúra kiemelkedő alakjai

Pyrker János László

Az egri érsekként elhunyt ciszterci szerzetes rendkívül kalandos és tanulságos életében sokféle feladatot látott el, rengeteget utazott, jórészt útközben, a kocsiban alkotta meg jelentős, a német szépirodalomban számottevő, részben magyarul is olvasható német nyelvű költészetét, emellett rajongva olvasta a klasszikus alkotók munkáit, közülük is legszívesebben Tacitus, Shakespeare és Homérosz műveit. *Pyrker János László* 1772-ben született a Fejér megyei Lángon (ma Soponya), édesapja mint veterán katona a Zichyek főintézője volt, tiroli származású édesanyja hét gyermeket nevelt, akik közül János volt a legidősebb. Székesfehérváron, majd Pécsen tanult, szíve vágya kiskorától a katonaság volt, ám ez csak álom maradt. Hivatalnokként kezdett dolgozni, majd egy kalandos utazás után, mely a *Mein Leben – Életem* című önéletírásában olvasható, az ausztriai lilienfeldi ciszterci kolostor tagja lett. Itt kezdetben betegsége miatt a mozgást igénylő gazdasági vezetői feladatkört látta el, majd az uradalmi kancellária és az erdészeti hivatal vezetője lett, végül megkapta a türnitzi plébániát. Sokirányú elfoglaltsága mellett éjjelente folytatta irodalmi önképzését, s német nemzeti eposz írásával foglalatalkodott (*Tunisiás*), melynek hőse *V. Károly* császár volt. 1812-ben nevezték ki a lilienfeldi monostor apátjává. Első feladata az apátságot sújtó nagy tűzvész után annak újjáépítése volt, s emellett alapított itt zeneiskolát, természetrajzi, műszaki és ásványgyűjteményt, kiépítette az utat a mariazelli zarándokok számára a közeli Lassingfall vízeséshez, forrást keresett a hegyi legelők megfelelő kihasználásához. Betegsége miatt egész élete során állandó vendége volt a gasteini és a karlsbadi gyógyfürdőknek. 1818-ban szepességi püspökké nevezte ki az általa oly nagyra tartott *I. Ferenc* császár, ahol első lépésként látva a falusi tanítók nem megfelelő képzettségét, tanítóképzőt alapított nagyrészt saját jövedelméből, mellyel egyrészt megreformálta a képzés rendszerét, másrészt új tankönyveket adott ki számukra. 1820-ban kapta *I. Ferenc*től a velencei pátriárkai tisztséget, illetve a császár titkos tanácsosa címet is. Odaérkezve vizitációkat kezdett a hozzá tartozó plébániákon, ezáltal megismerte területét, az embereket és a körülményeket. Itt tartózkodása alatt sok barátot szerzett a festészet szeretetével, erről az időszakról így emlékezett: „Sokszor elmentem megnézni a képeket a templomokban, a nyilvános és magángyűjteményekben és még a festőknél és a restaurátoroknál is. [...] Megítélésem szerint a világon a legszebb kép Raffaellótól az Urunk színeváltozása, a második *Corregio* Szent Jeromosa, és a harmadik

Tiziano Assuntája.” Ő vezette be a kötelező vasár- és ünnepnapra prédikációkat, mely nem volt rendszerben még ekkor. Látogatást tett Rómában, ahol bemutatták *VII. Pius* pápának, s járta a várost, melyről elragadtatottan mesélt önéletírásában. 1825-ben a császár az I. osztályú Vaskorona Renddel tüntette ki, s 1827-ben az egri érseki széket és a vele járó Heves és Külső-Szolnok megyei főispáni méltóságot jelölte ki számára. A városba érve igen hamar a romos vár konzerválásáról intézkedett: kijavíttatta, rendezte környezetét, sétáló kertet telepíttetett, s a „Setét kapuban” elhelyeztette *Dobó István* síremlékét. Következő teendője az érseki palotához csatlakozó új szárny építése volt, amire azért is szükség volt, hogy Velencében összegyűjtött festményeit kiállíthassa benne. Ezt a képtárat adományozta 1836-ban a Nemzeti Múzeumnak, megalapozva ezzel annak gyűjteményét, s ez vált 1906-ban a Szépművészeti Múzeum alapgyűjteményének fontos részévé is. A 190 darabból álló képtár jórészt a velencei iskola műveit foglalta magába, 1844-ben szállították Pestre, s ezt Pyrker érsek még két képpel toldotta meg. A múzeum kiállítása 1846. március 19-én nyílt meg, s itt találkozott először a nagyközönség a *Corregio*, *Bellini*, *Giorgone*, *Tiepolo*, *Veronese*, *Memling* műveit is magába foglaló rendkívül magas minőségű gyűjteménnyel. Egerben a gyógyvizekre alapozva fürdőházat, fogadókat, istállókat építtetett, majd 1829-ben megalapította a tanítóképzőt szintén a falusi tanítók képzésére. A mesteremberek inasai és segédei tökéletesebb szakmai képzése céljából egy rajziskolát hozott létre. Az érseknek rendkívül fontos szerepe volt a mai Eger városképe kialakításában azzal, hogy megalapította a városszépítő bizottságot, s kialakította a ma is érvényes előírásokat tartalmazó szakigazgatási szerv módszertanát. A város szempontjából legfontosabb rendelkezése a mai klasszicista főszékesegyház építése (1831–36) volt, melynek tervezésére a Rómában tanult, általa a legnagyobb tartott *Hild József* építész nyerte meg. Az ország harmadik legnagyobb templomának belső díszítését a velencei *Marco Casagrandera* bízta, a fő- és mellékoltárok elkészítését saját magánvagyonából finanszírozta. Ő hozta létre a gyógyfürdőt, az egri Kaszinó Társaságot, mely a város társadalmi és gazdasági fejlődésének egyik fontos motorja volt a szabadságharc utáni években is, megszervezte és képezte a bazilika kórusát és zenekarát, támogatta az elemi iskolai népoktatást, szerette volna ismét működtetni a Lyceum tornyának csillagdját, ám ezt a káptalan visszautasította. Ő építtette a zarándokok közlekedésének könnyítésére a szarvaskői szurdokutat, engedélyezte a zsidók letelepedését a városban, a mesterlegények számára vasárnapi iskolát alapított. 1847. december 2-án hunyt el, kívánságának megfelelően testét a lilienfeldi temetőben helyezték örök nyugalomra, míg szívét az egri katedrális kriptájában helyezték el.

Lovas Orsolya

Forrás:

Pyrker emlékkönyv (szerk. Hölvényi György, Eger, 1987.)

Sebestény Sándor

Alkotmányos választáson 1848-ban

Hosszú évszázadokon átívelően figyelmezteti a zarándokokat a görög katolikus templomok keresztelőkútjának intó felirata: „*ἸΕCON ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟCΙΝ*” (Mosd le a vétkeket, ne csak az arcot.) E figyelmeztetés egyúttal lelki útmutató is, emlékezteti a történetíró hivatásának felelősségére, a harag és részlehajlás nélküli véleményalkotásra.

S amikor előtűnik egy emlékkép az 1848/49-es forradalom és szabadságharc parlamenti viharából, ismét rádöbbenünk őseink örökségére, akik felelősségteljes döntések meghozatalakor különös tisztelettel fordultak Isten ígéjéhez. A Szentírás vezérfonal volt a törvényhozásban, ezt példázza a méltatlanul elfeledett *Asztalos Pál*¹ (Királydaróc, 1816. – Kolozsvár, 1849. március 11.), az egykori Máramaros vármegye derék huszti országgyűlési képviselőjének 1848. szeptember 4-én elmondott felszólalása. Az első népképviselői országgyűlés képviselőházi ülésén, amikor sarkalatos politikai kérdésekről folyt a vita, formálisan arról is, hogy utazzon-e parlamenti delegáció Bécsbe az uralkodóhoz, szót kért.

A képviselő kendőzetlenül közölte megszólalása tényleges okát: „Érdemileg nyilatkoztam volna amellett, hogy Madarász László szerkezetét fogadom el inkább, mint a jegyző szerkezetét, két hónapig megmutattam, hogy tudok hallgatni, de a pillanatok olyanok, hogy végre szólnom kell. A kérdés akörül forog, mert az egyik szerkezet azzal támogattatik, a másik pedig döntetik, hogy ne lépünk a forradalmi térre. Én sem óhajtom, hogy arra lépünk, hanem ha eljön az ideje arra nem lépni lehetetlen.”

Kossuth Lajos pénzügyminiszter a mai napon – ez a parlament XLVI. ülése volt –, miként Pázmány Dénes házelnök mondotta, ismertette a kormány rendkívüli javaslatát „a haza megmentésére”. S beszédében kijelentette, „olyan állapotban van a haza, miszerint rendes folyamával a dolgoknak azt megmenteni nem lehet”. A valóságos dilemma most abban áll, „van-e szabadsága a nemzet képviselőinek nem lépni azon térre, mely a hazát megmenti. Azonban még nem vagyunk azon a téren.” Várjunk még két napot, hogy „talán majd Bécsben a deputatio csinál valamit, s addig tegyük össze kezünket?”² Számoljunk komolyan azzal, „nem tartozik a forradalom azon dolgok közé, amit hajánál vagy üstökénél fogva előidézni lehetne, aki időnek előtte lép fel vele, bizonyosan fiáskót csinál és vége van; de ha elszalasztotta az alkalmat az elmúlt idők Jupiter maga sem hozhatja vissza többet. Tehát nem vagyunk forradalmi téren, de meg kell mutatni Európa és az ellenség előtt, hogy készek vagyunk arra. A forradalom olyan, mint Saturnus, aki tulajdon gyermekét emészti fel, habár azután a gyermek megöli is anyját, a revolutiót, de azért az utolsó eszközökhöz hozzá kell nyúlni. Magunk nem idézzük elő a forradalmat, Franciaországban sem magától jött az, hanem előidézte olyan kamarilla, melyet akkor más néven neveztek, s a történetében véres fonalként látszik mindenhol a szabadság elleni küzdés, mely a forradalmakat előidézte, s így neveléses azt mondani, hogy a francia revolutiót Mirabeau,

Robespierre vagy Danton idézték volna elő; ők kényszerítve voltak arra, hogy azon térre kellett lépniük”. Álláspontjából világos volt, támogatja a parlamenti delegáció kiküldését, noha vérmes reményei nincsenek, de „ha a deputáció eredménye nem lesz Bécsben, akkor elfogjuk mondani: »*Veniat super vos omnis sanguis justus, qui est effusus super terram*« (Így rátok száll minden igaz vér, amelyet a földön kiontottak) – idézte latinul az Újszövetséget.

A jelenlévő képviselők jól tudták, az idézet Szent Máté evangéliumából való (23,34–35.) Az írástudók és farizeusok képmutatása című evangéliumi szakaszban mondja Jézus a farizeusoknak, akiket azért nevez „képmutatóknak”, mert „nem fogadják el Jézusnak, mint a Krisztusnak tanítói küldetését”: „Nos, prófétákat, bölcseket és írástudókat küldök hozzatok. Közülük némelyeket megöltök és keresztre feszítetek, másokat megostoroztok a zsinagógában és városról városra üldöztök. *Így rátok száll minden igaz vér, amelyet a földön kiontottak...*” Asztalos Pál ezzel a képviselők rendkívüli felelősségére figyelmeztetett. A kiragadott beszédrészlet mondanivalójának jogosságát és fontosságát a parlamenti vita teljes felvillantása teszi igazán világossá.

A magyar országgyűlés képviselőházában 1848. szeptember 4-én, de. 10 órakor kezdődött el a plenáris ülés, amelyen Pázmány Dénes házelnök a napirend ismertetése után rendkívüli bejelentést tett: „Mielőtt áttérnénk a napirendre, pénzügyminiszter úr kíván előterjesztést tenni. (Halljuk! Az egész házban feszült figyelem)” – idézte a hangulatot a kormány hivatalos lapja a Közlöny szeptember 6-i száma.³

Kossuth Lajos felállt miniszteri székeről és a képviselőház előadó emelvényére lépett, és beszédét ezzel kezdte: „Tisztelt képviselőház! Kimondhatatlan szerencsétlennek érzem magamat, hogy éppen a jelen percekben, mikor minden embernek kettőztetett erőre van szüksége, engem a betegség annyira elnyomott, hogy alig tudok megállani, alig tudok szólni”. Az együtt érző szavakra – „Tessék leülni!” – nehézkesen leült és belekezdett beszédébe.

Azonnal a lényegre tért: „A múlt országgyűlés végével a minisztérium átvette a kormányzást, esküt tevén le hűsrege a király és alkotmány iránt és engedelmességre a törvény iránt. A haza felett összetornyosult vészeknek ellenállni a minisztérium ezen helyzetben csak úgy és akkor lett volna teljesen képes, ha mindazon constituált hatalmak (alkotmányos intézmények), melyeknek egy minisztérium csak kifolyását képezi, annak működését előmozdítják. A minisztérium ilyen előmozdításra nem talált.” A királytól „hú magyarjai közti megjelenésével” vártunk morális támaszt, ami „nem történt meg”. Ehelyett „egy hadsereggel találkoztunk pártütés és zendülés ellenében”, amely az uralkodó „névében mondja magát működni”. A király manifesztumai (nyilatkozatai) ellentmondásosak és hatástalanok voltak, „erős meggyőződése, hogy az őfelségét legközelebb környező körökből sok történt ezen parancsok meghíúsítására” – mondta Kossuth. Ezzel konkrétan ar-

ra utalt, hogy V. Ferdinánd 1848. június 10-én *Jellasics* horvát bánt ugyan felfüggesztette tisztségéből, aki ennek ellenére intervenció csapataival 1848. augusztus 31-én akadálytalanul bevonulhatott Fiumébe, és a Magyar Tenger melléket Horvátországhoz csatolta. (Formálisan szeptember 4-én báni méltóságát is visszakapta.) Emellett június 12-én a Délvidéken is megkezdődtek a szerb felkelőkkel, s az ott állomásozó magyar nemzetőrség és sorkatonaság parancsnoka, *Bechtold* altábornagy éppen augusztus 31-én mondott le. Emellett az osztrák kormány *Johann Wessenberg* báró vezetésével 1848. augusztus 27-én egy emlékiratot is elfogadott, miszerint a márciusban Magyarországnak biztosított önállóság ellentmondásban van a Pragmatica Sanctio törvényével, ezért ennek kiküszöbölésére a magyar kormányt valamiféle „közös legfelsőbb status-kormány” kellene alárendelni.⁴ Ezt az emlékiratot a király is magáévá tette, s kísérlőlevelében kérte *István* nádort, a kormány küldje el képviselőit Bécsbe tárgyalni. Az augusztus 31-i királyi leirat kibocsátásával a bécsi udvari körök nyilván azt akarták kiereszokolni, hogy a Batthyány-kormány utasítsa el az uralkodó tárgyalási ajánlatát, s ezzel olyan látszat keletkezzen, mintha a kívánatos együttműködést a magyar kormány borította volna fel. A leirat álságosságát az is jelezte, hogy augusztus 28-a óta *gr. Batthyány Lajos* miniszterelnök és minisztere, *Deák Ferenc* Bécsben tartózkodott, az uralkodó azonban érdemleges eszmecserére nem méltatta őket. Pedig Batthyány és minisztertársa a végveszély tudatában hajlandó volt Horvátország kérdésében egészen annak különválásáig is elmenni, sőt feláldozni a magyar had- és pénzügyigazgatás oly nehezen kiharcolt önállóságát, s hozzájárulni közös osztrák–magyar had- és pénzügyminisztérium létesítéséhez.⁵ Az osztrák hátsó szándék viszont éppen az volt, hogy megakadályozzák a magyarok érdemi beleszólásának jogát a had- és pénzügyigazgatásba. *Latour* osztrák hadügyminiszter kertelés nélkül tudatta a magyar politikusokkal, számukra csak az osztrák illetékes minisztériumba való beolvastás képzelhető el mindkét tárca tekintetében.

A politikában többféle eshetőséggel kell számolni, s ezen a téren Kossuth Lajos számított az egyik legjobb taktikusnak, még Batthyányék elutazása előtt – bekalkulálva az esetleges tárgyalási kudarcot – augusztus 26-án kiemelt és elfogadtatott a parlamenti vitára bocsátott költségvetési tervezetből egy javaslatot, amely a kormányt feljogosította a július 11-én megajánlottnál (200 ezer újonc és 42 millió hitel) nagyobb összegű, 61 millió forintnyi hitel igénybevételére, szükség esetén nemesfém fedezet nélküli papírpénz kibocsátására. Majd elérte a miniszterelnököt és a délvidéki táborban szemléltetőn időző *Mészáros Lázárt* helyettesítő *Szemere Bertalan*-nál, hogy augusztus 29-én közzétette utasítsa a törvényhatóságokat a katonai összeírásnak az országgyűlés által már elfogadott, de nem szentesített katonai állítási törvény alapján történő azonnali megkezdésére.⁶

Kossuth szeptember 4-i beszédében kendőzetlenül közölte képviselőtársaival: a déli határoknál elhelyezett haderő katonáinak többsége kijelentette, hogy „a határőrök, a horvátok, szóval a hadseregnek eddigi zászlója alatt küzdők ellen ők nem fognak küzdeni”.⁷ A magyar kormány viszont nem rendelkezik elégséges törvényes eszközökkel a hadsereg átszer-

vezésére, „kinevezési hatalma is törvény által levén megköve”. Valóban a magyarországi főhadparancsnokokat, és a nekik alárendelt egységeket csak az uralkodó utasíthatta parancsban. „Én tisztelt Ház, erősen meg vagyok győződve, hogy vagy végének kell szakadni ezen állapotnak, vagy pedig a nemzet kénytelen lesz ideiglenesen oly végrehajtó hatalomról gondoskodni... (a szónok felállt székeről), mely végrehajtó hatalom ne legyen kénytelen a maga eljárásának eszközeit a törvényből, hanem a haza veszélyéből meríteni”.⁸ Erre tekintettel kérte Kossuth a kormány nevében, hogy a törvényhozás erősítse meg *Beöthy Ödön*, Bihar megye főispánjának egy héttel korábban, a nádor által történt teljhatalmú királyi biztosi kinevezését. A képviselők azonnal „mindnyájan felállván, helyeslést mondanak” – számol be tényszerűen a Közlöny, a kormány hivatalos lapjának tudósítója az eseményről.⁹ Emellett kérte a miniszter „a Ház apelláljon Istenre és Európának igazságszeretetére”, intézzen egy kiáltványt Európa népeihez, melyben „el legyen mondva a magyar nemzet szenvedése”. A királytól pedig kérjék, hogy rendelje el, az itt állomásozó haderő a magyar kormány parancsai szerint köteles eljárni. A horvát intervenció lépésekre utalva külön követeljük, hogy V. Ferdinánd „küldjön parancsot Horvátországba, hogy Magyarországot megtámadni ne merészeljék”. Személyesen jöjjön le Budára (Követeljük! – szólt közbe *Nyáry Pál*), ezzel kifejezve, „miszerint a törvények fenntartásában, az alkotmány fenntartásában és jogaink megőrzésében, mely nemzeti jogaink trónusának egzisztenciájával kapcsolatban vannak, hosszabb itt mulatása által, közre kíván dolgozni...”¹⁰ Ennek tisztázásáig – a kormányhoz hasonlóan – most az országgyűlés is menesszen egy küldöttséget Bécsbe, s ez szögezze neki a kérdést az uralkodónak: „...akarja-e őfelsége megtenni azt, mi a nemzetnek megtartására szükséges?” Ne időzzön a delegáció egy napnál tovább, „gyors határozatot akarunk, dőljön az jobbra vagy balra, hogy számot vethessünk magunkkal, mivel tartozunk a hazának.” Ha a küldöttséget nem fogadják, akkor tudni fogjuk „mit akarnak Bécsben”.

Végezetül a horvát ügyben parlamenti bizottság kinevezését javasolta, mely a kormány előterjesztését véglegesítené, mint ahogy Kossuth elvi síkon megfogalmazta: „...semmi a világon lelkenem nem fáj annyira, mint ha az ármánynak azon diadalát látom, hogy nemzetek – mert nemzetek nem ismerhetnek nagyobb kincset a szabadságnál – ármányok következtében a szabadság szent neve alatt egymás ellen vérontásra izgattnak”.¹¹ Végezetül összefoglalta négy pontba szedve a kormány kérését: *Beöthy Ödön* kinevezésének megerősítését, a manifesztum kiadását, küldöttség küldését Bécsbe és egy „bizottmány” megalakítását a horvát ügyekre. Ezzel elbúcsúzott képviselőtársaitól: „beteg vagyok” mondta, és eltávozott az ülésteremből.

Közvetlenül utána *Nyáry Pál* (Pest megye, ráckevei választókerület) kért szót és radikális alapállásból javasolta, ne kezdjenek vitát Kossuth beszéde felett, egyetértően fogadják el, és a végzést hirdesse ki az elnök. *Madarász László* ezzel a sietséggel egyből vitába szállt: „voltak a nemzeti gyűlésnek oly percei midőn ily általános fellelkesülés után a határozat kimondatott”, és a nagy lárma miatt voltak akik ellenvéleményüket nem tudták kifejtetni, ezt el kell kerülni. *Sennyey Pál*

(Zemplén, Helmeç) képviselő csatlakozott hozzá, „mindenkinek számot kell vetni lelkiismeretével” – s szellemesen hozzáfűzte – közölni az „*őszinte férfias szót*”. A rendkívüli felhatalmazások megadásakor körültekintő óvatosság kötelező, „ne mellőzzenek semmit, mi önök s a király között, s minden törvényes tényezők között a kiegyenlítést és békét megállapíthassa”.¹² Ezért küldjék el a küldöttséget Bécsbe tárgyalni az az utasítással, hogy „az őszinteség és férfiaság hangján szóljon, de szóljon egyszersmind a kiengesztelés s kibékülés fiúi hangján”.

Barthos Ede (Baranya megye, Némettúrög) képviselő csatlakozását fejezte ki Sennyey Pál figyelmeztetése miatt a nemzetnek a király iránti hűséget illetően. A pénzügyminiszter úr beszédének „főtényezője” volt, hogy „a királynak trónját s a nemzetet” megmentse, „ez mindnyájunk kívánsága egy szívvel s egy lélekkel”.

Bónis Samu (Szabolcs megye, Lök) helyeslőn hozzászólt: „ezen határozatot úgy hoztuk, hogy ellene egy szó sem emelkedett”. Bónis elszövegezte ezt, valójában formálisan döntés még nem született, az ülésvezető elnök át is vette a szót. Szerinte névszerű szavazásra nincs szükség a kisebb horde-rejű kérdésekben, így a horvát ügyben tárgyaló „comitée” kérdésében, a délvidéki haderő új parancsnoka kinevezésének hadügyminiszteri felhatalmazását illetően, valamint az Európa népeihez szóló kiáltvány miatt. Viszont névszerű szavazást kér annak a nyilatkozatnak elfogadásakor, melyben a képviselőház kinyilvánítja: „mind a trón, mind a haza veszélyben van, azért felszólítja felségét, hogy budapesteni személyes megjelenésével támogassa mind a végrehajtott hatalomnak, mind a képviselőháznak azon intézkedéseit, melyek részint a hazának, részint a trónnak megtartására szükségesek”. Nyáry ismét közbeszólt, a horvát bizottság kivételével egyszerre szavazzanak minden kérdéstről, ezzel szemben Bezeredy István és Klauzál Gábor kereskedelmi miniszter Pázmány Dénes házelnök álláspontját tartotta helyesnek.

Ennek megfelelően először Mészáros Lázár hadügyminiszter felhatalmazását szavazták meg nagy többséggel, majd a kiáltvány kibocsátása következett. Ennek megszerkesztésére egy bizottságot javasoltak felállítani, melynek mandátumát Kálóczi Lajos (Győr megye, sokoróaljai választókerület) képviselő ki akarta tágítani. Azzal érvelt, „ámbar a pénzügyminiszter úr beteges állapota miatt nagyon lassan szólt, mégis midőn a manifesztumról szólt nyíltan kimondta, hogy kötéssék össze ezen felszólítással a magyar nemzethez felszólítás is”. Az utóbbit „civilis biztosok” (polgári megbízottak) vigyék szét az országban, akik majd „szóval is előadják”, vagyis népgyűlések keretében ismertetik a kiáltványt.

A házelnök Kálóczi javaslatát azonnal lesöpörte, közölte, Kossuth előterjesztése Európa népeihez címzett kiáltványról szól, a miniszter később mondta, hogy ha a képviselőház szükségesnek látja, akkor tagjai közül nevezzen ki képviselőket, hogy „világosítsák fel a nemzetet a körülményekről, s a haza állásáról”.¹³ Ez két kérdés, először el kell készíteni az első kiáltványt, s aztán dönteni a másikban. Ehhez *Dragoş Ioan* (Bihar megye, Belényes) román képviselő hozzáfűzte, „igen kényes kérdés”, hogy akkor bocsássunk ki „manifestumot, proclamatiot”, mielőtt az országgyűlési küldöttség hazajönne

Bécsből, „e kettő összeférhetetlen”. Pázmány érezte a felvétel jogosságát, de praktikusabban azt válaszolta, a bizottságot ki nevezhetik és az elkezdheti szövegszerkesztési munkáját, amelyet a delegáció visszaérkezése után tekintenek majd át. *Piller Gedeon* (Sáros megye, Kisszeben) felszólalásában külön kiemelte, „a törvényes ösvényről nekünk letérni nem lehet, nem szabad”, ezért a bécsi tárgyalás eredményének ismerete előtt nem szabad szétküldeni semmiféle „proclamatiókat”.

A vitában tevékenyen részt vevő Klauzál Gábor miniszter eléggé ingerülten reagált Piller képviselőtársa szavaira, mert azonnal szót kért és szemrehányóan leszögezte: „Úgy látszik Piller követársunk nem fogta fel jól, mit az elnök mondott, mert a ház kijelentette Barthos Ede tisztelt követársunk mondanása után, hogy ha kényszerítve látná magát rendkívüli eszközökhöz nyúlni, még akkor sincs senkinek is eszébe a fejedelm iránti hűségtől eltérni”.¹⁴

A házelnök érezte a hangnem megváltozását, ezért figyelmeztetett, „kényelmetlenségnek, akár más ingerültségnek” nincs helye itt a házban, ez a törvényhozás tekintélyét rombolja. Majd feltette döntésre a kérdést: „Kíván-e a ház bizottságot kiküldeni, mely Európához s a hazához intézendő manifesztumnak szerkesztésével megbízassék”. A képviselők „mindnyájan felállnak” – áll a tudósításban.¹⁵ Ezt követően az elnök javasolta, hogy 5 tagú legyen a kiáltványt előkészítő bizottság, viszont 12 tagból álljon az a komité, mely feladatul kapja, hogy „a Horvát- és Magyarországi egyenlenségek mikinti kiegyelíthetlenségéről véleményt adjon”. A képviselők többsége ezt is elfogadta felállással. Majd a házelnök megszakította a további szavazást, s bejelentette, a „belügyminiszter úr kíván a házzal egy örömdetes hírt közölni”.

Felállt Szemere Bertalan miniszter és hivatkozva a frissen kapott táviratra közölte: „Van szerencsém bejelenteni, hogy a különben elég híres Perlasz városi tábor be van véve”.¹⁶ Már intézkedett, hogy az erről szóló hivatalos részletes jelentést küldjék át a képviselőháznak. Erre válaszul Nyáry Pál azonnal bejelentette, ennek megtörténte után azonnal képviselői indítványt fog tenni e tárgyban.

Ezután Pázmány házelnök visszavette a szót, s közölte, nyílt szavazás keretében két előterjesztésről döntenek most; „Az első kérdés ez: Kívánja-e a ház Beöthy Ödön kormánybiztos urat, ki a minisztérium megbízásából a bácskai táborban működik, teljes hatalommal felruházni minden oly intézkedésekre, melyeket az ott fennforgó körülmények kívánni fognak? 2. kérdés: kíván-e a ház választmányt küldeni kebeléből Bécsbe, mely felséges királyunk trónja előtt mondja el azt, mily zavarban és veszélyben van mind a haza, mind pedig felségének trónja, s egyszersmind felszólítja ő felségét e ház nevében, hogy személyesen Budapesten megjelenvén támogassa mind a kormánynak, mind a képviselőháznak azon intézkedéseit, melyek részint e nemzet megmentésére, részint koronájának szilárdítására szükségesek.” A szavazás gyorsan megtörtént és az elnök kihirdette a végeredményt: az első határozati javaslatra 331 igen szavazatot adtak le kettő ellenében, a másodikra ellenszavazat nélkül 333-an szavaztak.¹⁷ A képviselők közül 62-en voltak távol. Egyúttal felkérte Kazinczy Gábor jegyzőt, az ülésrőlen kívül egy másik szobában készítse elő a felsőházhoz átküldésre kerülő, s hitelesítésre

váró kiáltványt a szükséges iratkellékekkel, melyben kéri a felsőház elnökét, hogy még ma tartson lehetőleg ülést, „hacsak physical lehetetlenség nincs benne”.

Ezután a Bécsbe kiküldésre kerülő delegáció létszámáról döntöttek, az elnök három előterjesztést ismertetett: száz, ötven illetve 20 tagból álljon. A képviselők többsége felállással a százfős küldöttséget támogatta. Ennek tagjait sorshúzással kellene kiválasztani - javasolta Pázmány Dénes – vezesse a küldöttséget *Pálffy János* alelnök úr. Erre sokan bekiáltottak. „Pázmándy legyen a küldöttség alelnöke!” *Pálffy* erre elegánsan a házelnököt javasolta maga helyett, viszont a delegáció helyett a teljes képviselőházat kívánta Bécsbe utaztatni. Többen be is szóltak, „elég lesz 100!”. *Markhó János* (Nyitra megye, Érsekújvár) képviselő ehhez hozzátette, „nem tisztelgő válaszmány” kiküldéséről van szó, ezért kéri, hogy „ami Ő felsége előtt mondatni fog, az előlegesen a ház elé terjesztésék”. Ezt általános helyeslés fogadta, majd az elnök sorhúzás után ismertette a 110 tagú parlamenti delegáció tagjainak névsorát.¹⁹

Nyáry Pál ezután némileg fontoskodott, olyanok neveit is kihúzták, akik nincsenek jelen, az ő szándékaik nem ismeretesek, emellett mivel Pest megye három ezer önkéntes nemzetőrt most állít ki, „én reám pedig itt szükség van”. *Pázmándy Dénes* kellő határozottsággal válaszolt és rendelkezett: mindenki „köteles elmenni”, kivételt „felülmúlhatatlan akadály”, pl. betegség esetén fogad el. *Buday Endre* (Zemplén megye, mádi kerület) képviselő ezután arra figyelmeztette a házat, nincs döntés arról, hogy „ki lesz hát a küldöttség elnöke?” *Pázmándy* először hezitált, a képviselőház központi válaszmánya „a pénzügyi ügyeket” érintő törvényjavaslatok tárgyalásának végénél tart, ezt már be kellene mielőbb fejezni, „Elmaradhat az addig!” – hangozott a bekiáltás, mire az elnök belenyugodva felelt: „Ha a ház velem parancsol, nekem kötelességem lesz elmenni”. Ezután „cédulázás által” – miként *Pázmándy* előszeretettel nevezte a sorshúzást, kiválasztották az öttagú bizottságot a kiáltvány megfogalmazására, és a 12 tagú válaszmányt a horvát ügyre.²⁰

A házelnök ezt követően utasította *Záborszky Antal* jegyzőt, hogy olvassa fel a királyi biztos kiküldésére vonatkozó indítvány módosítását: „a minisztériumnak ezen intézkedését a képviselőház megerősíti” helyett a „magáévá teszi” kifejezés szerepeljen. *Riskó Ignác* (Szatmár megye, Nagykároly) ez nem tetszett, először a biztos kiküldésének motívumait kell felsorolni – követelte. Nyáry Pál elemében volt aznap, *Riskó* javaslatát egyből leszólta, „semmi motívumot a határozatba tétetni, hanem röviden kijelenteni, hogy a ház ezen egyént határozatilag teljes hatalommal ruházza fel”. *Lónyay Menyhért* (Bereg megye, Beregszász) is Nyáry mellé állt, *Hettyei István* (Vas megye, Németújvár) képviselő viszont ellentmondást látott a szövegben: Beöthy a kormánnyal „egyetértőleg cselekedjék” kitétel azt jelentené, hogy intézkedései előtt köteles konzultálni, ez legyengítené a felhatalmazást, s az eredeti szándéknak ellentmondana.

Bezerédy István (Vas megye, Kőszeg) nagyon lényeglátóan verte vissza az előtte szólók felvetéseit, egy középutas gyakorlati álláspontot foglalt el. Emlékeztetett, „mielőtt a voksolás történt, ki volt mondva, hogy mi a mostani kormányrendszer

eldönteni, vagy ezen kívül menni nem akarunk”. Ha viszont a törvényhozás „a végrehajtó hatalmat kezébe veszi”, ezzel gyökeresen új helyzet áll elő. A képviselő jól érzékelte, ha Beöthy felhatalmazása túlmutat a többi kormánybiztos hatáskörén, annál jelentősebb jogokkal jár, ez a törvényhozó és a végrehajtó hatalom viszonyát jelentősen érinti. Jelenleg csupán a kormány hatalmát „gyakorlatában istapolni, erősíteni, erélyesíteni kívánjuk”, ezért ne adjunk Beöthynek külön jogosítványokat, maradjon a határozat az eredeti szerkezetében.²¹ *Bónis Sámuel* és *Zeyk József* (Aranyosszék) is Bezerédyvel értett egyet. *Zeyk* igen világosan megfogalmazta a nyíltan ki nem mondott dilemmát: a kérdés az, hogy „a teljes hatalmat kívánja-e a ház magához ragadni és konvetté válni; vagy pedig a ministerium [kormányzat] tetteit konrollirozni”. Ő személy szerint nem arra szavazott, hogy „a ház konvetté váljon”. *Kazinczy Gábor* (Zemplén megye, Újhely) is felsorakozott melléjük, „a legnagyobb szerencsétlenségnek tartanám, ha a ház a végrehajtó hatalom körébe akarna átlépni, ez kezdetek volna a dissolutionnak” [felbomlásának]. *Riskó* képviselőnek a határozat indokolását illető javaslatát különösen helytelenítette, a „protocoláris sallangoknak nem vagyok barátja” mondta. Az alkotmányos gyakorlat számára azt a tanulságot jelenti, hogy „a cifra határozatok utójára is amolyan »nesze semmi, fogd meg jól«-féle eredményt szülnék. Kívánom tehát, hogy a lehető legszárabban mondassák ki a határozat, és sem bors, sem paprika hozzá ne adassék.” *Zeyk Károly* megtoldotta *Kazinczy* szavait, „mikor szavaztunk, nem jutott eszünkbe, hogy forradalmi térére lépünk.”

Nyáry ismét átvette a szót: „nem az a kérdés, hogy forradalmi modorban határozzunk, hanem hogy célszerűt”. Felesleges az olyan követelés, hogy a biztos hatáskörét pontosan behatárolják, „mert ezen szóban 'teljeshatalom' sok foglaltatik. Nem szeretném, ha bennünket hasonlítanának a poltronokhoz [szájhős]. A poltron természete az, hogy mikor megijed vagy megörül valaminek, akkor rendkívüli erőket érez magában: de amikor lecsendesedik vére a régi poltron marad.” Ma már nyilvánvaló, hogy „a rendes eszközök nem elegendők”, ezért ha *Bezerédy* és *Zeyk* képviselők álláspontját követjük, akkor „felesleges volt az egész dolog”, a korábbi helyzethez képest semmi változást sem érünk el. Azok nem értik a forradalom lényegét, kik azt állítják „hol forradalom van, ott többé törvényhozás nem rendelkezik... tessék nekem mondani, hol mutat a história példát arra, hogy a törvényhozás, míg szét nem verték, vagy míg szét nem oszlott, nem rendelkezett vagy nem rendelkezhetett teljes hatalommal. Mindenhol az ellenkező van.” Mindenki előtt „axióma gyanánt áll, hogy mindaddig, míg a törvényhozás a maga körében működik, az a legalitás teréről le nem tért.” Javasolom, hogy a kormánybiztosi felhatalmazásba ez kerüljön bele: „Beöthy Ödön a ház által teljes hatalommal felruházva kiküldetik.”

Nyáry eléggé hosszasan fejtegetéseire a kormány nevében *Klauzál Gábor* miniszter válaszolt, mert az előterjesztő *Kossuth* eltávozott. Utalt rá, hogy jelenlévő miniszter társaival egyeztetve közli, *Kossuth* beszéde azt az álláspontot tükrözi, hogy „közel állunk azon ponthoz, hogy a ministerium, ha Bécsben a politica meg nem változik, kénytelen lesz a háznak azt mondani, íme mi, kik a fejedelem és alkotmányunk esküd-

tünk hűséget, kik a törvények korlátai között működhetünk csak –, már most által adjuk a háznak a teendőket...” Ezzel világosan célzott, megfontolás tárgyát képezi a kormány lemondása – „legközelebbi mulandósága” –, ezért tartották szükségesnek, hogy „cselekvése helybenhagyassék”, Beöthy Ödön korábbi kinevezését a törvényhozás megerősítse. Klauzál kérte addig függőben tartani a kormányzás ügyének átvételét, míg a küldöttség vissza nem érkezik az uralkodótól.

Az ülésvezető elnök ezután a jegyzőkkel felolvastatta a kormánybiztosi határozathoz benyújtott módosító javaslatokat: *Kálóczi Lajos* még azt kívánta szűrni a szövegbe, hogy a törvényhozás „egyik factora ezen kiküldetésnek.”²²

Madarász László (Somogy megye, Tab) a reá oly jellemző módon most is túlzásra ragadtatta magát: idézte Kossuthot, hogy a kormány „nem mentheti meg a hazát a törvény keretei között, azt mondotta, hogy nekünk most rendkívüli hatalmakra van szükségünk.” A kormány már lerendelt a Délvidékre egy főkormánybiztost, és ezen túlmenően kérte a házat, hogy a hadügyminisztert hatalmazza fel új hadseregparancsnok kinevezésére. A határozatot akárhogy formulázzák, „ne gondolja senki, hogy akárki más téren állna, mint a legalitás terén”. „Kereken tagadom tehát azoknak állítását, kik azt mondják, hogy kitűztük a lázadás azon zászlóját, melyet Zápolya alatt behoztak, és azt mondták, a hazában vannak kik leléptek a legalitás teréről és által mentek a hazaárulás terére.”²³ Kossuth miniszter indítványozta, hogy a kormánybiztost teljhatalommal ruházzák fel, vagyis „rendkívüli” eszközökhöz kell nyúlunk. Egyesek „most pletykával akarják kijátszani” javaslatát, azt mondják, hogy elég ha a kormányt „hatalmazzuk fel”. E kinevezésben azonban „sokkal több rejlik”, Beöthy Ödön országos hatáskörű főkormánybiztosnak küldjék ki.

Ezután Záborszky jegyző felolvasta a határozatot: „A ház felhatalmazza a minisztérium által már kiküldött biztost, Beöthy Ödönt, hogy az ezennel reá ruházott teljes hatalomnál fogva a minisztériummal egyetértőleg kövessen el mindent, mit az aldunai lázadás elnyomására szükségesnek tart.” Ez elfogadhatónak tűnt a képviselők többsége számára. *Bethlen János* figyelmeztetett is, „sokféleképpen lehet a határozatot károsra tenni” a kellően át nem gondolt hozzászólásokkal, „a biblia is azt mondja: a szó öl.”²⁵ Amikor az uralkodóhoz küldöttséget készülünk küldeni, akkor ne vágjuk ketté „az egyezkedés fonálát”.

Riskó képviselő ismét szólásra jelentkezett, mire zaj támadt az ülésteremben. Az elnök nem adott szót neki, felemlítette eddigi kétszeri hozzászólását és kérte, írásban adja be mostmár módosításait, hiszen olyan kijelentésekkel semmire se mennek, hogy „a határozat gyengén van szerkesztve”. A vita – mondta Pázmándy – a körül forog, ha Beöthy Ödön a kormány által lett felhatalmazva teljhatalommal, „akkor a ház nem tehetne egyebet, mint ezen factumot magáévá teszi, ha pedig ezen factum nem áll, akkor lehet azt mondani – a praecedensben (eljárásban) elhallgatván, hogy teljes hatalommal ruházott fel – a királyi biztost teljes hatalommal ruházza fel”.

Klauzál szólt ezután, nyíltan célozva egy közelgő kormányválságra. *Szentkirályi Móric* jászkun főkapitány augusztus 29-én készült eltávozni a Délvidékről, ezért küldték le Beöthyt „a lelkesedés emelésére”, s a szeptember 2-i minisz-

tertanács döntött teljhatalommal történő felruházásáról. A kormány „meglehet egy pár nap alatt lelép” mondta, ezért szükséges a törvényhozásnak megerősíteni e korábbi határozatot. Kossuth azonban „nemcsak a jelen tennivalókat” adta elő, hanem arra is utalt, ha Bécsben eredménytelen lesz a delegáció útja, akkor „a ház vegye magához az executiva potestast”. Egyesek felszólalásaiban „anomáliák” vannak, olyan szó, hogy „pletyka, törvényhozási tanácskozásba nem illik. Ha valaki a maga mondását bölcsességnek tartja, azért más mondását pletykának mondani, nem törvényhozási nyelv.” A „megerősítés” és a „magáévá tesz” kifejezéseken lovagolni felesleges, „ne adjunk oly színt a dolognak, mely az egyetértést a házban csonkítaná”.

Kóródi Sámuel (Torda megye,) képviselő következett, aki mereven elzárkózott minden törekvéstől, melyből az olvasható ki, hogy a kormány „fölébe más hatalom állíttassék”. Ezért javasolta, hogy Beöthy kinevezése „a nemzet képviselői által a nemzet nevében jóváhagyva” kifejezés szerepeljen az eredeti előterjesztésben szereplő „megerősítés” kitétel helyett.²⁵ Ezután következett Asztalos Pál idézett beszéde, mely egyértelműen Madarász László módosító javaslatát támogatta.

A legélesebb radikális hangnemet *Irinyi József* ütötte meg: a képviselő a Bihar vármegyei hosszúpályi választókerületét képviselte, ezért külön kiemelte, tekintettel „a jeles ember” Beöthy egyéniségére, aki „Bocskai székében, a bihari főispáni székben ül”, a kormány törvényes hatáskörére és Kossuth Lajos „erélyére”, az eredeti javaslatnak megfelelően a kinevezést a háznak csupán jóvá kell hagynia. „Figyelmeztetem a házat, hogy a helypártot a Gironde idézte elő, akadémikuskodásával, s a helypárt erélyének, ingerlésével lenyakaztatásának is önmaga volt oka” – hangzott a nem túl jól sikerült, leegyszerűsített érvelés.²⁶

Hasonlóan vélekedett *Gorove István*²⁷ is, aki kiemelte, Kossuth érvelésében „az volt a legerősebb argumentum, hogy a mostani kormány a constituált [alkotmányos] hatalmaktól nem nyerte meg a kellő támogatást”, ezért fordult a „nemzet képviselőihez”. Parlamentáris eszközökhöz nyúlt, hogy „lás-sák Bécsben is, miszerint a ház nem felkiáltás által, melyet lelkesedéssel előidézni s elcsigázni lehet, hanem érett megfontolás után, szavazással alkotja azon törvényeket, melyektől a haza s a nemzet megmentését várja.”

Csiky Sándor Eger radikális párti képviselője is támogatta a kormány előterjesztését, a közös felelősség fontosságára hívott fel, hisz a cél közös „megmenteni a veszélyben levő hont”. Az előterjesztés szövege viszont nem szerencsés, ebből származnak a véleménykülönbséget. Mégis többet ártnak, ha megváltoztatják, ugyanis Kossuth nem állította, hogy a kormány „többé kormányozni semmi szín alatt sem képes, hanem azt mondá: hogyha a bécsi politika megváltozni nem fog, ha a minisztérium keze akként köttetnék le, mint jelenleg tapasztalja, nem képes a minisztérium megmenteni a hazát”. Továbbá indítványozta egy küldöttség Bécsbe küldését, az uralkodót Pestre hívta, ez azt jelenti, hogy „van még mivel törvényes úton a dolgot a minisztériumnak elintézni”. Ha viszont kimondjuk, hogy a királyi biztos teljhatalommal menjen ki a harctérre, akkor „minek megy a választmány Bécsbe?” Ezért maradjon Beöthy kinevezése a kormány hatáskörében, amit a képviselőház megerősít.²⁸

Gr. Teleky Domokos Küküllő vármegyéből elutasította azt a vélekedést, hogyha Beöthy kormány általi kinevezését a ház kinevezése váltja fel, miközben Bécsbe készül küldöttség, ez a forradalmi lépések kezdete. Beszédét megszakította, mert belépett az ülésterembe Nyáry Pál és fölment a szószékre. Bejelentette, Kossuthot tájékoztatták, indítványáról „exegesis [értelmezési vita] tarttatik”, erre ő írásba foglalta álláspontját. Ezt Nyáry magával hozta és átnyújtotta ismertetésre az elnöknek.

Pázmándy felolvasta a pontosítást: „Beöthy Ödön a miniszterium által a bécsi táborba teljhatalommal kiküldött kormánybiztos, a képviselőház által is teljes hatalommal ruháztatik fel... A képviselőház tapasztalván, hogy a haza megmentésére s a királyi szék érdekében a szükséges intézkedéseknek ő felségétől kieszközlése végett Bécsbe küldött miniszterek az országot, s a királyi széket veszélyeztető halogatással találkoznak: a képviselőház részéről rögtön egy küldöttség utasítatik ő felségéhez, mely kifejtven felsége előtt azon veszélyes helyzetet, melyben a több felől támadott pártütés és lázadás miatt a nemzet és ezzel ő felsége trónja létezik... És hozzon a háznak határozott bizonyosságot a küldöttség a felől: vajon a dinasztia akarja-e őszintén a nemzetet azon törekvésében támogatni, hogy az országot ő felségének csorbíthatatlanul megtartsa, s az ő felsége által szentesített törvények minden pártütés ellen sértetlenül fenntartassanak? Az idő súlya minden halogatást veszélyesnek mutatván, a képviselőház ezen küldöttséget oda utasítja, hogy 24 legfeljebb 48 órán túl Bécsben ne időzzön, hanem ő felségének tudomására juttassa, miként, ha rögtön meg nem hallgattatnék a halogatást tagadó válasznak lesz venni kénytelen.”²⁹

A képviselők között ezután rövid tanakodás kezdődött az országgyűlési határozat szövegéről: *Barthos Ede* azt hiányolta, hogy a király mielőbbi látogatásának sürgetése kimaradt. *Madarász* viszont „határnélkülinek” mondta, kifogásolta a konkrétumok hiányát. Szerinte beszédében „Kossuth országjár úr három pontot említett meg: 1. hogy a külseregek a magyar hazában éppen oly híven küzdjenek, mint magyar seregek küzdenek Magyarországon kívül, s ennek eszközlését kívánjuk felséges urunktól.” A 2. pont szerint a király adja parancsba *Jellasics*nak, hogy csapataival „ne merészeljék megtámadni Magyarországot”. A 3. pont a király azonnali leutazását kérte Pest-Budára. Ezen túl ne terjeszkedjen a küldöttség felhatalmazása, pl. az államadósságok kérdését, ne vessék fel. *Ágoston József* (Borsod megye, Dédes) erre bejelentette, *Madarász* módosító javaslatának figyelembe vételével már elkészítette a határozat átdolgozott szövegét, amit nyomban felolvasott.³⁰

Az elnök ezután hosszú szünetet rendelt el, majd ismét folytatódott az ülés: három szövegváltozat került ismertetésre. Először *Kazinczy Gábor* jegyző olvasta fel az első változatot, mely szerint „azért küldetik a választmány Bécsbe, hogy sürgesse azon kívánatokat, melyeket a miniszterium felterjesztett”. Ezt kicserélték azzal a kívánsággal, hogy „ő felsége jöjjön le, és királyi hatalmának mérlegbevetése által igyekezzék a trónt, s a nemzetnek békéjét szilárdítani s megállapítani”. A többi „szórol szóra” megegyezik a Kossuth miniszter által átküldött szöveggel. „Erre tehát szavazni lehetne” – hangzott *Pázmándy Dénes* javaslata, mire a képviselők többsége felállással elfogadta a határozatot.³¹

A képviselők tökéletesen megértették, hogy Beöthy-esete, akit a nádor alig egy héttel korábban nevezett ki a kormány javaslatára a Délvidékre teljhatalmú királyi biztosnak, s megerősítését a képviselőháztól kérte Kossuth, elvi jelentőségű. Ennek a csupán jelképes jelentőségű lépésnek a megtételét azért kérte Kossuth tőlük, hogy a végrehajtó hatalom feladatkörébe történő ilyen beavatkozással megmutathassák, hogy szükség esetén csakugyan képesek túlmenni a törvény szabta kereteken. Csak néhány honatya maradt ülve a szavazáskor, a nagy többség felpattant, „s ezzel kifejezésre juttatta – írja *Spira György* történész –, hogy a magyar forradalom liberális nemesi vezető rétege, bármennyit tétovázott is addig, amíg hitt a kölcsönös engedményeken alapuló békés kiegyenlítés lehetőségében, ha kénytelen lesz kiábrándulni ebből a hitéből, akkor – más európai forradalmak vezető rétegeitől eltérően – nem az ellenforradalommal elvtelen megalkuvás, hanem az ellenforradalommal való határozott szembeszállás útját fogja választani.”³²

A magyar képviselőház 1848. szeptember 4-i ülésének vitája előrevetítette az önvédelmi harc megindulásának, a szeptemberi fordulatnak az előképét. Kossuth Lajos beszéde fellibbentette, hogy *Batthyány Lajos* miniszterelnök és *Deák Ferenc* igazságügy-miniszter augusztus 28-án Bécsben megkezdett tárgyalásainak sikeréhez vajmi kevés remény fűzhető. A bécsi kormány fejének *Johann Wessenberg* miniszterelnöknek augusztus 27-én ki-dolgozott ún. államirata, melyet V. Ferdinánd király is aláírt és augusztus 31-én leirat formájában leküldött *István nádornak* Budára, a magyar szuverenitás sarkpontjai elleni politikai támadás volt, hiszen a birodalom belső újjászervezésének ürügye alatt, jogilag az áprilisi törvényeket érvénytelennek nyilvánította, és követelte a had- és pénzügyek újra Bécsben történő koncentrálását. A nádor ebből arra következtetett, az udvar elszánta magát a kenyértörésre, a kormány látva a békés kiegyenlítés lehetőségének feltételezésén alapuló eddigi politikájának elhibázott voltát, napokon belül le fog mondani, s olyasféle parlamenti kormányzás fog kezdődni, amelyet a francia konvent folytatott 1793–94-ben, hacsak magának nem sikerül puccs által megragadnia a hatalmat, még *Jellasics* katonáinak Pestre érkezése előtt. A nádor a magyar minisztereket szeptember 3-áról 4-ére virradó éjszakán magához kérte, hogy hivatalosan tájékoztassa őket a bécsi leiratokról, s kicsikarja haladéktalan lemondásukat. A Pesten tartózkodó öt miniszter csakugyan arra következtetett, hogy többé nincs mód elhárítani a császári hadsereg hazánk elleni támadását, viszont *Batthyány* és *Deák* hazatérte előtt tartózkodni kívántak bárminemű elhatározó lépések megtételétől (csupán *gr. Széchenyi Istvánt* mentesítették a miniszteri teendői alól idegállapotára tekintettel). A szorult helyzetben Kossuth lépett egy merészre, a Bécsben levő kormánytagok helyett intézkedve elhatározta, hogy a parlamenti képviselők minél több tagját személyesen szembesíti a bécsi kamarilla álláspontjával, ezért javasolta 1848. szeptember 4-én a száztagú országgyűlési küldöttség Bécsbe indítását, amit a törvényhozás mindkét háza elfogadott. Az uralkodó szeptember 9-én valóban fogadta a küldöttséget, de semmitmondó szavakkal bocsátotta el.³³ Szeptember 11-én a küldöttség és a két miniszter visszaérkezett Pestre, és még aznap délelőtt *Batthyány* miniszterelnök az országgyűlés két házában együttes zárt ülésén benyújtotta kormánya lemondását annak az alkotmányos elvnek megfelelő-

TANULMÁNYOK

en, hogy elveszítette az uralkodó bizalmát. Az országgyűlés tudomásul vette, Szemere Bertalan tartotta meg tárcáját, hogy az új kormány kinevezését ellenjegyezhesse. Kossuth még sebtében megszavaztatott a képviselőkkel két perdöntő fontosságú határozatot, az egyik jóváhagyta az ötförintos, nemesfém fedezet nélküli pénzjegyek általa szeptember 6-án önhatalmúlag megkezdett kibocsátását, a másik előírta az újoncállítás megkezdését a honvédszászlóalj számára. E napon lépte át a Drávát a horvát intervenció haderő.

S az önvédelmi harcba induló magyar katonák szívében ott élt a keresztények hitet és reményt sugalló biztatása: annyi balsors után majdan a Jóisten „letöröl szemükről minden könnyet.”

- 1 Molnár Zsuzsanna: Ifj. Asztalos Pál, szigeti. In. 1848/1849. évi első népképviseleti országgyűlés történeti almanachja. (Szerk. Pálmány Béla). Budapest, 2002. A Magyar Országgyűlés Hivatala kiadása, 53–56. old.
- 2 Közlöny, 1848. szept. 6. (A kormány hivatalos lapjának tudósítása a képviselőház XLVI. üléséről.)
- 3 Közlöny, 1848. szept. 6. (89. szám), 457–461. old.
- 4 Spira György: Az új utakra lépő ország. In. Magyarország története 1848–1890. Bp. 1979. Akadémiai K. 6/1. kötet. 235–236. old.
- 5 Uo. 237. old.
- 6 Uo. 239. old.
- 7 Közlöny (a továbbiakban: K), i. m.
- 8 Kossuth Lajos összes munkái, XII. kötet (Sajtó alá rendezte: Sinkovics István) Bp. 1957. 882. old.
- 9 K, i. m.
- 10 Uo.
- 11 Uo.
- 12 Uo.
- 13 Uo.
- 14 Uo.
- 15 Uo.
- 16 Uo. (A Közlöny 88. számának hivatalos rovata.)
- 17 Uo.
- 18 A házelnök azzal indokolta Kazinczy Gábor jelölését, hogy a másik alelnök Almásy Pál, már vezetett nemrég egy küldöttséget. Ld. K. i. m.
- 19 Az 1848/49. évi országgyűlés. Bev. Beér János – Csizmadia Andor. Bp. 1954. 215. old. A delegáció tagjai: Bernáth József, Boczkó Károly, Bodon Ábrahám, Kubinyi Ödön, Szaploneczay József, Szirmay Pál, Balogh János, Dániel Pál, Tallián Ede, Luzsinszky Pál, Recsky Andor, Szirmay József, Halassy Ede, Szabadhegyi Antal, Fábian Dániel, Jakubik Antal, Okolicsányi Antal, Zmertics Károly, Németh Albert, Eckstein Rudolf, Gorove László, Sebestény László, Sebestény János, Roth Illés, Mihályi Gergely, Vermes Illés, Bakalovics Szilárd, Glavina Lajos, Kubinyi Flóris, Bethlen János, Molnár György, Szirmay Ödön, Salamon Lajos, Martinyi Frigyes, Kállay Ödön, Mán József, Farkas Károly, Puky Miklós, Szél József, Abonyi István, Tanárky Gida, Patay József, Kendelényi Ágoston, Farkas Pál, Molnár Dénes, Angyal Pál, Rosenfeld József, Reiszig Alajos, Hauser Ernő, Csupor Gábor, László Imre, Décesy László, Szentiványi Márton, Szucsányi József, Nagy Ignác szatmári, Stojanovich Mihály, Festetics Miklós, Várkonyi Ádám, Palóczy László, Selevér Elek, Sréter László, Hadzsics László, Ghyczy Kálmán, Fabini Frigyes, Kacsokovics Lajos, Kupricz Imre, Antal Imre, Haller Sándor, Lukinics Mihály, Hevessy Bertalan, Lónyay Menyhért, Csolokos Dénes, Kálóczy László, Fiáth István, Imrédi Lipót, Rudnyánszky János, Kemény Zsigmond, Nyáry Pál, Sillye Gábor,

Somogyi Antal, Dobay Sándor, Pulszky Ferenc, Csértán Sándor, Hertelendy Miksa, Ternyei János, Simon Rudolf, Kubinyi Rudolf, Mátyás József, Bérczy Albert, Schmith Mihály, Heteyi István, Boldizsár István, Soltész János, Zákó Péter, Radniss Pál, Mayercsák Martin, Békésy Imre, Mujszer József, Freund Ferenc, Ragályi Ferdinánd, Pázmándy Dénes.

20 Uo.

21 Uo.

22 Uo. A módosító javaslat: „Beöthy Ödön kormánybiztos urat a minisztériummal a ház egyesülve kiküldi.”

23 Uo.

24 Uo.

25 Uo.

26 Uo.

27 Az orczifalvai választókerületet képviselte Temes megyében. Ld. Csizmadia Andor: a magyar választási rendszer 1848–1849-ben. Bp. 1963. Közgazdasági és Jogi K. 299. old.

28 K. 1848. szept. 6. (89. sz.); Ld. Sebestény Sándor: Csiky Sándor életpályája (1805–1892). Eger, 1981. Heves megyei Tanács kiad. 180 old.

29 K, i. m.

30 Uo.

31 Uo.; Spira György: Az önvédelmi harc megindulása. In. Magyarország története (Főszerk. Kovács Endre) Bp. Akadémiai K. 6/1. kötet, 243. old.

32 Uo. 244. old.

33 Sebestény Sándor: Országgyűlési küldöttség Bécsben, 1848-ban. (1. rész.) Jel, 2003. 7. sz. 203–204. old.

1% segítség és KÉSZ

A KÉSZ Magyarország legnagyobb keresztény civil szervezete, melynek közel 6000, a közjóért felelősséget vállaló keresztény tagja van.

A Keresztény Értelmiségiek Szövetsége, a KÉSZ kész tenni

az evangelizációért - Jézus Krisztust képviselni a közélet minden területén,

a kultúraért - a Jel c. folyóirattal, könyvkiadással, jótékonyági bálókkal, rendezvényekkel,

a magyarság létének és önbecsülésének támogatásért - a határon túli magyarokért, a keresztény iskolákért, a gazdák jogaikért.

További információt a <http://www.keesz.hu> honlapon talál.

ADÓSZÁMUNK: 19719548-1-41

Köszönetet mondunk minden adományozónknak, és kérjük, hogy személyi jövedelemadója 1%-ával segítse tevékenységünket.

Limbacher Gábor

A fészület mint a szakrális tárgyszemlélet alapvető példája nagybőjtben és az év egészében

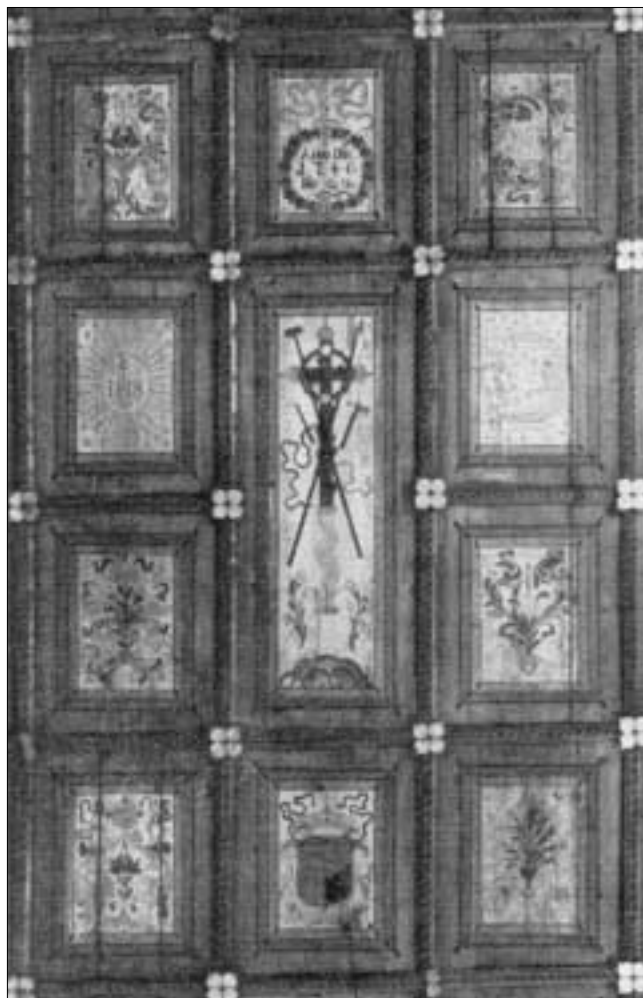
A népi vallásosságban szabadtéri szakrális építmények létesítésének egyik fő indítéka az élet megszentelése, az azt megemésítő és áldást eredményező szakralitás minél teljesebb aktivizálása az emberi környezetben, részben a rontó erők ellensúlyozására. Keresztállítással az Isten teremtette világot megújító Jézus megváltási helyszíneinek mikrokozmosz szintű megjelenítése történhetett, a világ leképezése, modellezése gyanánt. A települési tér szakralizációja a község életének oltalmazását, biztonságérzetét, gazdálkodásának sikerét szolgálta, és a rituális, paraliturgikus cselekmények térbeli csomópontjait, illetve szerkezetét jelenítette meg. Protestáns falvaknál a templom mellett a szakrális települési struktúra elemeit a természeti környezet vallásos azonosításában figyelhetjük meg, például Bánkon (Nógrád m.), ahol az egyik emelkedettebb helyet „Isten dombjá”-nak nevezték, „*hasonlítván azt a nép azon hegyhöz, melyről üdvözítőnket a kísértő Sátán megkísértette.*”¹ Katolikus falvakban további építmények is idetartoznak. A szakralizálás mellett ezek jellemző módon természetfeletti élmények-kapcsolatok, különféle fogadalmak, hálaadás eredményeként vagy szerencsétlenség színhelyének megörökítésére jöttek létre, s ilyenként a szakrális kommunikáció tárgyi objektívációjának is tekinthetők.

Fészület állítását másrészt a parasztság társadalmi normái – közösségi aktivitás, egyéni gazdasági mód, sors: gyermekáldás elmaradása, egyéb csapás, gondviselés – szabták meg.² Ezeket jellemző térbeli elhelyezéssel a település természetfeletti jelentőségű pontjain, magaslatokon, a község határán vagy útkereszteződésnél, illetve hidak levegőben vezető útvoalánál emelték a krízishelyzetek ellensúlyozására.³

Keresztekét gyakran egyének és családjaik állítottak, és alapító lehetett a település egész katolikus népe. Állíthatott keresztet a földesúr, vallási társulat vagy akár gazdasági-társadalmi szervezet is.⁴

A palóc táj e jellegzetes környezeti elemei szinte biblia pauperumként magukon viselik Krisztus megváltó művének, szenvedéstörténetének főbb jegyeit és apokrif motívumait. Sajátosan összegzik, és tovább éltetik régi falusi templomaink freskóciklusainak képi világát. Ezek rendszerint a világ teremtésével, összüleink bűnbeesésével kezdődnek, majd rögtön utána, vele összefüggésben az újszövetségi üdvösségtörténet nevezetesebb eseményeivel folytatódnak, és a végső dolgok – halál, feltámadás, ítélet, örök élet – hangsúlyozásával fejeződnek be. Kedvelt szentélybeli ábrázolás még Jézus Krisztus, az Örök Főpap kehelyáldozata.⁵

Ezekhez hasonlóan a Karancs-vidéki fafeszületek többször szív formájú faragáson nyugszanak – Karancsság-Szentkút (1947), Ságújfalu (1883 ?), Karancs-vidéki temetői fejfák⁶ –, mintegy a szeretet genezisét testesítve meg. Gyakran látható az alsó részen – olykor följebb – életfa-szerű növényi forma, amely kétféle értelemben is a keresztet mint keresztény világ-

Arma Christi ábrázolás, balra Nap IHS monogrammal, jobbra Hold csillagokkal a nádújfalui római katolikus templom festett famennyezetén.

és életfát hangsúlyozza. Ilyen értelemben a fészület részint Krisztus halál feletti győzelmének szimbóluma, egyszerre halál- és életjelkép. A növényi ábrázolás mintha a megjövendőlt, Dávid király házából származó Messiás szimbolikus családfáját is szimbolizálná. Mintha Krisztus szenthagyomány szerinti dédanyjának, *Szent Emerenciának* adott látomást mintázná, ami a vidékünkön sokáig népszerű „Makula nélkül való tükör” című barokk népkönyvből volt leginkább ismert. A látomás szerint Emerencia egy gyönyörűségees termőfa, melynek legcsudálatosabb gyümölcse – Szent Annán és Márián át – a megváltó Jézus. E látomás bibliai előképének tekinthető Ézsaiás látomása: „*Vessző kél majd Izáj törzsökéből, s hajtás sarjad gyökereiből. Az Úr lelke nyugszik rajta*” (Iz 11,1–2). E növény-szimbólumot variálják azután vallásos énekek és archaikus népi imádságok, a bibliai szövegben a szent leszármazásra és

a Metterciára ismerve: „...Izaiás rólad szólott, / Midőn egy gyökeret látott, / Melyből szép vessző származott, / És kedvesen kivirágzott. – Te voltál a példázatja / E gyökérnek ó szent Anna, / Vesszőszál a Szűz Mária, / Kinek Jézus a virágja...”⁷

A hosszanti keresztszáron rendre egymás fölött sorakozó, architektonikus sávokkal elválasztott mezőkön általában az Oltáriszentség látható kehelyben, úrmutatóban, többször az eucharisztikus növények – búza, szőlő – környezetében (Mátralmás – Nógrád v. Heves m.; Dacsókeszi – Kosihovce v. Hont m., Szlovákia; Csákányháza-Rátkapuszta – Čakanovce-Ratka v. Nógrád m., Szlovákia; Egerszalók – Heves m. stb.). Hegyfalu (Vas m.) Pieta szobortartó kőoszlopán is csigavonalban fölkúszó szőlőág látható. Kismarton (Sopron m., Eisenstadt, Ausztria) környékén már a 17. század végéről föltűnnek a pestis ellen emelt Szentháromság- vagy Mária-szoborral koronázott jellegzetes, szőlőindás díszű oszlopok, melyek stiláris kisugárzása a történeti Sopron megye keleti határán túl is nyomon követhető. A palócföldi fafeszületeken legjellemzőbb a korpusz és az Oltáriszentség együttes ábrázolása, ezáltal a miseáldozatban a liturgikus kenyér és bor Krisztus testévé és vérévé való átváltozásának hangsúlyozása. Gyakori faragás égő gyertya ábrázolása az úrmutató két oldalán, többször a két oldalsó felület legmagasabb, korpuszhoz közeli részén. Ez Jézust a világ világosságaként, másrészt az önmagát fölaldozó szeretet jelképeként azonosítja. E jelentést Zsuny-puszta fakeresztjén méretes, vaslemezből formált fölszögezett szív, Csákányháza-Rátkapuszta és Ságújfalu egyik feszületén az ábrákat elválasztó sávra ismétlődően faragott szívek hordozzák. Héhalom (Nógrád m.) temetői nagy fakeresztjén a korpusz alatti elválasztó sávon szintén szív, alatta kehely domború faragása. Az egyik lajosmizsei (Bács-Kiskun m.) fakereszt szárába is – egyedüli motívumként – szívet faragtak a korpusz alatt. Mindezek paraszti kultúrabeli immanens mivoltát szemlélteti egy nagylóci (Nógrád m.) házioltár. A kálvária helyi faragású foglalata oromzatán itt is megtalálható a szentkereszt, tövében kehellyel, a fülkeajtó – és egyben a kálvária – két oldalán egy-egy égő gyertya látható tartóban. Körül további faragások: Oltáriszentség úrmutatóban, Jézus Szíve és a kozmikus dimenziót illusztráló csillagok.⁸

Az ábrázolások sorában Palócföld- szerinte mintegy rituális jelentőséggel láthatók Krisztus kínszenvedésének eszközei (arma Christi) és olykor színhelye: létra, dárda és szivacs, oszlop, amelyhez Jézust kötözték, ostor és kesztyű, töviskorona, harapófogó, kalapács, a három szög, a Péter tagadását jelző kakas, Júdás 30 ezüst pénze, maga a keresztfa, a kereszt feliratos táblája valamint a Getszemáni-kert, ahol foglyul ejtették, és a Cedron patak, amelybe a hagyomány szerint belökték, vagy amelyen keresztül kellett gázolnia. Az arma Christihez tartoznak Jézus sebhelyei is. A szenvedés eszközei Krisztus fegyvereinek vagy címerpajzsának számítanak a bűn és a halál elleni küzdelemben.

A térségben a fafeszületek e jellegzetessége felekezetek fölötti jelentőségű: Bánk (Nógrád m.) evangélikus, szlovák eredetű lakosságának temetői nagy fakeresztjén a díszes bádogtető és öntvény-korpusz alatt 1920-as évszám, még lejjebb a kínszenvedés eszközei, létra, dárda.⁹ Szemléletesen példázza a kínozóeszközök paraszti életmódbeli jelentőségét a fűzfa 19. századból adatolt gyógyászati szerepe. A gyógyításhoz alkalmazott fűzfát

azért tartotta hathatós eszköznek a bükkszéki (Heves m.) palóc asszony, „mer fűzfavesszőkkel verték meg valamikor az Isten testyit, má pegy[ig] (...) mindaz, amivel az Istent bántották, ez emmi orvosságaóánk.” S valóban, ha egy másik kínozóeszköz, a töviskorona hagyomány szerinti növényéről, az úgynevezett „Krisztustövisek”-ről letört tövissel piszkálták meg a fájós fogat, a borsosberényiek (Nógrád m.) szerint a fogfájás elmúlt. A nagyrészt palóc eredetű zagyvarékasiak (Szolnok m.) évi házszenveléskor mondott ház- és gazdaságóvó imádságában Krisztus töviskoszorúja a biztonságot garantálja: „Őrizzen meg a Jóisten minden szerencsétlenségtől. Négy evangélista álljon a [ház] négy sarkára, hogy a gonosz sátán meg ne kísérthesse. Az Úr Jézus töviskoronája legyen ezen ajtónak a zárja.” E befejező kívánság jellemzően világítja meg a hagyományos paraszti vallásosság világképi kereteit. A védelmet nyújtó igazi létező az, ami isteni. Ezért Krisztus töviskoronája, szakralitásánál fogva jobban oltalmaz, mint bármilyen emberi technikai produktum. Paraszti olvasatban az élet sikere az istenihez való közelség függvénye. E szemléletnek felelt meg az a Lőrinciből (Heves, v. Nógrád m.) gyűjtött ház-óvó imádság is, amelynek részlete így hangzik: „Az Úr Jézus drága szent keresztje / legyen e háznak teteje, fedele; / Három vasszege ajtaja, kilincse, / Hogy a sátán meg ne kísérthesse.”¹⁰

Buják és Nógrádmegyer (egyaránt Nógrád m.) Szentsír-oltárra helyezett keresztjein nagypéntektől áldozócsütörtökig ott látható Jézus töviskoronája, valamint a rúdra kötött szivacs és a dárda. Krisztus keresztre feszítésének, kínszenvedésének eszközei külön hangsúlyt kapnak évente a mezőkövesdi (Borsod m.) Jézus Szíve búcsún. Egy fiú Jézus keresztjét viszi, rajta létra, lándzsa, spongyás rúd és kötél, egy lány pedig párnán harapófogót, kalapácsot és egyéb eszközöket visz.¹¹

Maconka (Nógrád v. Heves m.) fafeszületén az archaikus népi imádságok további jellemző képe: két angyal tart kelyhet Krisztus vérenek felfogására. Az egyik héhalmi (Nógrád m.) és a csokvaományi (Borsod m.) fakeresztben egyedül a kehely, a karancssági (Nógrád m.) sírkeresztnek két oldalán több esetben adoráló angyalok.¹² De nemcsak a gyógyításhoz kapcsolódó folklórban, ház-óvó és archaikus népi imádságokban találjuk meg a feszületekbe faragott jeleket, hanem a házbelső, illetve tisztaszoba képi világában is. A Felföldön, az Alföldön és a Dunántúlon egyaránt elterjedt 19. századi cseh üvegeképeken, a kínszenvedéséről álmodó gyermek Jézust ábrázoló üvegképen majd olajnyomatokon is ott találhatóak a kínszenvedés eszközei, az üvegeképeken Ádám koponyája, Veronika kendője, az égitestek sőt a Jézus vérét kehelybe gyűjtő angyalok is. Gyakran a házioltárra, sublót tetejére kerültek azok a türelemüvegek, amelyekben Krisztus feszületét, illetve a kálváriát állították fel, rendre a kínszenvedés eszközeivel. Az arma Christi a palóc bútorfagyasban is megfigyelhető. Pál János süketnéma litkei parasztgazda (Nógrád m.), a palóc áttört bútorfagyas utolsó felvirágzásának egyik képviselője, az 1910-ben faragott saroklócáin, a Jézus életéről szóló faragott képek sorában önálló ábraként jelenítette meg a kínszenvedés eszközeit is. Ugyanez látható kopersóval egy Vas megyei népi kántorkönyv rajzán a 18. századból, és egy Győr környéki (Győr m.) szaru sótartó karcolt ábráján az útmenti feszületként látható fölfeszített Krisztus körül a keresztre feszítés eszközein kívül ott vannak a megváltás sugár-

kévé, a Nap, a Hold és a csillag, az Oltáriszentség úrmutatóban és kehelyben, istenszem és a két gyertya. A kálvária, a szentkereszt, az Oltáriszentség úrmutatóban, kehelyben, a fakeresztokról szintén ismert Krisztus- és a Mária-monogram, Jézus és Mária Szíve, gyertyák, csillagok, Nap és Hold, a fölfeszítéshez használt szögek ábrázolásai megtalálhatók a ház oromdeszkázatán, kapuoszlopainak, ágasfájának és gerendázatának faragásain, faragott bútorokon, a háztartás legkülönbébb fa tárgyain és a munkaeszközökön, nem csak Nógrádban. Krisztus fölfeszítésének szöge ereklyeként is ismeretes a magyar katolikus népi vallásosságban. A három szög ott látható a debreceni Nagytemplom „apácamunkával” hímzett selyemterítőjén is.¹³

A humanitas Christi szakrális képzetkörének megfelelően a keresztteken gyakran látható az Istenanya fájdalom: Mária hét törrel a szívében. E feszületek jellemző módon szemléltetik a keresztben függő test és az Oltáriszentség, valamint a liturgikus növények összefüggését és a keresztalál általi megváltás sugárzó, újjáteremtő erejét, kozmikus jelentőségét.¹⁴ Parád, Egerbakta temetői és Eger (mindhárom Heves m.) útmenti fafeszülete egyaránt a megváltó Krisztus és a két szín alatti Oltáriszentség összetartozását hangsúlyozza igen szemléletesen. A pléh Krisztus fölött a Szent Vért magába foglaló kehely, alatta Jézus teste úrmutatóban.¹⁵

Ádám koponyája mutatja, hogy Krisztus feszülete a nyomatékösítő, szinkretikus hagyomány szerint az ősbűnbe esett első emberpár sírhelyén állott, sőt anyaga a paradicsomi bűnbeesés fájából való, hogy Jézus, az új Ádám helyrehozza az első Ádám és Éva vétkét, hogy a halál fájából az élet fája legyen. Két Kecskemét környéki és egy kiskunfélegyházi fakeresztben csigavonalban felfelé tekeredő kígyó almával, illetve több kiskunfélegyházi kereszt oldalsó mezőjében megjelenik a tudás fájára föltekeröző kígyó,¹⁶ Diósjenő (Nógrád m.) 1891-ben készült feszületén – a korstílusnak megfelelően virágcserepbe ültetett – fára kúszó, incselkedő kígyó jelzi ezt.¹⁷

Egy-egy ilyen feszület tehát a jeruzsálemi Golgotának, s időrőlidőre a Megváltás eseményeinek rituális, mikrokozmikus megjelenítője. A Palócföldön ezt hangsúlyozza rendre a kereszt ellentétes oldalaira faragott, többször arcoss Nap és Hold. Vas és Zala megye térségében ugyanezt a bádognétó két lecsüngő végén láthatjuk.¹⁸

A palócföldi fakereszték archaikusabb, 5–7 méter magas típusánál az oszlopforma dominál, és csak felső csúcsa képez latin kereszt alakot. Mintha egy-egy település folklórból ismert világ közepe jelentését hangsúlyozva, feszülete valóban a világ kozmikus tengelye volna, amelynél kapcsolat létesíthető a koponya jelezte alsó világgal, a holtak birodalmával, és főként a mennyi valósággal.¹⁹ Hiszen az oszlop felső latin kereszt része láthatóan is már mennybéli magasságba emelkedik, amint azt a kereszt felső szárai faragott csillagok szemléltetik Érsekudkerttől (Nógrád m.) Maconkáig (Nógrád v. Heves m.), illetve Egerbaktáig. Többfelé a bádognétón láthatók a csillagok, mint Hollókőn még az 1960-as években is, ahol a szélmintá ismétlődő félköríveiben jelentek meg a kozmikus jelvények.²⁰ Az e típushoz kapcsolódó, szinte aránytalanul kisméretű korpusz szintén a megváltó Jézus magasságbeli perspektíváját kelti.²¹ Diósjenő a csak az alsó keresztzárta faragott csillaga a fölfeszített Krisztust még mintegy a mennyország égbolt fölötti másvi-

lágába helyezi. Mindeközben Jézus is az örök Nappá minősül. Másfelől viszont a keresztfába faragott, a Megváltás kozmikus jelentőségét jelző Nap azonosul Oltáriszentségként Krisztussal, amint azt a Holddal átellenben megformált sugárzó napkorongba vésett IHS rövidítés ma már egyre rosszabb állapotban ugyan, de mutatja Ságújfalu Kishartyán felőli fakeresztjén (egyaránt Nógrád m.). A szomszédos Etesről a Palóc Múzeumba került kereszt szintén egy magasságban levő faragásain jobb oldalt csillag, bal oldalt a Hold, előlapján pedig kehelyben levő ostya látható, az oldalsó összefüggések által egyúttal a Napot is jelölve. A Nap és Krisztus összefüggése a folklórból is több adat utal. Például, ha szarvasmarha légyköpéstől „megnyűvesedik”, hajnalban a Nap felé fordulva kell imádkozni Jézus Krisztushoz.²² Még Mikófalva, Egerbakta, Egerszalók (egyaránt Heves m.) és Szuhahuta (Nógrád v. Heves m.) alacsonyabb feszületének henger formájú keresztzárta is oszlophatást kelt. Az útszéli kereszték magas oszlop formája lehetővé tette, hogy a földbeli korhadás miatt időről-időre beljebb ássák, de ez semmiképp sem indokolja a feltűnő magasságot, hiszen ezzel a faragott ornamentika egyre jobban csonkult, és például a Karancs-hegyi kegyhely (Nógrád m.) fakeresztje az 1896. évi vasfeszületre cserélésekor is elérte a mintegy 7 méteres magasságot.²³

Az említett középkori egyházi kötődések, a képi világ mellett a parasztság hitéletében a ferences rend jelenlétére is emlékeztetnek, a kálváriáknál és a templomi famennyezeteknél közismert, illetve más munkánkban kimutatott összefüggés szerint.²⁴ Témánk esetében is általános vonás a passió részletező hangsúlyozása és kozmikus keretbe foglalása, akárcsak Nádújfalu (Nógrád v. Heves m.) templomának kazettás mennyezetén.²⁵ Egyik legrégebbi magyar emlékként az arma Christi ábrázolás föltűnik Siklós (Baranya m.) középkori várkapolnájának reneszánsz domborművén vagy legalábbis Vir dolorum freskóján, talán még abból az időből, amikor a híres bátai (Tolna m.) Szent Vér ereklyét átmenetileg itt őrizték.²⁶ Jellemző módon még Szécsényfelfalu (Nógrád m.) 19. század végi kőfeszületén is ábrázolták Krisztus kínszenvedésének eszközeit, a talapzati terméskőtömb domború megfaragásával. Ehhez hasonlóan Tornaszentjakab (Abaúj-Torna m.) faragott kőkeresztjén a Jézus véré magába foglaló kehelyt láthatjuk.²⁷ A fában gazdag Palócföldön nyilván a korábbi fakeresztállítás gyakorlatára emlékeztet több helyen a kőkeresztbe faragott Ádám-koponya, és a fájdalmas Mária alakja, kinek a szívét általjáró tört is megjelenítették vasból Csitár (Nógrád m.) ma is álló, 1803-ban állított határbéli kőfeszületénél. E jobbára népi alkotások némelyikén művészeti korstílusok hatása fedezhető fel. Az említett diósjenői feszület bádognétón levő aprólékos megmunkálású füzérek a barokk utáni XVI. Lajos-stílusnak felelnek meg. Az 1868-ból való, gondosan faragott őrhalmi fakereszt a rokokó hatását érezteti.

Sokfelé a temetői nagy feszület is fából készült, mégis – méretei ellenére – a kutatás számára szinte ismeretlen maradt. Az 1864-ből való csitári (Nógrád m.) pléh Krisztussal készült kereszt bő évtizede került a balassagyarmati Palóc Múzeum gyűjteményébe. A törzsén látható alakos faragványok, hajladozó virágindák növényi alakzataiban *Tombor Ilona* a kazettás mennyezeteken levő 17. századi magyar ornamentika hagyományaira ismert.²⁸ Hasonló, de még monumentálisabb a karancssági te-

mető 19–20. század fordulóján készült és az 1970-es években még fennállott, mintegy hat méter magas fafeszülete, jellemző domború faragásokkal. Kétoldalt kozmikus jelek: a Nap, illetve a Hold csillagokkal, fölöttük cserepes növény, valószínűleg a múlhatatlan szeretet virága, a ravatalról is elmaradhatatlan rozmaring.²⁹ Elöl Krisztus a kereszten, lejjebb Oltáriszentségként úrmutatóban és kehelyben. A szomszédos Ságújfalu fakesztyjén szintén megtalálható a rozmaring és a további jelek. Szécsényfalu ma is álló temetői fafeszületén elementáris népi megfogalmazásban alul a szentostya magával ragadó, sugárzó valósága úrmutatóban, közepén Ádám faragott koponyája, fönt bádogra festve, a paradicsomi kitaszítottágtól megváltó Krisztus alakja látható.³⁰ Szanda századfordulón készült és a Palóc Múzeumba került, „csodatévő” temetői keresztyének egyetlen fölszögezett faragott ábrázolása, az Oltáriszentséget tartalmazó kehely a pléh korpuszsal együtt a konszekrált ostya mint Krisztus teste összefüggést hangsúlyozza. Egy cigányasszony e kereszt előtt fohászkodott anyagi krízishelyzetében, majd 4-es lottonyereménye után a helyén hálából kőfeszületet állíttatott.³¹

A falusi feszületek a parasztság szemében jellemzően Krisztus szentkeresztjével azonosulnak. E szemlélet adta realitását annak a meggyőződésnek, miszerint, ha viselős asszonyt a feszület fájáról lehasított forgáccsal megfűstölnek, a szülés sikeres lesz. Ezért jártak útmenti feszületekhez csontfájós betegek, tüdőbajosok, nyavalyatörős betegek és hideglelősök, „Krisztus sebeitől várván a kínok megszűnését”, mint ahogy Krisztus eredeti keresztje is – legendája szerint – meggyógyította a halálos beteget. Ezért érintették, ezért csókolták szakrális kontaktust létesítve a tárggyal. Egy Nagyszombat (Pozsony m., Trnava, Szlovákia) környéki szlovák monda szerint, amikor a Rákóczi-szabadságharc után egy rablóvezér a garázdálkodásuk színhelyén lévő tölgyfára függesztett feszületen Jézus fejét baltájával lecsapni készült, a tölgyfa szétnyílt, és a feszületet oltalmazóan magába foglalta, ágai pedig hirtelen egész a földre terültek. Így védelmezték meg a helyi feszülettel azonosuló szentkeresztet a rablóvezér dühe elől. Mert még a lényyszerűnek tapasztalt természet is egyként érzékelte az ábrázolást és Krisztus eredeti megváltó áldozatát. A többször felújított kereszt azután a 19. század végén is nagy tiszteletben állott a környék jámbor népe előtt.³² Egy varsányi (Nógrád m.) normatív történetben – melynek egésze „a jó és a rossz imádság” intő kép típus epikus változata – a mennyei Szűz átlagos fiatalasszonyként jelent meg, amint zarándokok között a szentkúti búcsúba igyekezett. Amikor egy útszéli kereszthez érkeztek, az sajátos értelemben a Golgota színhelyével és a kinszenvedés idejével azonosult, s így a korpuszt Mária „édes Fiam”-ként köszöntötte, tehát magát az ábrázolást – benne az eredetit látva – saját fiának tekintette.³³ Herencsényben (Nógrád m.) egy család keresztállítási fogadalmá elmulasztásakor szintén Szűz Mária jött el számon kérni az ígéretet, cigányasszony képében.³⁴ Egy karancseszi (Nógrád m.) asszony saját élményében mintha a Jézus vérét kehelybe gyűjtő angyalok elevenedtek volna meg. Munkából hazamenet az útszéli feszület két oldalán egy-egy angyalt látott. Egy másik asszony édesapját a határbeli kereszt mint Krisztus feszületének misztikus jelenvalósága oltalmazta meg a gonoszok rontó hatalmától.³⁵ Mint szent tér a karancshegyi búcsújáráhely, mint szent tárgy az útmenti feszület és mint szent idő Nagyboldogasszony (augusztus 15.) ünnepe együttesen sze-

repelt egy karancslapujtói (Nógrád m.) asszony fogadalmi jellegű karácsonyi előkészületeiben. Minél inkább a szent világából való részesezés vágya készítette őt, és tette értelmessé, célszerűvé azt az igen kevésé praktikus cselekvést, amikor a hegyen levő keresztől több kilométeren át gyalog húzott haza egy nagy száraz ágat, hogy majd e „Boldogasszonykor” a Karancsról és Krisztus „megváltási színhelyétől”, feszületétől származó fa tüze-nél öntse meg a „mákos gubót” Karácsonykor: „*Ez egy fogadalmot vót akkor nekem. Eltettem, és én arra úgy vigyáztam, hogy az emberem össze ne vágja.*”³⁶ A somoskőújfalui (Nógrád m.) gyógyítóasszony „égiektől vezérelt”, rituális jellegű karancs-hegyi gyógyító zarándoklatai során is misztikus jelentőségre tett szert az út menti feszület, amely a „somosi asszonytól” megjövedült, „élet vizét adó” gyógyító források vonzási helye is lett. A mellette lévő sziklába fűrták és szerelték be a „kőből fakadó” víz kivezetésére szolgáló csapokat, alakították ki a betegek lócáját, és állítottak közvetlenül a várt csoda-helyre is külön feszületet – fából. A gyógyító zarándoklatok során az út menti kő alapú kovácsoltvas feszületnél folklór szinten nyilvánult meg a szabadtéri keresztet által hangsúlyozott Krisztus és az Oltáriszentség összefüggésének, azonosságának ténye. Amikor a „somosi asszony” betegeivel a feszülethez ért, „Üdvözlégy Oltáriszentség” kezdetű énekkel köszöntötte az útmenti keresztet függő Jézust. További, „égiektől tanult” énekes rítusában a kereszt, mintegy Krisztus eredeti feszületévé változott: „Téged dicsér egész világ, Neked köszönt e kis virág”, és e résznél valóban virágot helyezett Jézus ábrázolásához. Mintegy a Megváltónál kérte a gyógyító Lélek kiáradását, a „Jöjj Szentlélek Úristen” kezdetű ének végzésével.³⁷ Egy herencsényi asszony régi könyvre hivatkozva, szinte biblikus meggyőződéssel tartja, hogy aki fafeszület melletti elhaladáskor a keresztfa tövében a földet megcsókolja (nő), illetve kalapot emel (férfi) és Jézus 5 szent sebére ott 5 Miatyánkot, 5 Üdvözlélet elmond a sebeket megnevező titkokkal, végül Dicsőséggel együtt, minden bűnei megbocsáttatnak. Az ígéret-záradék – archetipikus szemlélettel – csak fafeszület esetében érvényes.³⁸ Érthető tehát, ha az ájtatosabb nép a keresztvetés, kalapemelés mellett le is „térbetyült” az útmenti feszület előtt, akárha evangélikus volt is.³⁹ E közben a Karancs vidékén szokás volt mondani: „imádlak és áldlak téged Krisztus, mert Te a te szent keresztet által megváltottad a világot”, melyet egy Miatyánk és egy Üdvözlégy elimádkozásával egészítettek ki. Etesen (Nógrád m.) egy idős asszony még a múló síremlékek divatja közepette is ragaszkodott hozzá, hogy a saját sírjára fakesztyet tegyenek, mivel Krisztus is keresztfán halt meg. Kecskeméti hagyomány szerint az elkorhadt, esetleg elpusztított útmenti fakesztyeket nem szabad ebek harmincadjára engedni, elégetni sem, hanem tisztességgel el kell földelni, temetni. Kiskunfélegyháza térségében 1957-ben a felsőhegyi nép szintén azt akarta, hogy a sérült, föl nem újítható fakesztyet darabjait ássák majd el az új kereszt elé, mivel a „szent fa Krisztus testét hordozta”(I).⁴⁰

A paraszti hitéletet tekintve e tárgycsoport lényegéhez tartozik tehát a pusztai tárgyi minőségéből való átváltozás végső soron azzá, amit ábrázol. A vizsgálat egyik fő tanulsága, hogy a feszületek esetében a szent személy => Krisztus, a szent tárgy => Szentkereszt, a szent hely => Golgota, és a szent idő => Jézus megfeszítése a paraszti érzékelésben mintegy egybeolvad falusi képmásával, illetve megfelelőjével, általa-

ban az életmód rendező elveinek, szabályozott alkalmainak megfelelően. Mindez a tárgyi objektíváción kívül a Kinszenvedés folklór megjelenésére is érvényes. Magunk is találkoztunk vele, *Erdélyi Zsuzsannától* is tudjuk, hogy az archaikus népi imádságok passió-témáját a paraszti alanyok gyakorta képtelenek sírásba fúló azonosulás nélkül elmondani.⁴¹

E szakrális tárgyakkhoz hozzá tartozik az egyház ünnepélyes meg- vagy felszentelő, megáldó tevékenysége, aminek népi szemléletében a természetfeletti minőség kap fokozott hangsúlyt, s ez a mindennapok ügyes-bajos dolgaiban mágikus erőforrást jelent. A felszentelés a hagyományos fölfogásban beavatást, a profán tárgy vagy tér szakrálissá tételét jelenti, amikor a felszentelés útján az adott tárgy, hely a mennyi és a földi övezet találkozási pontjává válik. Éppen e jelentőségénél fogva szoktak a palóc falvakban is „kísértetes helyek”-re – leginkább útkeresztveződésekhez vagy a település, illetve telek határára – szakrális építményt, keresztet, kis-kápolnát emelni. Ily módon az adott helyen tapasztalt rontó, démonikus valóság megnyilatkozását akarták megszüntetni, fölébe kerekedni. Hiszen az építményt, kultikus ábrázolást fölszentelve, minőségileg más tér jön létre, mint amilyen a profán térség volt. Göcsej, Zala útmenti, úgynevezett „csengős kereszt”-jein régebben apró, bojtszerű bádóg csengettyűk is voltak, amelyek szélfúvásakor, vihar idején csilingeltek. Ez is eredetileg a kereszt gonoszűző funkcióját hangsúlyozta.⁴²

A parasztság hitéletében fönmaradt és bemutatott funkcionális ábrázolásszemlélet nagy múltú hagyományra épül, amelynek elemző bemutatása már egy másik írás témáját képezi.

- 1 Schram (1968: 703).
- 2 .ö. Bálint (1977 I: 349), Limbacher (2003); Kürti-Hajdrik (2001: 275), Fekete (1984: 53–56).
- 3 Vö. Fekete (1984: 83–84).
- 4 Limbacher (2000), továbbá Fekete (1984: 81–83).
- 5 Bálint (1938: 39).
- 6 Pl.: Olasz (1975: 60, 64. kép).
- 7 Erdélyi (1976: 182–183). Az idézett, „Dicsi(é)rtessél magas mennyben” kezdetű énekszöveg eredeti forráshelye Cantus (1674: 515), mi Trizna Lajos (Balassagyarmat, Mártírok u. 2.) kézirat Szent Anna énektéményéből idéztük.
- 8 NMF: 92.277 (Héhalom), Kürti-Hajdrik (2001: 279), Perger (2002: 486), Limbacher (2000: 413. kép), Császi (1998: 310), Kútvölgyi (1982: 88. kép), Olasz (1978: 86. kép).
- 9 NMF: 200.731
- 10 Istvánffy (1895: 113), 90 éven felüli idős asszony közlése egy egyházközségi rendezvényen 1998. nagybőjtjén Borsosberényben, Pócs (1964: 242), Lengyel-Limbacher (1997: 133). A ház óvo imádság további változataira lásd: Erdélyi (1976: 188–189).
- 11 Bálint-Barna (1994: 189).
- 12 Kunt (1983: 34, 35), NMF: 92.278-9
- 13 Szacsavay (1996: 32–33 /40., 46. kép/), Dabóczy (1996: 265, 500. kép), Lengyel-Limbacher (1997: 147 /81. kép/, továbbá 73., 75–77., 91., 92., 94., 96., 100. kép), Limbacher (2000: 319 /390. kép/), Limbacher (2002: 240, 242, 244. kép), Imre (2001: 412), Horváth (1996: 537., 544–551., 569. kép), Felföldi (1990: 546 /594. kép/), Filep (2002: 109, 123, 126, 160), Perger (2002: 491 /12.14. kép/, 499 /12.25. kép/, 500), Balassa (1997: 205. kép), Kárpáti (1997: 583, 658, 663. kép), Malonyay (1911: 185), Pál János faragott lócája a Palóc Múzeumban 68.4.3. leltári számon található.
- 14 Malonyay (1922: 189., 191., 193), Lengyel-Limbacher (1997: 40., 42–43., 45., 75), Limbacher (2000: 307–316), Lengyel-Limbacher (1997: 48 /21. kép/), Fehér (1989: 544., 549. kép).
- 15 Dercsényi – Voit (1972: 635: 748. kép), NMF:186.551–186554.
- 16 Fekete (1984: 96, 97).
- 17 Magyar (2004: 60–63), Malonyay (1922: 189).
- 18 Lásd például a kétvölgyi (Vas m.) útmenti fafeszületet: Deim (1990: hátsó borító-kép); vagy a szilvágyi (Zala m.) feszületet: Varga (1982: 436).
- 19 Fekete János – Sümei György munkájára alapozva – a kiskunfélegyházi faragott útmenti keresztet hármas szerkezeti tagolódását állapította meg: az alsó szféra beszédes jeleivel az alvilágra, a bűnre, a bűnbeesésre és az alvilágra mutat, a középső tér bánatos imádkozó alakja(i) földi életünket jeleníti(k) meg, a felső részben a szenvedő Krisztus felmagasztosuló alakja az égi szféra, amely a megváltásra utal. Fekete (1984: 96).
- 20 Palóc Múzeum Fényképtára: 16.979, Limbacher (2000: 311, 314–315), Dercsényi – Voit (1972: 635: 748. kép), NMF: 176.520.
- 21 Diósjenő: Malonyay (1922: 189), Manga János által az 1950-es években a Palóc Múzeumba begyűjtött, nyilvántartásba nem került, a hagyomány szerint Etesről származó útmenti feszület, Szalmatercs, Frics (1987: 542).
- 22 Limbacher (2000: 316. oldal utáni 388. kép), Lengyel-Limbacher (1997: 42–43).
- 23 NMF: 2024., a kereszt részletesebb történetéhez lásd Hetény 2000: 37).
- 24 Limbacher (2000).
- 25 Bálint (1989: 231), Limbacher (2000: 326. oldal utáni 395. kép).
- 26 Bálint (1989: 231). 2004. évi helyszíni szembesülésünk során nem láttunk domborművön arma Christi ábrázolást, hanem középkori freskón láttunk Vir dolorum (Fájdalmas Krisztus) ábrázolást. A koporsóból kiemelkedő Jézus sebhelyeivel látható, kezében az ostor és a vessző, mögötte a keresztfa, benne a szögek.
- 27 Kárpáti (1997: 655. kép).
- 28 Dercsényi (1954:172).
- 29 E kifejezésre lásd Bálint (1989: 260).
- 30 Lengyel-Limbacher (1997: 45), NMF: 130.959-130.961: a leltárban tévesen Sajókeresztúr szerepel Ságújfalu helyett; Limbacher (1999: 5. kép).
- 31 Malonyay (1922: 93) Dercsényi (1954: 172); Koplányi István (sz. 1933) Szanda
- 32 Benkóczy (1905: 103), Bálint (1977 I: 349-350), Liszka (1993: 599).
- 33 Hoppál (1982: 224).
- 34 Adatközlő: Bartus Józsefné (sz. Szandai Teréz 1931, Herencsény), Herencsény, Hunyadi u. 14. Utóbb fölgűjtötte és publikálta Magyar (2004: 165–166).
- 35 Fejős (1985. II: 74,90).
- 36 Gyurcsik Sándorné (sz. Lantos Margit 1918) Karancslapujtó.
- 37 Limbacher (1995: 800-803, 809–810: 17–18. ábra).
- 38 Adatközlő: Szandai Jánosné (sz. Kiss Erzsébet 1918. Herencsény), Balassagyarmat, Erkel u. 2.
- 39 Lásd pl.: Lengyel (1994: 191).
- 40 Hetény (2000: 76), Az etesi temetőben mondták helyiek a fa sírkeresztből 1992-ben; Bálint (1977 I: 349), Fekete (1984: 90).
- 41 Pl. Velez Györgyné, Kerek „Haluska” Ilona (sz. 1910. Lőrinci – kb. 1999. Hort). Előadását magnófelvételen őrizzük.
- 42 Bálint (1977 I: 349).

Középkori francia szerző

Magdolna szerelme

Magdolna, a szentül szerető, Jézust három állapotában szerette. Szerette az élő, szerette a holtat és szerette a feltámadottat.

A jelenlevő és élő Jézus Krisztus iránt szerelme gyöngédségét nyilvánította tetteivel; magárahagyott szerelme türelmetlenségeivel, kitöréseivel, tombolásával, ájult gyöngédségével és szertelenségével pedig azt ostromolta, aki mennybe szállt, Jézus Krisztust, a feltámadottat.

Jézus lába előtt szemlélve Magdolnát, az útjavesztett szerelmet látom benne, a tévelygése miatt szégyenkezőt. Annak a lába előtt sóvárog az igaz útra, aki maga az út. Szerelme hajtja-e? Forró csókjai erre vallanak; Jézus Krisztus szava erről győz meg.

De micsoda szerelem ez a Magdolnái? Hiszen a szerelem mindenre képes; a szerelem mindent merészel, a szerelem nem csak fesztelen és bizalmas: vakmerő is és csupa elszántság. Magdolna viszont szemlátomást hátrahúzódik; szemét sem meri felvetni ez arcra; szerföltött nagy szerencsének véli már azt is, hogy e lábhoz közeledjék. Sóhajtozik, látom, s nem beszél; zokog, látom, a vigasztalás legkisebb reménye nélkül; mindenét odaadja s magát is mindenestül, és még csak arra sem merészkedik, hogy irgalomért könyörögjön.

Ha szerelem hajt, Magdolna, ugyan mit félsz? Merészelj csak mindent, vágj csak neki mindannak, amire vágysz. A szerelem ugyanis nem ismer megalkuvást: szabálya a vágy, törvénye a féktelenség; nincs mértéke, hacsak nem a mértéktelenség. Semmit se fél, hacsak azt nem, hogy félni talál; mindent akaró merészség és mindent megkísérítő szabadság.

De persze: ilyen jogokat csak akkor formálhat a szerelem, ha mindig a helyes úton járt. Utat tévesztve, hosszú vargabetűkön kell visszatérnie; reszketnie kell, távol kell maradnia, megsiratnia tévelygését s hibáiért megszegyenüléssel vezekelnie.

Szerelme, voltaképpen mire is rendeltettél? A szépre és a jóra, az egysé-

gesre és az egészre, az igazra és a lényegesre s ennek forrására: mindez pedig maga Isten. Hiszen ha mindig toronyiránt Isten felé tartottál volna, merésznél is most mindent Jézus Krisztussal kapcsolatban, vállalkoznál is mindenre. Isten, aki emberré lett, hogy az emberek legyen, mindenestül rá is hagyatkozott volna öleléseidre. S ezek tiszták maradtak volna és mégis szabadok, nyugodtak és gyöngédek, de szenvedélyesek és telhetetlenek is egyszermind. Te pedig félelem nélkül mindenre igényt támasztanál és birtokolnál is mindent kivétel nélkül.

Ám te, ó szerelem, idegen tárgyakra tékozoltad el magad, amilyenekre nem rendeltettél. Térj vissza, szegény kódorgó, térj vissza, de a jogos büntetés félelmében térj vissza, mivelhogy szabadságot tévelyegni hagytad. Térj vissza fájdalomtól gúzsba kötve, hogy megízleld ledér kicsapongásaid ínségét. Térj vissza, hadd tudja meg mindenki, hogy elég dőre voltál lerázni az igát, legfőbb Uradat felejtve.

A szerelem egyesít, a bűn elválaszt, de a vezeklő szerelemben van valami mind a kettőből. Magdolna Jézushoz rohan: íme a szerelem; Magdolna nem mer Jézushoz közeledni: íme a bűn; bátran belép: íme a szerelem; rettegve és zavarodottan közeleg: íme a bűn; Jézus lábát illatban fűrészt: íme a szerelem; könnyeivel öntözi: íme a bűn. Haját kibontja és rápazarolja: íme a szerelem; csupán azért, hogy Jézus lábát szárítgassa vele: íme a bűn; mohó és telhetetlen: íme a szerelem; mit se mer megkívanni: íme a bűn. De zokog, de sóhajtozik; de felnéz, de hallgat: íme a szerelem és a bűn egymásba fonódva.

Be illedelmes is ez a bűnbánó szerelem bátor megalázkodásaiban, lefojtott bizalmaskodásaiban, remegő túlkapásaiban. És ismét be illedelmes, mikor csupa tiszteletadással szeret, mikor jogot ismer el, lemondván saját jogairól, amik neve és mivolta szerint megilletik, csak azért, hogy vezeklőkészségével mindenekelőtt az igazságosságnak tegyen eleget.

Hallga csak, az Énekek Énekében mint beszél a szerelem. Egyebet sem lehel itt, mint az egyesülést, jegyesének szűzi csókjait, meghitt ölelését. Bátor és heves lénye szerint így kezdi: „Csókoljon meg engem az ő szájának csókjaival”.

Erre a rokonszenves buzgóságra bátorodnék kétségkívül mindjárt kezdetben a bűnbánó szerelem is. De sivar életének zavarodottsága tiltja, hogy ilyen szertelen elragadtatással szóljon. A helyett hát, hogy a menyasszonnyal szólana: Csókoljon meg engem az ő szájának csókjaival: felmérhetetlen boldogság neki már az is, ha így szólhat: Túrjjon el engem, hacsak a lábára adott csókjaimmal is. Íme a bűnbánó szerelem dalolta Énekek Éneke; Mária Magdolna zendít rá könnyeivel, zokogásával és hallgatása énekével.

Mindazonáltal nem kell azt hinnünk, hogy jegyese öleléseiről teljesen lemond. Amitől méltatlansága tudatában tartózkodni látszik, a kedveskedő gyöngédségre rejtettebb értelemben ugyan csak törekszik. Barátja lábához kupo-rodva, csak e szent lábbal törődve, s anélkül, hogy arcára még csak pillantani is merne: lélek szerint, szíve belsejében mégiscsak megöleli. De elnyomja ezt a vágyát, mely bűneivel szembeállítva megengedhetetlenül szabados; s miközben elnyomja, másfajta, bensősége-sebb és drágább létre segíti. E vágy, melyet az alázat gátol, más úton tör tárgya felé. Közeleg, miközben visszahúzódik: a bilincs, melyet magára rak, megajándékozta a szabadsággal.

A bűnbánó szerelemnek ilyen csodálatos és titkos kibúvói vannak; miközben menekül, közelebb jut; az űzött jót épp akkor éri el, mikor azt elvetni lát-szik. Barátját nem meri a menyasszony nyíltságával szólongatni: Jöjj, jöjj, szívem szerelme, sietve jöjj; de szerét ejti, hogy más módon hívogassa, szólván: Távozz tőlem, távozz. „Menj ki tőlem, Uram – szólott szent Péter –, mert bűnös ember vagyok.”

Micsoda új és soha nem hallott eljárás: eltaszítással hívogatni! A vőlegény

azonban megérti ezt a beszédet. Fölismeri, mekkora hévvel kívánja meg őt az, aki eltaszítja; s ez az ő bírására törő vágy, mely az ellentéte által fejeződik ki, megindítja szívét és fölkelti szánalmát. Mert egyszerre látja megnyilvánulni egy igazán szerető lélek türelmetlenségét, titkos sóhajtozását – mely annál hevesebb, minél kevésbé mer hangot adni neki – és e szerelem önmagára rótt kényszerét, hogy merő tiszteletből meg ne nyilatkozzék.

A vőlegény tősgyökeres jósága erre utat tör magának, fölöttébb vágyva rá, hogy teremtményébe áradjon. Mintegy önmagát sürgeti hát az illető lélek helyett, mely őt sürgetni nem meri. Elanynyira, hogy az erőszakot, melyet amaz önmagán tett, fokozottan érzi át, s előlegezve a neki szánt kegyelmet, szerelmének viszonzásáról biztosítja. „Sok bűne megbocsáttatik – mondja –, mert nagyon szeretett.” Láthatod ebből, bűnbánó szerelem, hogy titkolódzásod, viselkedésed, hallgatásod mennyire hatott Jézus szívére. Magdolna, aki semmit sem kért, mindent megkapott, mert a szíve mélyén lakó Jézus nemcsak azt hallotta meg, amit kimondott, de főképp azt, amit kimondani képtelen volt.

Meg nem unom szemlélni a mi szent bűnbánónk csodálatos belső vonatkozásait. Buzgó igazságérzetének harcát és kiegyezését támadásra felajzott szerelmével. Érzéseitől megszállva Magdolna alig mer Jézushoz közeledni, s mégsem tud tágítani tőle. Milyen középutat lehetsz, ó szerelem, ekkora ellentmondások összeegyeztetésére, szerelem és igazságosság kiengesztelésére? Hiszen ezek ellentétes elhatározásokra kényszerítenek!

A következőkben létrejön a közép-megoldás: Magdolna Jézus lába elé borul anélkül, hogy őt megölelné. Ezzel eleget tesz az igazságosságnak. S milyen ügyes és leleményes benne! Lábához kuporodva, mindenestül fogva tartja őt: ezzel kielégül szerelme is. Jézus nem szabadulhat tőle, foglya lett szent lábánál fogva. És Mária Magdolnát vélem hallani a menyasszony szavában: „Megragadtam őt, és el nem bocsátom.” Avagy Jákobéban: „El nem bocsátalak, míg meg nem áldasz.” Vagy még inkább, Jákobon is túltéve: „El nem bocsátalak akkor sem, ha megáldottál.” És valóban, Jézus megáldja és megbocsátja bűneit,

ő azonban mégsem tágít tőle: minden lehető módon ismét csak visszatér a lába elé: mert nem Jézus áldásáért töri magát, hanem magáért Jézusért.

Mit látok itt, ó szerelem! Csodálatos színjáték: Magdolna Jézus fogságában és Jézus Magdolna fogságában. Fejét Jézus lábára hajtva, eléggé félreérthetetlenül foglyául adja magát; de e lábbal együtt Jézust magát is foglyul ejti. Hogyan tartja foglyul Jézus lábát? A szájával tartja, csókolgatván ezer meg ezer-szer. A szemével tartja, elárasztván könnyeivel. A kezével tartja, öleli át és kezegeti olajjal. De mindez nem elég ahhoz, hogy visszatartsa; ahhoz láncok kellenek. Bontsd ki hajadat, Magdolna, s Jézus lábát azzal kösd meg. Ó leggyöngédebb kötelékek, amikkel csak rendelkezik Magdolna, hogy legyőzőjét foglyul ejtse!

Ne félj, Magdolna, az, aki az Énekek Énekében nyíltan vallja, hogy szívét egyetlen hajszálával is meg hagyja kötöttni, hogyan bontakozhatna ki a te hajad teljes hálójából? De hátha mégis egerutat vehet, hátha könnyedén szét is tépheti ezeket a bilincseket? Nem, nem, ne nézz mások után. Tudnod kell, a szerelem természete épp ebben áll: nem vonakodik rabul esni, csak egyben szabadságát is megőrizve. Vagyis csak készakarva óhajt rabul esni. Lágy tapintású és gyöngéd bilincseket akar. Erőseket ugyan, de csak az által, mert szétszakításukra senki sem gondol. Jézus megragadására és fogva tartására elégséges hát a te hajzatod. Különb kötelékeket keresve sem találnál.

Merjem-e itt kimondani azt, amit gondolok? Ezek a könnyek, ez az eltékozolt jó illat, ez a lábat száríttató hajzat: mindebben a bűnbánó szerelem vonzó gyöngédségét, vagy még inkább – hogy gondolataimat igazán maradéktalanul fejezzem ki – szent udvarlását megcsodálom. Nem és nem tudom megbánni, hogy ezzel a szóval éltem. A hamisítatlan udvarlásnak egy fajtája az, ami Jézus szívét meghódítja: ha ti. valaki kicsinybe véve a világi széptevés minden kellékét, hanyagul a lába elé rakja valamennyit. Így cselekedvén, szerelme – jobban mondva annak együgyűsége és szerénysége – mintegy magától emelkedik felül a profán szerelem hívságán, alantasságán, enyelgésein. E becézgeté-

sek közepette, miket a bűnbánó szerelem visz végbe Jézus lába előtt, Magdolna könnyekben olvad fel, és vigasztalhatatlan, amiért Jézust oly későn kezdte el szeretni. Most ébred szíve képességeinek tudatára, és rendkívül lesújtja, hogy szerelmét oly sokáig rosszra használta fel. Magát vallja vétkesnek: a keblét, a szívét. Veri is érte kegyetlenül, dúlja is érte zokogással ezt is, azt is. De túl gyenge ahhoz, hogy ekkora gyalázatot maga toroljon meg. Így hát a fejét áldozati állatként ejti Jézus lába elé, kiszolgáltatván bosszújának.

De azt tapasztalván, hogy Jézus vilámcsapások helyett kegyelemsugarakkal várja, nyugtalan lesz. Ismét elborzad önmagától, ismét dühvel fordul maga ellen. És minthogy a várt fenyíték sehogy sem akar rázúdulni, engedi, hadd győzze le és eméssze fel a kegyelem. Így marad elterülve abban a megszegyenülésben, melybe Megváltója jósága taszította. Hálátlansága egész területét irgalom érintve, végtelen fájdalom zsákmánya akar lenni, hogy megbántott és hozzá túllontul jó Istene jogaiért valamiképp sík-raszálljon.

Kései Istenhez térése roppant fájdalmát legfeljebb az enyhíti, hogy gyötrelmével jóváteheti Jézus megbántását, önszívét pedig Jézusnak adván, elszakíthatja minden teremtménytől, mintegy azt példázván, milyen nyomorúság Jézuson kívül mást szeretni. Úgy rémlik, mintha könnyek között szólna Jézus Krisztushoz: Vedd, Jézus, ezt a szívét, mely már méltatlan hozzád, mert másoké volt, nem a tied; de szánalmas tapasztalataiból ez a szív legalább azt az előnyös és mélyen gyökerező meggyőződést merítette, hogy az egyetlen vagy, akit szeretni érdemes.

Meglelvén hát az egyetlen szeretetreméltót, szerelmének követeit úgyszólván mindenünnen, minden kiküldetésükből visszarendeli egyetlen szerelmének szolgálatára. Minden erejét szíve gócabá gyűjti, és új szerelme vég nélküli imáadására friss, és immár kifogyhatatlan szerelmi készletet hord össze. Eredj, ó fáradt, kimerült szív, ki soha méltó tárgyra nem talált, de elég tágas vagy ahhoz, hogy Jézus szerelmének pazar bőségét befogadjad, eredj, és merülj az óceánba; vessz bele a végtelenbe, nyeljen el a mindenség.

Ekkor valami nem tudom mi merül fel Magdolna szívében, valami gyöngéd-ség, valami szenvedély, mely már csak Jézusra irányítható; mely epekedik, mely engedékeny; mely szabadjára bocsátva Jézusra szabadul. Magdolna meghal minden pillanatban, és Jézus lábát csókolgatva minden pillanatban új életet kezd, hogy azt azonmód újra fel is áldozza. Mindent odaad, mindent eltékozol: kenetét, haját, sóhajait, könnyeit s a szívet is ráadásul. Mintha csak ki akarná magát üresíteni szerelmese kedvéért; de egyben fél is üressé válni, hártalan adakozásra vágyva.

Pazarlása végtelen, de mohósága nem kevésbé. Nem telik be Jézus lábának csókolgatásával, és Jézus méltányolja is e vad éhséget, e telhetetlen szerelmet. „Ez – úgymond –, mióta bejött, nem szűnt meg csókolgatni lábamat.” Lássátok: nem szűnt meg; ímhol máris valami végtelenség: Magdolna szerelme még egyebekkel is rendelkezik. De mind e végtelenségek közt egy sincs, mely végtelenebb és kiapadhatatlanabb volna könnyeinél. Újra meg újra eszébe jutnak bűnei, és siralmának patakjai kilépnek medrükből. Agyon sírná magát és vigasztalanságában kétségbe esnék, ha vétkében alkalmas anyagot nem látna szerelmese jószágának és üdvözítő voltának ünneplésére. Ha bűnbánatában egyszersmind tapasztalati igazolását nem látná annak a szónak, melyet szerelmese jóval később az ő igazolására mondott ki: „Egy a szükséges.”

Elképzelhető-e valami, ami jobban napfényre hozná ennek az egynek szükségességét, mint azoknak keserves gyöt-rődése, akik a sokban tévelyedtek el. Úgy bizony, élő Istenem, egyedül terád van szükségünk. Mert senki el nem kerülhet téged anélkül, hogy egyszersmind el ne pusztulna, és senki vissza nem térhet hozzád anélkül, hogy kietlenül és irdatlanul ne bánná, amiért téged mellőzve képes volt más egyebet megkívánni. Mert minden bűnbánó lélekben mértéktelen a vágy, hogy múltját kioltsa és elvesse, tanúságot téve és föld színe előtt arról, hogy az egyetlen szükséges csak te vagy.

Jézus Krisztus e szava érlelte meg Magdolna szíve szerelmét. Ez döbben-tette rá jegyesének roppant féltékenysé-

gére: mennyire fontos neki, hogy egyedül maradjon. Márta valóban abban szorgoskodott, de végül is őérette tette. Jézus mégis megrója. Magdolnának, a szeretőnek viszont megparancsolja, hogy csak vele foglalkozzék, és hagyjon fel mindennel, ami csak közvetetten vonatkozik őrá. Féltékenysége ilyen finom megkülönböztetésekkel él; ekkora osztatlanságot követel. „Egy a szükséges”: e szent szó, a maga szelídségében, minden szívet kiegészítő tüzet rejteget. Minden teremtményt kiirt belőle, míg csak ez az Egy követelően minden zugát be nem tölti, minden más gondolatot és tárgyat fölemesztve.

Istenem, ki a megmondhatója, mekkora földindulást idéz fel ez a szó? A szívet olyan irdatlan magányba, olyan szegénységbe taszítja, amelyet semmilyen természet el nem visel. Mert gyilkos ez az Egy az ő alkut nem ismerő erejében, mely az érzékektől, a szellemtől, a lélek valamennyi képességétől minden dédelgetett tárgyat elragad.

A rajtaütéssel megszállt lélek persze most, elpusztított fölöslegeinek omladékán hihetetlen erővel csatlakozik az Egy Szükségeshez. Így festett Magdolna szíve, mihelyt amaz ige elhangzott. Először villámcsapásként vágott belé, romba döntve minden kívánságát, őt magát is mindenestül fölemesztve úgy, hogy semmi egyéb sem maradt benne, mint ez az ige megszabta pusztá irány. Ekkor felmutatta neki, a koldussá szegényedettnek az Egy Szükségest; szívet ennek kellős közepébe ragadta, de legbelül át is hatotta vele. És Mária Magdolna immár Jézushoz van kötve, szív a szívhez, a legbelsőbb hely a legbelsőbb helyhez. Már csak Jézus Krisztus számára van élete, és ki csodálkoznék rajta, hogy mindenüvé követi őt vándorútján, kínzásaiban, egészen sírja sötétjéig.

Mindenütt keresi az ő egyetlenét, szerelme egyedüli tárgyát, vergődő szívének egyetlen támaszát –: és nem leli. Tulajdonképpen hogy is képzeled ezt, Jézus Krisztus? Elemi erővel magadhoz rántod és lebilincseled a szíveket, aztán fogod magad, és teljesen váratlanul eltávozol. Be kegyetlen is tudsz lenni! Milyen visszataszító játékot is űzöl a téged szerető szívekkel!

Íme Jézus Krisztus bánásmódja, így viselkedik általában. Ellenállhatatlanul

magához vonzza a szíveket, mohóvá és telhetetlenné teszi őket, ezer módon nekik adja magát, mígnem annyira elválaszthatatlanok tőle, hogy már csak értetik magukat. És abban a percben, mihelyt a vele való egybeforrottságuk szorosabb annál, hogy szabadulni tudnának: visszavonul, ellopakodik, és kerüléssel, elvonással szörnyűmód sújtja őket. Panaszkodnak, de Jézus kineveti panaszaikat. Elnézi, hogy kimondhatatlan vágyódásukban magukat kimerítsék és fölemésszék. Önkezével borítja őket lángba, majd távolról szemléli művét, és meg nem indul. Mintegy mulat fölgerjedésükön és tombolásaikon.

Mária Magdolnával is így bánt. Először semmit sem sokall. Magdolna Krisztus lábát ölelné: átengedi neki; meg akarja csókolni: hagyja; a fejét szeretné megkenni: túri; a farizeusok zúgólódnak: ő Magdolna pártját fogja; Júdás megbotránkozik rajta: ő megdicséri. Más alkalommal Márta kísérli meg, hogy Magdolnát tőle elvonja: Jézus védelmébe veszi Magdolna szerelmének csak őrá irányuló szelíd tétlenségét, és fölébe helyezi a másik nővér szorgoskodásának.

E jóságtól elbűvölve Magdolna belkapaszkodik és csatlakozik hozzá. Jézus azonban, mihelyt e szerelmet elég szilárdnak látja, óvatosan visszahúzza kezét. Többé nem ad – s ez még hagyján –, de sorra visszaveszi azt is, amit eddig adott. Úgy akarja, hogy halálakor Magdolna is jelen legyen. Szent Anyjához és kedvenc tanítványához van szava; a kereszt lábánál lankadozó hétpróbás szerelméhez egy szava sincs.

Magdolna nem hőköl vissza; követi Jézus sírba vivőit, hogy megjegyyezze, hová fektették. Mihelyt megvirrad, oda-siet balsamaival. A sírt üresen találja. Péter és János nem lelvén az isteni testet, visszavonul: Magdolna marad rendületlenül, állhatatosan. Időnként belesírba, attól fél, hogy szeme megcsalta, és nem tágít, még mindig azt keresve, kiért a szíve eped. Ugyan kit keresel, Magdolna? Ő már nincs itt. Két angyal jó; fájdalma okát kérdik, ám ők maguk egy vigasztaló szóval sem válaszolnak neki, Jézus Krisztus hollétét el nem árulnák egy viláért sem.

Végre megjelenik Jézus személy szerint, de mint valami ismeretlen. Nem fe-

di fel kilétét. Talán bizony Magdolna kiéhezett szerelmét akarja kielégíteni? Távolról sem. Ellenkezőleg: gyötörni akarja minden mértéken fölül. Mert mi helyt Magdolna, magából kikelve meg akarja ragadni, Jézus így szól: „Ne nyúl hozzám!... siess inkább atyámfiához s tudasd velük, hogy Atyámhoz, Istenemhez megyek.” – Ó Istenem, micsoda egy szerető, aki csak azért jelenik meg szerelmesének, hogy tudassa vele, már távozik is! De engedd legalább, hogy a lábadat megcsókolja! Nem és nem engedi. Pedig épp ezért borul elébe Magdolna, még mindig azt várva, hogy a régi fogadtatásra talál. Ám Jézus eltaszítja, mondván: „Ne nyúl hozzám! mert még nem mentem Atyámhoz.”

E szavakat mintha éppenséggel arra találták volna ki, hogy Magdolna szerelmét mindörökre meggyötörjék. Ne nyúl hozzám most, mikor a kezéd ügyében vagyok; várj velem, amíg a mennybe szállok. Tartsd távol magad, míg itt vagyok; tedd félre öleléseidet arra az időre, mikor már nem leszek a földön; kellő erődd csak akkor lesz rád! Nem mondhatná-e ugyanígy: Emészd föl magad, törd össze szívedet reménytelen erőfeszítésben! Így szólni a szerelemhez nem ugyanannyi-e, mint a boldogját járni vele?

Nem nehéz elképzelnem, Jézus e szavai mily félelmetes hatással voltak Magdolna szívére. Mert látja már, azért távozik Jézus, hogy épp távolléte által jobban hasson a szívekre, mint annak előtte. Immár értésére adatik, hogy Jézusnak az Atyához való visszatérével veszi csak kezdetét igazán a hajsza az ő elérésére és ölelésére. „Keressétek — úgymond az apostol —, amik odafent vannak, ahol Krisztus ül az Atya jobb-ján.” Így aztán fölkerekedik, keresi; emészti magát és bánkódik, önszívét marcangolja vágyódása késével. Ez az a perc, mikor a várakozásában megcsalódott szerelem esztét veszti és életét el nem viselheti tovább.

Hozzá vonva és kényszerítve, Magdolna csak mintegy a hit sötétségébe pólyált Jézust ölelheti, s amit így átölel, az inkább árnyék, mint test. Mit tegyen? Hová forduljon? Egyebet nem tehet, minthogy ama menyasszonnyal kiáltozzék szüntelen: Revertere, revertere! Térj vissza, ó szerelmem, térj vissza! Hi-

szen csak egy röpke pillanatig láttalak. Térj vissza, fordulj vissza, hogy még egyszer megcsókoljam lábadat! De Jézus nem tér vissza: roppant szenvedélyű szerelmesének kétségbeesett jajszávára süket marad.

A szeretőnek szava, a Revertere: valóságos Énekek Éneke az egyház ajkán. Ahogy ama „Jöjj, jöjj el, mutasd magad, törj át a felhőkön”: Énekek Éneke a zsinagóga ajkán. A zsinagóga még nem látta Jézust; az egyház azonban látta, hallotta, illetve őt. S ímhol eltűnt. Az egyház mindent elhagyott óérette.

„Íme, mindenünket odahagytuk érted, és követtünk” – mondja Szent Péter apostol. Majd Jézus eljegyezte az egyházat; az pedig szegénységét és ínségét vitte neki hozományul. Mindjárt az esküvő után Jézus meghal; s ha feltámad is, csak azért, hogy visszatérjen oda, ahonnan jött. Hú menyasszonyát gazdasztalan fiatal özvegyként, támasz nélkül hagyja hátra. Mi egyebet kezdhet ez, mint hogy szüntelenül kiáltozzék: Revertere, revertere! Térj vissza, isteni jegyesem, térj vissza; siess megígért eljöveteleddel! Jézus Krisztus e második eljövetele felé repes a menyasszony minden porcikája. A viszontlátásra való várakozás ideje azonban egyetlen kínszenvedés.

Íme az egyház állapota, melyre a szent Ének szava illik: „Földünkön megszólalt a gerle”. Mert Jézus Krisztus eljövetele előtt a vágy és panasz hangja volt hallható az ő késedelmeskedése miatt; mennybemenetele óta pedig más hang zendült fel, más sóhaj és más siralom. A jegyesétől megrabolt egyházé, mely jegyesét mindössze egy pillanatig bírhatta; a párjavesztett gerléé, melynek már nincs keresnivalója a földön, s vadonokba, puszták helyekre menekül, ahol szabadon jajonghat.

Magdolna élete nem más. Könny az egyedüli tápláléka; sóhajokon teng. Szent barátjának nyilván rendkívül tetszik, ha barátnőjének szenvedést okozhat. Az eljövetele megelőző századok mind panasszal voltak keserűek késelkedése miatt, most pedig, eljövetele után, még fájóbb panaszban telnek majd a századok korai eltűnése miatt. Csak egy pillanatra mutatkozott, s akkor is oly óvakodva és rejtőzködve, hogy alig lehetett felismerni. Láttuk őt

– mondja Izajás –, de felismerhetetlen volt, s vártuk, noha jelen volt. „Vidimus eum, et non erat aspectus, et desideravimus eum.” Miért mind e titkolódzás, hacsaknem azért, mert Jézus a kesergő szerelem hívogatásában és sóhajtozásában leli mindenekfölött kedvét? E szent jegyesnek szándéka valóban az, hogy állandó várakozásban tartson minket, kesergő és utána sóvárgó várakozásban.

Egyetlen vigaszom tartogat: Egy kevéssé, még egy kevéssé. „Egy kevéssé – mondta egykor a zsinagógának –, s eget-földet megmozgatok; és eljön a nemzetek kívánatososa.” Az egyházhoz pedig így szól: „Egy kevéssé, és nem látok engem; és ismét egy kevéssé, és megláttok engem.” Ez a szó csupa szélsőség, de közelebről szemlélve kegyetlen egy szó! Tudod-e, kihez szólsz így, Jézus Krisztus? Tisztában vagy-e vele, hogy szerelemben lángoló szívekhez szólsz? A nélkülözés századaival semmiséggé számolsz, holott az igazán szeretőnek egy pillanat is örökkévalóság. Mert te magad vagy az örökkévalóság, s kicsoda számolhat még pillanatokban, tudván, hogy minden pillanattal az örökkévalóságot veszti el. S te mégis így szólsz: Egy kevéssé. Ugyan miféle vigasz ez? Megcsúfolása inkább a szerelemnek! Gyötrelmei kigúnyolása; kifogyott türelmének és tarthatatlan állapota végsőkig fokozott kínjának semmibe vévése.

Csoda-e hát, ha a szerelem – még hitvesi vonatkozásban is visszautasítva – mintegy esztét veszti? Ha kerül minden társaságot? Ha félreeső zugokba húzódik, s ott szörnyű és vad tárgyak szemléletébe merül, mert azokban mintegy félelmetes képeire ismer a pusztaságnak, mit szerelmese távolléte őbenne teremtet?

Mi egyéb hajtotta Magdolnát ama kísérteties sivatag rémségeibe s a homályos üregek hangtalan félelmébe, ahol szívét az árván hagyott és száműzött szerelem vadságának adta át?

A szent Énekekben jól kivehető, hogy a szerelem a puszták és a magány kedvelője. Ott ugyanis valahogyan szabadabb. A társas élet forogtaga, sőt az emberek puszták látása is eltompítja, elvonja. Ezért az Énekek Éneke vőlegénye és menyasszonya is szemlátomást csak elzárt

kertek légkörét leheli, ember nem járta erdőkét, zöldellő mezőkét, miken virágok és fűvek közt nyájak legelésznek.

„Jöjj, szerelmesem – szól a menyasszony –, menjünk a szántóföldre, háljunk kint a tanyákon. Jókor reggel járjuk be a szőlőhegyet, nézzük meg, fakad-e a vessző, ígér-e gyümölcsöt, kihajtottak-e a gránátalmafák?” E szavak közt egy sincs, mely ne az egyedülletnek, a pusztai élet boldogságának levegőjét árasztaná. Bárhogyan van is: akár, mert a szerelem szabadságvágyában a nyílt vidéket kedveli, hol zavartalanabban álmodozhat és viharos vágyait jobban megvalósíthatja; akár, mert iszonyodva a zajtól s a magábatérés vágyától sarkallva vonul el félreeső tájakra, mik csendjükkal és magányukkal az ő örökké tevékeny semmittevését táplálják; akár bármi más oka van, hogy a pusztai életet szeresse, annyi bizonyos: gyönyörűségét leli benne.

Először is van egy bizonyos fajta szerelem, mely kéjjel tölti be a szívet: az alig kezdődő szerelmet értem itt. Ez különösképpen kedveli a kerteket, virágokat, kellemes tájakat, melyek – ha élhetek e szóval – nevető arculatukkal részt kérnek örömeiből. Szöges ellentéte ennek az a másik szerelem, mely magából kikel, kétségbe esik; az elválások, nélkülözések folytán végsőkéig kimerül. Ez a szerelem rémisztő helyekre vágyik; ezek – mint már említettem – élesen tükrözik állapotát vigasztalanságát. Így egyhelyütt az Énekek Éneke vőlegénye szerelmesét már nem kertekből, mezőkről hívogatja elő, hanem kősziklák hasadékaiból, rémséges vadonokból. „Kelj fel – kiáltja –, kedvesem, gyönyörűm, vadgalambom, és jöjj hozzám a sziklarések közül, a szirtüregek mélyeiből.” És máshelyütt: „Jer, mátkám, a Libanonról, a szakadékok pereméről; kelj fel az oroslánok vermeiből s a párducok tanyáiról.”

Vigasztalanságában efféle helyek a menedékei a megcsalt szeretőnek. Valamennyiben saját veszendő szívére ismer, hol is őrzöngés és kétség ragadozó vadakként egymást marcangolják. A szerelem ez állapotában minden iszonyattá és szörnyűséggé válik; a vigasztalások is csak ingerlik és még szerencsétlenebbé teszik; mert minden, ami

nem maga a vőlegény, új és elviselhetetlen terhet jelent.

Úgy vélem, megközelítőleg ilyen lehetett Mária Magdolna állapota. Egyre csak Jézus Krisztust látta, a kereszthalállal vívódott; fülét – jobban mondva lelke legmélyét – egyre csak haldokló jegyesének végső kiáltása hasogatta, a szörnyű, szívtépő kiáltás. És újra meg újra visszhangzott benne a gyilkos szó, mit szerető szív el nem viselhet: Ne nyúlj hozzám! Megpróbált szívéből már nem sóhajok: üvöltések törnek elő. Jézus pedig kérelhetetlenül magára hagyja, szentségeinek támasza nélkül, szent Teste közösségéből kizárva, földi helytartóinak, az apostoloknak gyámolítása nélkül, de még szent Anyja látásától is megfosztva, akit pedig – úgy vélnők – előzvegyült mátkája vigasztalására és friss bánata osztályosául hagyott még egy darabig a földön

Ugyan mit mondasz most, Magdolna, szíved Jézusának? Felpanaszolod-e neki, hogy megcsalt? Nem és nem: meg nem csal ő minket; vagy ha meg is csal, különleges egy csalás az. Mert épp akkor, mikor minden érzékünk csak távolságot és válást érzlel, szorosabban fűz ő magához. Zarándokságunk idején nyilván így kell a szerelemmel bánni. Hitből kell táplálkozni, reményből élnie, halálos elhagyatottságban, kifosztottságban felnőnie. Hiszen nem egyszerű halállal, hanem Jézus Krisztus vértanújaként kell elpusztulnia; tulajdon tüze vértanúságában és szerelmesének zsarnoksága alatt.

Nyissuk fel a szent Éneket; a szerelem misztériuma bontakozik ki benne. Látnivaló: a menyasszony egyre sóhajtozik, egyre vágyakozik; lankad, elalél. Nyugodt élvezést, pillanatnyit ha ismer. Egyre csak: Jöjj! Egyre csak: Térj vissza! Csaknem mindig ezt hajtogatja: Kerestem őt; csak egyetlen egyszer: Megragadtam; és sohasem: Fogva tartom, birtokolom. Szökellve jön a vőlegény, mint a vadkecske s a szarvasgida. Itt van, szól, eltűnik. Betekint, de csak az ablakon át; megmutatkozik, de csak a rácson keresztül. Alva találja kedvesét, de fölkelteni nem engedi, attól tartva, hogy jelenléte túlságosan hatna rá.

Megragadja őt a menyasszony, és fogadkozik, hogy soha többé el nem

ereszti; de mire felocsúdik, amaz már ott sincs. Visszatér, zörget az ajtón, megnyitni sürgeti; a menyasszony habozik egy pillanatig; ő egy résen át benyújtja kezét; valami ajándékot, kegyelmet kínál: s ettől az érintéstől szíve gyökeréig megindul a menyasszony. Magából kikelve fölugrik, szalad, hogy ajtót nyisson: a vőlegény már messze jár. A menyasszony szerzte kémlel; már mit se láthat. Kutat, és nem talál; kiált, hívogat: felelet nem jó sehonnét. Vőlegénye szökése miatt vigasztalhatatlan, utána ered. A városban portyázó őrjárat eszméletlenül talál rá; ütlegeli, megsebesíti. Az egyház pásztorai örökre csak lassúságáért kárhoztatják, hogy nem követte elég szaporán, akit csak rohanást lehet utolérni. Korholásuk a szívébe vág; mindez azonban nem adja vissza szerelmesét. Végül is mit tehet? Főlesketteti Jeruzsálem leányait, őhozá hasonló szerető lelkeket: ha előtalálják vőlegényét, tudassák vele, milyen nyomorúságban, a szerelemtől mily betegten látták.

Íly hamarsággal halad el a kedves!

Ez hát az útonjárók szerelme. Isten csak olyankor közli magát benne, ha elrejtőzik; mégpedig nem azért, hogy csilapítsa, hanem hogy fölgerjessze a szerelmet. Mert e számkivetés idején Isten sohasem jelenvalóbb, mint mikor lát-szólag végképp eltávolodva, szem elől vész; és dicsősége sosem fénylőbb felettünk, mint mikor elvonja és megsemmisíti, s már nem látjuk.

Így értette meg végül tapasztalatból a választott szerető is, hogy Istennek akkor tetszik magát adnia, mikor elvonul, hogy menekülési kísérletei csalogatások, késlekedése türelmetlenség, elutasításai ajándékok, szigora pedig gyöngédség. Felfogta, hogy sohasem volt annyira szerelmeséé, mint mikor elveszíteni vélte. Megpróbáltatásai beavatták a szerelem titkába e jelen számkivetésben, elannyira, hogy végre a sok hívogatásban kimerülve, újra felveszi csapongó Éneke fonálát, szólván: „Fuss, szerelmesem, fuge, dilecte mi!”

Azt kívánja immár, hogy épp oly sietve fusson el, ahogy azelőtt jönni un-szolta. „Térj vissza, barátom – így hívogatta akkor –, mint a vadkecske vagy a szarvasgida!” Mily furcsa, megfoghatat-

lan magatartás! Előbb még mekkora hévvel hívogatta: Térj vissza, barátom; majd hirtelen fordít egyet a szón: Fuss, szerelmesem; lábának pedig vadkecskéké, szarvasok gyorsaságát kívánja, csakhogy siettesse, sőt hajszolja menekülését. Ingatagság-e ez, vagy csömör, avagy az elkeseredett szerelem megnyilatkozása? Egyik sem. Csak a szerelmi misztérium csodás megnyilvánulásainak egyike. A menyasszony fölismeri, hogy választott vőlegénye ez élet során akkor adja neki magát, mikor menekül, mikor elrejtőzik, mikor titokzatosságba burkolózik. Így aztán végül futni unszolja őt.

A legcsodálatosabb pedig, hogy ezt éppen akkor teszi, mikor vőlegénye gyöngédebb hozzá, mint valaha: „Nosza – kiáltja a vőlegény –, ki a kertekben lakol, virágok közt, gyümölcsök közepette, az isteni szent szeretet kéjei közt, ládd, barátaink figyelnek, az egész természet némán várakozik: hadd halljam a hangodat, qua habitas in hortis, fac me audire vocem tuam!” Nyilván egy édes szóra vágyik. Mire mindössze ezt kapja feleletül: Fuss el, szerelmesem, mint a gyors lábú szarvas! A menyasszony immár többre becsüli nélkülözéseit jegyese ajándékainál és kegyeinél. Ezért mondja: Fuss! Így ér véget az Énekek Éneke. Mert ezzel teljesebbé válik a szent szeretet minden titka. Valamennyi lángolás, valamennyi féktelenség abba a vágyba torkollik, hogy mindent elveszítsen.

Szerelmed kezdetén, Magdolna, birtokolhatod, megölelheted Jézus lábát. De szerelmed beteljesülésére kerülén a sor, Jézus majd így szól hozzád: Ne illess többé! Az isteni szeretetnek ez hát a lefolyása, ezek a fordulatai és kemény uralma a nyomorúság, számkivetés és szolgaság e napjaiban. Eljő majd az örök nap, s megadatik, hogy lássunk, szeressünk, gyönyörködjünk és éljünk az idők teljességében.

Fordította: **Szedő Dénes OFM**

(Die Liebe der Magdalena. Ein französischer Sermon, gezogen durch den Abbé Joseph Bonnet aus dem Manuscript Q I 14 der Kaiserlichen Bibliothek zu St. Petersburg. Übertragung durch Rainer Maria Rilke. Leipzig, im Insel-Verlag 1919. Zweite Aufl.)

Bősze Balázs

Gondolatok márciusi dalokra

Állsz egy tömegben
s gyanúsnak érzed magad.
A tömeg áll tebenned
– gyanús az egész.
Állsz – gyanús virágaiddal,
gyanús lobogók alatt.
Hangod hangszóró
recsegés némítja,
nem tud dalba simulni.

Tudod – közös éneklésben
kapaszzkodik lélekbe-lélek.

Dalra hát – ifjúság.
Dalod egység és erő.
Fegyveres hatalmakkal vetélkedő.
Szórd virágaid, fényes emlékeid a kőre,
ahol tisztelt nagyjaid állnak
szoborba öntve.
És dalolj, dalolj!
Dalod szálljon kéklő magasba fel!

Kitárt ölü szabadság kísérjen.

Az ötvenes évekről

A csönd volt a lényeges, a gondolat néma csöndje. Döbbenet sem szaporodhatott, csak a legyek a késen, amint a hitlerszalonna maszadékaik összevesztek. Cikóriából tejeskávé csoda, kenyérkockák itatósa, míg szerény jelképünk a zsíroskenyér táncraperdült, bakancsba bújtunk és vihar-kabátba. Vendégeink hecsedli bort ittak, süteményt majsoltak. – Félénken csengő ezüstvillák huncutkodtak – Vendégeink gyakran összedugták fejüket, becsukták az ablakot, magukrazártak és kizártak, verték a zongorát pörögve a zongoraszéken, Úrnapján szíromeső hullt, hőstett volt ott menetelni, illet az izgalmat nem mutatni, félelem-nyugalmat aratni, felállva, a térdet leporolni. Az időjárás általában kielégítő volt, nyáron nyár, télen tél, stb. Csak a felhők gyülekeztek haragos-sötét gomolygásban, feszülten-tömörülve, de ezt már könyvekben anynyiszor megírták!

Ferences Világi Rend

Beszélgetés Paczolay Balázssal, a Ferences Világi Rend miniszterével

– Kezdjük a beszélgetést történeti áttekin-
téssel: hogyan indult útjára a világi rend?

– A Ferences Világi Rend elnevezés időben elég új keletű. Közösségünknek, amely évszázadokon át a Harmadik Rend nevet viselte, 1978-ban a VI. Pál pápa által jóváhagyott, megújított regula alapján változott meg a hivatalos elnevezése kihangsúlyozva tagjainak világi állapotát és küldetését. *Assisi Szent Ferenc* személye, az ő radikális Krisztus követése máig nagy hatással van minden hitét gyakorló keresztény emberre. Azt hiszem, a versengéssel, erőszakkal és hatalmi harcokkal átszótt 13. század nagyban hasonlít mai világunkhoz, ezért a közös Atyára mutató testvériség életeszménye Ferencet ma is nagyon időszerű szentté teszi. A Ferences Család (1. férfi szerzetesek: Kisebb testvérek OFM, Minoriták OFMConv, Kapucinusok OFMCap, 2. női szerzetesek: Klarisszák, 3. Reguláris harmadik rend) Szent Ferenc karizmáján nőtt a történelem folyamán terebélyes fává. Ennek egyik ága a Harmadik Rend, mai nevén világi rend. Ferencet még életében fölkeresték olyanok is, akik már családban éltek, de az ő nyomdokain akarták követni Krisztust. Nekik írta a világi hívekhez szóló levelet, amit 1289-ben regulává szerkesztettek, és ezt IV. Miklós pápa hagyta jóvá. Úgy gondolom, a mai név rámutat küldetésünkre: a világban élve lakóhelyünkön, családban, munkahelyen, bármilyen társadalmi megbízatásban megismertetni a Teremtőt és a teremtett világ szeretetkapcsolatának életeszményét.

– Milyen ma a világi rend elterjedése? Hányan tartoznak ma a Világi Rendhez a világon és Magyarországon?

– A kommunista diktatúra alatt a harmadik rendi közösségeket is betiltották. 1989-ben több, velem egykorú fiattal, már családosan keresve a hitbéli elköteleződést találtunk a ferences útra. Ebben nem kis szerepe volt azoknak a barátainknak, akik az esztergomi ferences gimnáziumban érettségiztek, és kaptak lelki útvalót a ferences atyáktól. Újra kellett szervezni a közösséget. Fel-

keresve a még háború előtt fogadalmat tett idős testvéreinket, kezdődött újra a rendi élet. Ma Magyarországon öt régióban, 38 közösségben 470 testvér éli az evangéliumi életet Szent Ferenc nyomdokain.

A világban elég kiterjedt a közösség. Öt kontinensen kb. 420 ezer fogadalmat tesz testvér él. Nagybik részük a fejlődő országokban, pl. Dél-Amerikában, ezért a Ferences Világi Rend hivatalos nyelvei között az angol után rögtön a spanyol következik.

– Milyen a rend szervezeti felépítése?

– Régebben a harmadik rendi közösségek mindig egy rendházhoz tartoztak, és a közösségnek egy ferences szerzetes volt a vezetője. 1978 óta a Ferences Világi Rendnek önálló vezetése, tanácsa van, ennek székhelye Róma. Minden közösséget egy 5 fős tanács vezet, ez vonatkozik az országos, a regionális és minden helyi közösségre is. A tanács tagjai miniszter, miniszterhelyettes, képzési felelős, titkár és pénztáros. Minden közösség mellett lelki asszisztens (ferences szerzetes vagy pap) működik, akinek feladata, hogy a közösség hűséges maradjon a ferences karizmához. A közösség a tanács tagjait titkos választás útján választja meg 3 éves szolgálatra. Az Országos Tanácsban van még egy nemzetközi tanácstagunk, aki Rómában képviseli a közösségeinket. Az Országos Tanács általában havonta jön össze, ahol időről időre megbeszéli a képzéssel, találkozókkal, hivatalos ügyekkel kapcsolatos teendőket. Az országos közösség évente káptalanon, 3 évente a választó káptalanon gyűlik össze, ahol választott testvérek képviselik a közösségeket. Az Ferences Világi Rend reguláját konstitúció (szabályzat) bontja ki a mindennapi élet kérdéseire. Minden közösségnek emellett lehet statútuma is, amely a helyi adottságokra vonatkozó elveket fogalmazza meg.

– Mi a Ferences Világi Rend különleges karizmája, ami a többi lelkiségi mozgalomtól megkülönbözteti?

– Ha azt halljuk, hogy ferences karizma, általában mindenki rögtön a szegénységre gondol. Pedig fontos, hogy a szegénység kérdését nem megkerülve tudatosítsuk magunkban, hogy csak kezelői vagyunk az ideig való dolgoknak. Sokkal fontosabb a „minoritas”, a kisebb testvérség lelkiülete. Meg kell tisztítani szívünket minden birtoklási és uralkodási vágytól. Minden embert különbnek tartani magamnál, meglátni és tisztelni benne Krisztus képmását. Átélni, teremtettségük és megváltottságuk megajándékozottságát. Bűnbánó testvérként megköszönni ezt az ajándékot, azzal, hogy törekszem az evangélium szerint élni.

A közösségeinkben folyamatos, egész életen át folyó képzés van. Miután az evangéliumi életre teszünk fogadalmat, ismernünk kell a Szentírást, Szt. Ferenc írásait és azokat az egyház által kiadott anyagokat, amelyek a világban élve eligazítást adhatnak számunkra pl.: a Vatikáni Zsinat *Christifideles Laici* c. dokumentumát vagy Bíró László püspök családleveleit, amelyek kifejezetten családok problémáira keresnek keresztény válaszokat. A képzés sokféle lehet, lényeges, hogy az adott közösség elkötelezettségét a leghatékonyabban segítse. Regulánk két mondatát tartom fontosnak itt megemlíteni: *„Úgy értékeljék a munkát, mint ajándékot, és mint eszközt, amely által részt vehetnek a teremtésben, a megváltásban és az emberi közösség szolgálatában.”* (FVR.Reg.16)

A testvérek talentumaik szerint vállaljanak szerepet, akár a politikai életben is, a társadalom problémáinak megoldásában: *„Egész életük... által legyenek jelen, és vegyenek részt az igazságosság előmozdításában, különösen a közélet területén, és ne habozzanak ezért elkötelezni magukat konkrét és hitükkel összeegyeztethető formában.”* (FVR.Reg.15.)

Egy ferences világi rendi testvér semmivel sem több, bármelyik elkötelezett, kereszténységét fontosnak tartó embernél. Talán annyiban más, hogy Szent Ferenc útján szeretné követni Krisztust, és ezt fogadalmával ki is nyilvánítja. Na-

gyon sok olyan közösség van, akik valamilyen munkára, szolgálatra kötelezik el magukat. Nekünk nincs ilyen speciális szolgálatunk. Természetesen a világi testvérek egyénenként nagyon sok szolgálatot végeznek. Van, aki karitasz csoportot vezet, kórházba jár áldoztatni, betegeket látogat és ápol, alapítványokban dolgozik, többen segítik a kárpátaljai missziót munkájukkal, oltárt díszítenek, takarítanak a plébánián. Krisztusra

tekintve élünk házasok, egyedülállók és egyházmegyes papok testvéri közösségben tisztelve egymás egyéniségét. Az elköteleződés éppen erről szól: kiüresítem magam, megszabadulok a világból jövő vágyaktól, cselekvési kényszerektől, személyes akarattól, így szabad maradok Isten befogadására. Szt. Ferenc élete minden zsigerével szeretett volna Krisztussá válni. Végül is ez a dolgunk. Csak akkor tudjuk Őt hordozni (szentál-

dozás után élő szentségtartóként) megszentelve ezáltal a körülöttünk élő világunkat, ha hagyjuk, hogy betöltsön bennünket.

– *Aki csatlakozni szeretne a renhez, annak milyen utat kell végigjárnia?*

– Ha valaki úgy érzi, hogy őt a ferences lelkeség hívja, azt a fajta egyszerűséget, Krisztushoz hasonlást keresi, amit Szt. Ferenc az életében megmutatott, akkor a www.fvr.hu weboldalunkon tájékozódhat, és a lakhelyéhez legközelebb eső világi rendi közösség tanácsánál jelentkezhet.

A testvérek felvétele a közösségekben történik. Azt, hogy egy testvért felvesznek-e, vagy fogadalmat tehet-e a közösségben, ennek eldöntése a helyi tanács feladata, felelőssége.

A jelentkező egy évig ismerkedik a közösséggel, és ha a szándéka komoly a ferences úton való elköteleződésre, akkor a hivatalos befogadás és két éves képzés, noviciátus következik. A képzést követi az elköteleződés aktuális kétszer egy évre, majd az életre szóló, örök ígéret, fogadalom. Az evangéliumi életre teszünk ígéretet, ezért mindennap olvassuk Isten igéjét és imádkozzuk az egyház közös imáját, a zsolozsmát. Minden évben min. háromnapos lelkigyakorlaton veszünk részt, amikor kilépve a mindennapok csodáiból és nehézségeiből csak Istenre fordítjuk figyelmünket. Életünk legnagyobb problémája, hogy akarunk és cselekedeteink erősebb impulzust adnak számunkra, mint az Isten hívása. Ő tiszteletben tartva személyes szabadságunkat csendben szólít bennünket. Akaratomat, vágyaimat és cselekedeteimet kell letenni. Ha ki tudom üresíteni magam, akkor nyitottá válok az Istennel való személyes kapcsolatra.

Hiszem, hogy bármilyen elkötelezett élet nem működik folyamatos lelkiismeret-vizsgálat nélkül, ezért idézem ismét regulánkat: *„Az Evangélium életerejétől áthatva, gondolatvilágunkat és cselekedeteinket Krisztuséhoz alakíthatjuk, annak a gyökeres belső változásnak az útján, amelyet az Evangélium megtérésnek nevez, és amelyet az emberi gyöngeség miatt naponta újra kell kezdeni.”* (FVR.Reg.7.)

Haider Márta

Országos családtalálkozó Szent Erzsébet évében

A Magyar Katolikus Családegylet és a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége országos családtalálkozót szervez Árpád-házi Szent Erzsébet születésének 800. évében, március 17-én a Congregatio Jesu (Angolkisasszonyok) budapesti templomában, rendházában és iskolájában (Budapest, V., Váci u. 47.).

A rendezvény fővédnöke **Bíró László** püspök, az MKPK családreferense.

Jelentkezni lehet a KÉSZ központi irodájában (1053 Budapest, Egyetem tér 5., Tel/Fax: 328-01-64, e-mail: kesz.elnok@t-online.hu) vagy a Belvárosi Főplébánián (1056 Budapest, Március 15, tér 2. Tel/Fax: 318-31-08). A jelentkezési lap letölthető a <http://uj.katolikus.hu/csatolt/ocstjelentkez-es.rtf> oldalról.

A rendezvény részletes programja

„Hívom a családokat elcsöndesedésre a nő és a férfi hivatásáról elmélkedve”

- Gyülekezés 9.30 és 10 óra között, az érkezők eligazítása (külön az asszonyok, külön a férfiak és külön a gyerekek)
- 10.30 órától elmélkedés és tanúságtételek csoportonként (asszonyoknak Gartner Júlia, a Congregatio Jesu tartomány főnöknője, férfiaknak Mikolai Vince, Miskolc-Diósgyőri plébános vezeti az elmélkedést);
- Gyermeknek játékos programok az Angolkisasszonyok Budapesti Ward Mária Iskolájában
- 12.30 órakor ebéd „batyúból”
- 14 órától az előadók cseréjével folytatódnak az elmélkedések; gyerekeknek: fiúk látogatást tesznek a Központi Papnevelő Intézetben, találkozás a kispapokkal; leányok találkoznak a nővérekkel, megtekintik a rendházat
- 15.30 órakor körmenet a Duna korzón a Szent István-bazilikába
- 17 órakor záró szentmise (főcelebráns és a homíliát mondja: Bíró László püspök)
- 18 órakor hazaindulás

Lehoczky Leopoldina

Kálváriák

A lakótelepi lakás nappaliját puha fényekkel vonta be a késő délutáni nap. A csönd és a félhomály felerősítette mélységét az imént véget ért történetnek. Nem volt szükség rá, hogy lássák egymás arcát. Ha lehet, az ember szereti elrejteni a könnyeit.

A két nő hosszú évek óta nem találkozott. Egyetemi éveik után távol kerültek gyermekkoruk helyszínétől és egymástól. Életük fontosabb eseményeit időnként megosztották egymással, a távolság, a másként alakult életutak miatt azonban kapcsolatuk felszínessé vált. Évtizedek után találkoztak újra, Magdolna vidéki otthonában. Mindkettőjük férje meghalt, gyermekeik a maguk lábára álltak. Megérezték, ami volt, visszahozhatatlan, a családi fészkek kiüresedése egy másfajta élet lehetőségét hordozza magában. Kezdték felfedezni a világ addig nem látott arcát, rájöttek,

milyen régen nem találkoztak, beszélgettek barátaikkal, ismerőseikkel. Így került sor erre a találkozásra.

Zsófia még soha nem járt a dunántúli kisvárosban, s miután Magdolna oly sok szépet írt róla, úgy döntött, meglátogatja, együtt töltenek egy hétvégét. Már túl voltak az egyszerű ebéden, tettek egy nagy sétát a közeli tó partján, s közben beszélgettek. A lányodról sokat meséltél – szóló Zsófia –, de mi van a fiaddal? Majd otthon, egy tea mellett elmondom – válaszolta Magdolna, s közben azon gondolkodott, hogy lehet beszélni erről az egészről?! Hazaérkezve kényelmes ruhát öltöttek, befészkeltek magukat az öreg fotelok kényelmes ölébe, miközben a tea illata betöltötte a szobát. Kinn még világos volt. Lassan, szakadozva indultak meg a szavak, hogy súlyos mondatokká formálódjanak.

Kismagdi élete jól alakult – kezdett történetébe Magdolna. Elvégezte az egyetemet, ott ismerkedett meg Zoltánnal, a vejemmel. Nem lángolt közöttük a szerelem, de kezdettől fogva egy kiegyensúlyozott, szép kapcsolat volt, amiből házasság lett. Pécsre költöztek, mindkettőjüknek jó munkahelye van, a munkájukat szeretik, őket is megbecsülik. Tervezik a gyereket.

A fiam mindig nagyszerű ember volt: kicsinek is okos, ráadásnak kimondottan szép. Udvarias, tisztelettudó, soha sehol nem kellett vele szégyent vallanom. Mindig nagyon büszke voltam rá, de azt hiszem, sem ezt, sem azt a mély-séges szeretetet, amivel szerettem és szeretem, nem tudtam kimutatni. A kamaszkorral persze megérkeztek a lázadások, a határok feszegetése, de hát mi sem voltunk különbek. Érettségi után úgy határozott, elmegy dolgozni egy szállítással foglalkozó céghez. Könyörögtem, tanuljon tovább, hiszen kitűnő képességei vannak, de nem lehetett döntésétől eltántorítani. Ekkor még élt a férjem, bár ügyvédi munkáját már nem folytathatta, súlyos beteg volt. Állapota egyre rosszabbodott, minden erőmet a vele való törődés emésztette fel, azt hiszem, nem jutott elegendő időm a gyerekeimre. Kismagdival nem is voltak problémák, de Zsoltra jobban oda kellett volna figyelnem. Szóval minden érvünk ellenére elment dolgozni, ahol megismerkedett egy lánnyal. Nekem nem beszélt róla, csak az apjának mutatta be, s akkor hozta el titokban hozzánk Júliát, amikor én dolgoztam. Aztán az is kiderült, miért: Júlia cigány. Amikor ez számomra is kiderült, nem tudtam a helyzettel mit kezdeni. Pontosabban azt tettem, amit egy ostobán szerető, a gyermekét mindenáron megmenteni akaró anya tehet hasonló helyzetben: hihetetlen indulatoktól vezérelve a lehető legerőteljesebben tiltakoztam a kapcsolatuk ellen, de csak annál rosszabb lett. S persze nevetséges. Hiszen a fiam felnőtt ember volt, hogy jöttem ahhoz, hogy bárkitől is eltiltsam?! Nagyon rossz irányba mentem el és Júliáról egész egyszerűen nem vettem tudomást. Számomra nem létezett. Természetesen ez a fiamból bőszen ellenállást váltott ki, miután azonban kellőképpen makacsok voltunk mindketten, egy ta-

podtat sem jutottunk előbbre, sőt, életünkben először nagyon keményen szembe kerültünk egymással. Otthon egyre feszültebb lett a légkör, férjem állapota folyamatosan rosszabb lett, míg nem elérkezett a nap, amikor önnön sorsáról kellett döntenie: vagy megoperálják, vagy rövid időn belül meghal. De a műtétnek is megvolt a maga nagy kockázata, mert egyetlen orvos nem ígérte, hogy túlélheti. Áronnak három napja volt a döntésre, s ez a három nap maga volt a pokol. Tudta, mi vár rá. Mindig is rendelkezett azzal a képességgel, amellyel előre megérzett dolgokat. Ő tehát tudta, nem éli túl ezt a „kalandot”, én még nem. Azt azonban éreztem, ebben a helyzetben nem adhatok tanácsot. Pedig várt tőlem valamit, egy mondatot, vagy csak egy szót, de hát hogyan lehet egy ilyenkor bármit is mondani... A helyzet meghaladott engem. Szó szerint életről-halálról volt szó, s ez mindenestől ott vibrált a levegőben egy magasfeszültség erősségével. Emlékszem, Áron olyan feszült volt, hogy még meg is ütött. A gondolkodásra kapott idő letelt, döntenie kellett. A műtétet választotta, mint halvány esélyt az életben maradásra. A klinikán operálták. A tervek szerint két lépésben történt volna, de már az első után kómába esett. Ott voltam vele szinte éjjel, nappal. Beszélni nem tudott, kezdetben szemével jelezte a választ, aztán ez is megszűnt. Azt hiszem, ösztönösen cselekedtem, amikor szinte szünet nélkül suttoztam fülébe: „ne menj el, ne hagyj itt, szükségem van rád. Nagyon szeretünk, fontos vagy nekünk.” És nem értettem az orvosok szánakozó pillantásait... Ahogyan azt sem, innen nincs visszaút. Ők tudták, amit én még nem: Áron élete véget ért. Ezelősen hittem abban, ha eléggé kitartóan kérlelem, marad még a kedvünkért. Ha megérzi, mennyire szeretem, nem lesz ereje elmenni. Aztán elérkezett az utolsó délután. Ahogy közeledtem az ágya felé, kezem arca felé mozdult, hogy mint mindig, most is megsimogassam, de egyszerre csak egy nálam nagyobb erő arra akart kényszeríteni, tépjem ki belőle a lélegeztető csövet, szabadítsam ki Áront a test börtönéből. Ez a készletet annyira intenzív volt, olyan erőteljes nyomással nehezedett tarkómra, hogy kezem megállt a levegőben, mert

éreztem, ha csak egy millimétert is közeledem vele arcához, megteszem. Iszonyatos erőfeszítéssel kulcsoltam össze hátam mögött a két kezem, s hátráltam el tőle. Elnéztem szép, férfias arcát, melyet a szenvedés sem csúfított el, s azt éreztem, menekülnöm kell. El kell innen mennem, mielőtt valami nagy baj nem történik. Ekkor már tudtam: Áron kér tudata utolsó megfeszített erejével segítséget tőlem, de gyáva voltam, nem volt erőm teljesíteni. Azt hiszem magamat féltettem. Hogy örültek néznek, vagy tán valóban meg is örültem, s később sem szabadulhatnék soha az önvádtól, hogy megöltem őt. Így hát a nélkül, hogy még utószor megérintettem volna a számomra oly kedves arcot, lassan kihátráltam az intenzív szobából. Már nem tudom, hol omlottam össze, hol zokogtam keservesen a kegyelemért, miközben tudtam, az ember lehetőségei itt értek véget. De az agyammal még mindig hittem abban, csak valami átmeneti rosszabbodásról lehet szó, jobban lesz, magához tér... Azt hiszem, egy teljesen irracionális állapotba kerültem. Másnap ismét mentem látogatni. Beöltöztem, ahogy szoktam, s közben senki nem szólt, hogy... Bementem, ágya üres volt. Az orvos, aki szinte futva érkezett, tőle telhető empátiával korrekten igyekezett közölni, amit közölnie kellett, de fel sem fogtam, mit beszél. Tekintetemmel egyre csak azt kérdeztem: hol van..., hol van Áron? Valahogy hazaértem. Fogalmam sincs, hogyan. Értesítettem a gyerekeket, hozzátartozókat. Valószínűleg az a pillanat, amelyben Áron arra kért, szabadítsam meg szenvedéseitől, lélekben jó időre összezárt vele. Egy olyan világba kerültem, aminek nem sok köze volt a valósághoz, s közben senki, még az édesanyám sem tudott megérinteni. Fizikailag fáj minden érintés, alig bírtam fegyelmelni magam, hogy elviseljem. Jéggé dermedt agyam, lelkem, testem. Jött a sok érzélem nélküli, üres mondat – részvét címen. Nagyon kevés szó hatolt akkor el hozzám – azok sem az agyamig, inkább a lelkemig – ezek azonban őszinték, hiteselek voltak, ki lehetett érezni belőlük a valódi érzelmeket. Az agyam kikapcsolt. A szívemmel, a lelkemmel láttam az emberek valódi arcát, s annyi álságossággal, embertelenséggel találkoztam...

És legalább ugyanannyi jószággal, önzetlen szeretettel, nagylelkűséggel – de ez egy másik történet.

Nem csak édesanyámmal, valójában a gyerekeimmel se nagyon volt ekkoriban kapcsolatom. Megvoltak, jól voltak – a többi nem érdekelt. Bezárkóztam a fájdalomba. A temetéssel kapcsolatban mindent a két gyerek intézett. Mentem ugyan velük, de azt hiszem, inkább csak kolonc voltam a nyakukon. Emlékszem, egyedül voltam otthon – Kismagdi, Zsolt éppen valamit intéztek. Áron hamvai az asztalon, a lemezjátszóból kedvenc Karády száma szólt, s én a békés elmebeteg határtalan nyugalomával üldögéltem a nappaliban, s azokra az időkre gondoltam, amikor ezt a lemezt ketten hallgattuk... A cigaretta kékes füstje lassan bodorodott a mennyezet felé. Hazajöttek a gyerekek. Már a küszöbön megállította őket a látvány, s tekintetükön látszott, nagyon komolyan aggódnak értem.

Eltemettük Áront. A temetésen rengetegen voltak. Azon az éjszakán nálunk aludt Júlia. A panel vékony falain áttolakodott szeretkezésük féktelen, vad zaja. Fejemre borítottam a párnát, nyüsztelve zokogtam, csak érne már véget! Hát hogyan lehet ölelkezni, amikor Áron nincs többé?! Sok évvel később értettem meg, mennyi paradoxonnal van tele az élet, hisz' történjék bármi, az élet élni, folytatódni akar, s ez így van jól.

Ha azt gondoltam, innentől könnyebb lesz, tévedtem. Az idő múlása még nagyon sokáig nem hozott enyhülést. Senkit nem tudtam beengedni az életembe. Sem az édesanyámat, sem a gyermekeimet. Magányos, fájó világomban éltem, ahol minden szó, tekintet újra és újra megsebzett. Hozzám érni nem lehetett, mert darabokra török. Így aztán különösebben az sem érdekelt, hogy közben fiam és Júlia között nagy szerelem alakult ki. Pontosabban ez így nem igaz. Gyűlöltem Júliát. Tiszta szívemből, minden erőmmel. Hogy jön ahhoz, hogy családjunkba betolakodjon?! Soha nem volt cigány a családban, mit képzél magáról?! – s védekezéséppen teljesen elzárkóztam tőlük.

Tudod, a két gyerek közül Zsolt a fiatalabb. Áron halálakor még velünk lakott, s én kértem rá, maradjon még egy ideig velem, mert egyelőre nem vagyok

képes egyedül élni. Maradt, de ennek ára volt: Júlia odaköltözött. Fiam egy jövődöbéli család közös jövőképét dédelgette magában, én meg eszelősen csukogtam a korábban mindig nyitott ajtókat, mert tudatosan és ösztönösen is ki akartam rekeszteni Júliát ebből a csonka közös létből. Végül eljutottak odáig a dolgok, hogy mindhárman éreztük, képtelenek vagyunk tovább egy fedél alatt élni. Zsolt – nyilván Júliával közösen – úgy döntött, elköltözik. Kétségbeestem. Tudtam, rövidesen minden jövedelem megszűnik, s bár kerestem a megoldást, nem láttam belőle kiutat. Ott maradok anyagilag is egy teljesen lehetetlen helyzetben és fogalmam nincs róla, miből, hogyan tartom fenn valahai közös otthonunk. Életemben először nagyon komolyan kétségbeestem. Zsolt azonban minden érv elől kitért, hajthatatlan volt. El akart költözni, eldöntötte. Megéreztem, fölösleges minden szó, nem tudom szándékáról beszélni. Ahogy ezt megértettem, hirtelen mintha egyetlen gránittömbbé dermedt volna a testem. Megkeményedtem, nem éreztem, hogy lenne ebből a helyzetből kiút, ezért eldöntöttem, megvárom, míg elköltöznek, s akkor öngyilkos leszek. Érdekes módon ettől a döntéstől megkönnyebbültem. Nagyjából ugyanettől az időponttól kezdődően nem, vagy alig beszélünk fiammal. Nem volt mondanivalónk egymás számára. (Júliával végképp nem: ő egy vészhelyzetben elrabolta a fiam, s erre nem volt bocsánat.) Intézték, amit kellett, aztán fiam bejelentette, mikor költöznek. Jó, vettem rezignáltan tudomásul. Ekkor már nem üvöltöztem, nem voltak indulataim. Végtelen csöndes voltam, mielőbb az egész végére akartam jutni, amikor letehetem ezt az elhordozhatatlan keresztet.

– Nem akarod máskor folytatni? – kérdezte Zsófia tapintatosan, de Magdolna megrázta fejét. A végére kell juska, s még sok van hátra – mondta.

Az elköltözésük előtti estén Zsolt bejött a dolgozószobába, ahol éppen valami levelet, vagy hasonlót írtam. Nem zavarlak? – kérdezte udvariasan. S én ugyanilyen udvariasan, kimérten feleltem: nem, parancsolj. Fiam pár pillanatra ült a kanapén, aztán egyetlen mozdulattal sírva-üvöltve vetette magát az

ölembé, s zokogva mondta: „Hát nem érted, nem tudok így elmenni...”. Ültem a széken, mozdulatlanul, egy idő után az anyák ősi mozdulatával indult el kezem a feje felé, hogy megsimogassam. Arra gondoltam, nem elég, ami történik, még nekem kellene őt is vigasztalnom... De egyetlen szó nem jött ki a számon. Csak ültem merev derékka, folytak a könnyeim, ölemben a fiam feje, zokogott, s én azt éreztem, ezt már nem bírom. Ebbe belehalok. Másnap aztán elköltöztek. Megkeményedtem, mint a szén, melyet évmilliók préselnek gyémánttá. Azon kezdtem gondolkodni, akkor most hogyan is vessek véget ennek az egésznek? Míg ezen töprengtem, egyik este felhívott egy régi ismerősöm, s szólt, másnap legyek a buszmegállóban, mert a közeli kisvárosban van számomra munka. (Áron halálakor nem volt munkám.) Elkezdtem dolgozni, ami maga volt a megváltás. Napi 16–18 órát. Semmi időm nem maradt a gondolkodásra, s ez életmentő volt az adott helyzetben. Ha valahogy mégis maradtak elvéve üres órák, akkor nagy neki-buzdulásokkal kényszeresen rendeztem át a lakás, s újra és újra elcsodálkoztam, hogy miközben szándékom szerint változtatni akartam, milliméterre minden ugyanoda került vissza, ahol Áronnal való közös életünkben volt. Nem érkezett el a valódi változtatás ideje – arra még éveket kellett várni. Éppen hetet. Kár újra felidézni ezt az időszakot. Megszenvedtem. És csak nagyon lassan tudtam elengedni Áron lelkét – amikor végre megértettem: a halállal semmi nem ér véget.

Kismagdi rendszeresen látogatott, de a vele való beszélgetések is formálisak voltak csupán. Ezekben az években jó szerével nem volt semmilyen kapcsolatom Zsolttal. Édesanyámon, testvéreimen keresztül tudtam róla, hova költöztek, hogyan élnek, de ha nagyon őszinte akarok lenni, nem túlságosan érdekelt. Ekkor még nem tudtam megbocsátani neki. Júliának meg végképp nem. A történeteket cserbenhagyásos gázolásként éltem meg, s azt egészen biztosan tudtam, én erre nem lettem volna képes. A magam emberi agyával tudtam csak gondolkodni, s kihagytam: fiam éppúgy eszköz a Gondviselés tervében, mint jómagam.

Mindenki, rokon, barát, ismerős, próbált rávenni: fogadjam el a helyzetet, a fiam döntését, de a sors minél inkább az asztalra akarta húzni a fejem, annál keményebben lázadtam az akkor rám erőszakoltnak gondolt helyzet ellen. Visszakérdeztem: „Mondd csak, ha a fiad, vagy lányod keveredne hasonló helyzetbe, te talán égis ugrálnál örömdobban?! Mert akkor nem mondasz igazat! És nem nekem, hanem elsősorban önmagadnak.” Ezen azért el is gondolkodtak, volt, aki elbizonytalanodott, de annál jobbat senki nem tudott, mint hogy békéljek meg a helyzettel. Erre azonban akkor nem voltam képes. Maradt tehát a teljes elzárkózás. Egyedül létről nem beszélnék, mert pontosan azokkal találkoztam, akikre szükségem volt –lelkileg, szellemileg –, magányról azonban igen. Mert a nap nagy részében, bármennyien is voltak körülöttem, végtelenül magányos voltam. Az éjszakák sokszor elviselhetetlenek voltak. Szívet tépően sirattam Áront, talán magamat is, de már nem kívántam, hogy bármi áron éljen. Lassan tudomásul vettem, hogy az ő ideje – benne közös utunkkal – eddig tartott.

Fiammal szemben könyörtelen voltam, a megbocsátás szikrája is hiányzott belőlem. Nem vagyok rá büszke... Sok-sok évvel később érthettem csak meg, hogy ennek az időszaknak nagy tisztító szerepe volt mindannyiunk életében, s így kellett történnie. Ha fiam nem ilyen drasztikus lépés mellett dönt, mint a költözés, talán soha többé nem állok talpra. Ha Zsolt a biztonságot adó otthonból kilépve nem tapasztalja meg, Júlia az egyetlen, akire számíthat, Júlia pedig nem két, önpusztító erő durva malomkövei között őrlődve próbál felnőni, bizonyára mindannyiunk élete másként alakul. Valószínűleg édesanyám hatására Zsolt egy hónapban egyszer meglátogatott. Irgalmatlanul szenvedtünk mindketten ez alatt az idő alatt. A felületes fecsegés egyikünknek sem sajátja, miközben a valódi problémákról nem beszélhettünk, mert nem tudtunk. Alig vártuk, hogy véget érjenek ezek a találkozások, mert közben egy jöttányival sem kerültünk közelebb egymáshoz. Egyszer keresetlen őszinteséggel mondtam el, mit gondolok arról, amit tett. Azt is elmondtam,

megbocsátom, hiszen egy szülő soha nem írhatja le a gyermekét, de elfelejteni, míg élek, nem fogom. És többet nem beszélünk róla. Soha egyetlen szóval nem kérdeztem Júlia felől – számomra nem létezett. Azt hiszem, még mindig gyűlöltem.

Aztán eljött a nyár, benne a születésnapommal, s mindkettőjüket meghívtam egy szerény születésnap ebédre. A meghívást elfogadták – Júlia is. Mindennek előzménye volt. Egy nap csörgött otthon a telefon – Júlia hívott. Hangja reszketett, remegett, a sírással küszködött. Éreztem, nagy baj van, de ő csak annyit mondott: beszélni szeretne velem. Akkor már évek óta nem láttuk egymást. Néhány napon belül találkoztunk. Néztém őt, s azt láttam, hihetetlen elgyötört, szemei karikásak, lesóványodott, s boldognak sem látszott. Akadozó szavakkal, könnyek között mondta el, Zsolt mértéktelenül iszik. S már nem csak otthon, de a munkahelyén is. Ha így folytatja, ki fogják rúgni. Egyik éjszaka a munkahelyén valami teljesen örült ötlettől áthatva, odavágta a sörösüveget az asztal széléhez és teljes erejével karjába döfte. Esméletlen sok öltéssel varrták össze. Rombolta, pusztította önmagát – közben magam is ugyanezt tettem. Nem mondta Júlia, de tudtam: az italba menekülés mögött az elmúlt évek feldolgozatlan kálváriája, döntése következményei, a velem való teljes szembe fordulás állhat. Megdöbentem, s a következő gondolatom már az volt, valamit tenni kell. Júliát sajnálkozva néztém, de úgy emlékszem, szeretetet ekkor sem éreztem iránta. Inkább szánalmat: hát megért ennyit neked, neki, s neked?! – kérdeztem önmagamtól, de válasz persze nem érkezett. Becsültem, hogy az adott helyzetben ott áll a fiam mellett, hogy a kettőnk kapcsolata ellenére – hiszen pontosan tudta, mennyi ellenérzéssel viseltetem iránta – erőt vett magán, s eljött hozzám, hogy segítséget kérjen. Elbúcsúztunk, de előtte még arra kért, Zsoltnak ne beszéljek erről a találkozóról, mert nem tud róla. Évekkel később értettem meg, mekkora hőstett volt ez a látogatás tőle...

Azt hiszem ezek együttesen indítottak arra, hogy a születésnap ürügyén találkozóra hívjam őket. Egyszerű ebéd volt. Készítése közben ki-kinéztem az

ablakon – persze a várakozás mellett bennem is volt izgalom, hogyan sül el a dolog, hiszen sok idő telt el, mióta utoljára hármában találkoztunk. Egyszerre csak feltűntek a kanyarban. Mindketten ünneplőbe öltöztek. Elegánsan, hatalmas virágcsokorral a karjukon jöttek, a lelkük méterekkel járt előttük. Nem tagadom, nyeltem a könnyeim, alig maradt időm, hogy nyomait eltüntessem. Meghatódtam. De ebből kifelé nem sok látszott. Megebédeltünk, közben beszélgettünk is. Valószínűleg teljesen indifferens dolgokról – már nem emlékszem. Aztán elmentek. Már a buszon ültek, amikor egyre másra érkeztek Sz.-ről a telefonok. Testvéreim hívtak: édesanyánk nagyon rosszul van. Felhívott egy közeli barátunk is, aki ugyanazt mondta: édesanya nagyon beteg.

Biztosan ma sem tudom, hogy én, aki kéretlenül ott vagyok akár idegennél is a nap bármely szakában, hogy segítsék, miért nem értettem meg a vészkiáltást, az utolsó lehetőséget, amikor az édesanyámról volt szó, akit rajongva szerettem...? Az agyam teljesen becsukódott, lelkem valami puha, ragadós ködbe merült, s bár nem tudatosan, de azt hiszem, húztam az időt az utazást illetően. Képtelen lettem volna szembesülni azzal, hogy édesanyámat is elveszíthetem, hiszen alig telt el idő Áron halála óta, amit még fel sem dolgoztam. Kategorikusan kizártam a halál lehetőségét. Zsolték után telefonáltam. Azonnal visszafordultak, s fiam egyre biztatott, menjünk, induljunk, nehogy késő legyen. Késő?! Mire? És egyikük sem merte kimondani: hogy még életbe láthassam az anyám. Ekkor már kórházban volt. Felhívtam az orvost, érdeklődtem állapota iránt. Elmondtam, távol élek, de természetesen bármikor azonnal indulok, ha szükséges. Megnyugtatótt, nincs különösebb probléma, csak egy kis időskori gyengeség. Hajnalban indultunk, még hat óra sem volt, s mi már a kórházban voltunk. Mondom a nővérnek, kit keresek. Az ötöske? Ja, az meghalt az éjszakás nővérnek... S közben folytatta, amit csinált – éppen vért vett. Le kellett ülnöm. Úgy éreztem, rám szakadt az egész világ, ezt már nem bírom ki. Pár perccel később az előző esti orvos semmiképpen sem akarta engedni, hogy láthassam, s elbúcsúzhassak éde-

sanyámtól... Azt hiszem életemben még akkora cirkuszt nem csináltam, mint akkor ott. Semmi nem érdekelt, csak anyát akartam látni, mert..., mert nem halhatott meg! Hát hogy jön ahhoz, hogy csak úgy elmegy?! Az orvosnak mindössze annyit kellett tennie, hogy szólt valakinek: takarják le a többi holttestet a hűtőkamrában, ahova már elvitték anyát. Teste szép volt, mint egy hajadoné. Bőre még rózsaszínben játszott, kis mellei, melyek három gyermekét táplálták, nem lógtak. Arca még nem veszítette el színét, olyan volt, mintha csak aludna. Aludt is. Örökre. Sarkon fordultam, s elmentem. Zsolték elmentek értesíteni a testvéreimet, én meg hazamentem, anya lakásába. Megkapaszkodtam az ajtófélfában, ott engedtem el magam, ott zokogtam szívet tépőn, egyre csak szólongatva anyát. Aztán eltemettük. Őt is. A temetésén én köszöntem el tőle. Kényszeresen el akartam mondani, mennyire jó anya volt, mennyire szeretett bennünket, s mennyi áldozatot hozott értünk, az egész családért. Nem kívánom senkinek, hogy a saját anyja temetésén mondjon beszédet... Belehaltam. Valami legbelül megfagyott bennem. Olyan kemény lettem, hogy majd' eltörtem. Összeszorított fogakkal mentem tovább, tettem a dolgom, s próbáltam úgy tenni, mintha nem történt volna semmi. Abból, ami legbelül volt, ami egy élő, lüktető, eleven seb volt, abból senki nem látott semmit.

Áron és anya halála között csapódtam mindenfelé. Akkoriban már lehetett teljesen szabadon hallgatni különféle ezoterikus előadásokat, közöttük persze rengeteg silány, valódi tartalom nélküli blódségeket is, nem ritkán jó pénzért. Mert többnyire erről szólt a dolog. De nem leltem seholy enyhülésre. Istennel meg hadilábon álltam. Nem éreztem szükségét, hogy szóba álljak vele. Aki ennyi csapást volt képes rám mérni, azzal mit kezdjek...?! Mert Isten maga a szeretet. Meg akit Isten szeret, azt megpróbálja... Jobb lenne, ha nem szeretne ennyire – gondoltam. S egyben csak lázadtam és lázadtam. Emlékszem, valami gyönyörű helyen voltam egy érdekesnek ígérkező előadást meghallgatni. Részletekre már nem emlékszem, de arra az éjszakára igen. Életemben ekkor tudtam először tiszta szí-

vemből, egész lelkemből, arcomat az augusztusi csillagfényes égboltra emelve kimondani, miközben hátam egy száz éves tölgynek vettem: Uram, legyen meg a te akaratod. Nem szabtam feltételeket, nem alkudoztam. Lehajtottam a fejem és megértettem, önmagamban semmi vagyok. Megérintett valami végtelen szeretet, feltörtek belőlem az évek óta elfojtott, megkövesedett könnyek, s akkor éreztem meg, micsoda irgalmatlan terhet cipelek hosszú idő óta, s ebből a teherből valaki nagyon sokat elvett. Talán ettől fogva kezdett leolvadni rólam a harag, a gyűlölet, az elzárkózás kemény páncélja. Talán ekkor tájt váltam képessé arra, hogy mások nyomorúságát is észre vegyem, megértsem: nem az én bajom a világon a legnagyobb. Vannak nálam sokkal nehezebb helyzetben élők, sokkal több fájdalommal, veszteséggel. A jég olvadni kezdett, végre ismét együttérzéssel, szeretettel tekintettem a világra, az emberekre. Megláttam annak a két, egymásba kapaszkodott embernek a rémületét az élettől, a magánytól, a megpróbáltatásoktól, s lassan kezdtem rájuk figyelni. Észre vettem, mennyire szegények, nincs semmijük, s azt is, egyikük sem boldog. Nem voltak nagy összeborulások, sem nagy megbocsátások. Egyszerűen csak megéreztem, sokkal nagyobb szükségük van rám, mint azt valaha gondoltam volna, s bizony magam sem lettem volna képes sokáig nélkülük élni. Lassan, nagyon lassan oldódtak a görcsök. Júliában megláttam az értékeit, s megértettem, Zsolt vészhelyzetben van. Ez közel hozott Júliával bennünket egymáshoz. Közösén küzdöttünk egy nagyszerű, értékes emberért, a fiamért. Talpra állt. Korábbi lakhelyükről elköltöztek, közelebb kerülünk földrajzilag is egymáshoz. Ekkoriban sokat találkoztunk. Sokat is beszélgettünk. Tég-lánként bontottuk le közös erővel a magunk közé emelt falat. Nagyon sok olyan dolog történt, ami minden eseménnyel közelebb hozott bennünket egymáshoz, de ezt nem akarom most elmondani. Egyszer aztán Júlia bejelentette: gyermeket vár. Nem az öröm volt az első érzésem... Nem vágytam unokára, tudat alatt azt éreztem, nem vagyok egy tipikus nagymama, ezt a szerepet igazán nem nekem találták ki. Fi-

am sem tervezett gyermeket, azt mondta, ő le tudná gyerek nélkül is élni az életét. Néha azért megsimogattam Júlia egyre növekvő pocakját, s próbáltam látni az ott növekvő kicsiny életet. Alapvetően azonban megvolt a maga világa, ahova visszahúzódott, amelyben csak ő létezett, s az érkező gyermek.

Elérkezett a születés ideje. A kórházba én is velük mentem, de hajnalra ígérte az orvos, hogy megszületik a kicsi, így haza mentem. Nem sokkal éjfél után arra ébredtem, hogy fiam ölel magához, s könnyes szemmel mondja: anya, megszületett a gyerekünk. (Aki azóta persze a szeme fénye. Olyan mélyen, szívből jövőn szereti, hogy megrendítő.) Reggel bementem látogatni. Kihozták a kicsit megmutatni, s bár tudom, ilyenkor még nem látnak, felnyitotta kis szemét, s olyan lélektől-lélegig hatoló tekintettel nézett rám, látott belém, amit, míg élek, nem feledhetek. Mintha azt üzenté volna ez a pillanat: „megismertelek, te vagy az.” A kórházból hozzám költöztek, bár Júlia szívesebben ment volna egyenesen haza. Napokig feküdt kimerülten. Csak a gyermeket kellett etetnie, a többiről fiammal közösén gondoskodtunk. Aztán hazamentek, s azon kaptam magam, mind sűrűbben megyek hozzájuk, mert szükségem van arra a szív legmélyéről érkező ölelésre, amellyel szinte ráolvad unokám kicsiny teste a keblemre. Azt már nem tudom pontosan felidéz-

ni, mikor követtem meg Júliát, de valószínűleg még a kicsi születése előtt. Idővel mindhárman tudtunk a történekről őszintén, tisztázó szándékkal beszélni, s ez nagyon sokat jelentett. Azt, hogy megértettük: egymás nélkül kevesebbek vagyunk. Ha nem köt bennünket kévébe a szeretet, gyengék, eltévelyedők vagyunk. Meg kellett értsem, az élet túlságosan szép és rövid ahhoz, hogy gyűlölködéssel, haraggal rövidítsük, mérgezzük meg. Az élet Isten egyik legnagyobb ajándéka, benne a saját arcunkkal, melyet azonban nem csak mi formálunk, de környezetünk is. Ennek a megértéséhez nekem egy halál nem volt elegendő. Kemény és kíméletlen csatákat vívtam magammal, de megérte. Ma már talán elmondhatjuk: egy család vagyunk, akik egymásért bármikor, bármilyen áldozatot meghozunk. Júlia megtisztelt előbb a szeretetével, aztán a bizalmával is. Annyi törődést kapok tőle, hogy ha saját gyermekem lenne, nem kaphatnék többet. Unokám remek kis ember és ma már el sem tudom képzelni, hogyan gondolhattam, hogy nélküle is lehet teljes az élet...

Miért mondtam el mindezt? A személyes kálvárián túl azért, mert naponta tapasztalom, tele vagyunk előítéletekkel, indulatokkal, szeretetlenséggel, göggel. Hiányzik belőlünk az alázat. Ha valaki másként gondolkodik, más a bőre színe, eltér a mienktől a mentalitása, megpróbáljuk kivetni magunk közül. Pedig lehet, hogy csak oda kellene figyelni a másakra. És nem feltétlenül az eszünkkel, a szemünkkel, a fülünkkel. Csak a szívünkkel vagyunk képesek látni a másik valódi arcát. És elmondtam önmagamért. Mert amíg mindezt megértettem, nagyon nagy utat jártam be. Tele fájdalommal, kudarcokkal. Olykor véresre horzsoltam magam, majd újra felkeltem. Hosszú időbe telt, míg megélhettem: a szeretet más, mint aminek én gondoltam. És néha nagyon nehéz szeretni... Szükségünk van hozzá Istenre – akár bevalljuk magunknak, akár nem.

A szoba lilás árnyékba borult, a tea kihűlt. Megmelegítsem? – kérdezte Magdolna. Nem, felelte Zsófia. Jó lesz így hidegen is. És cukrot sem tett a teájába.

Albino Luciani

Gyónás 600 évvel később

Levél Petrarcanak*

Igen Tisztelt Költő!

Olaszországban és Olaszországon kívül is halálának 600. évfordulóját fogják ünnepelni.¹ Kongresszusokon, publikációkban méltatják majd az Ön személyét és számtalan irodalmi alkotását. Bár Ön már régóta halott, ma élőbbnek tűnik, mint bármikor. Fölébreszti a mai ember kíváncsiságát, és figyelmét a tudásra, a lényegre meglátó pszichológusra, a politikusra, a fáradhatatlan utazóra, az igazi, de ugyanakkor kritikus keresztényre irányítja, amilyen Ön volt, és érdeklődik személyiségének még száz más jellemzője iránt.

Egyesek talán úgy beszélnek majd Önről, mint bűnbánó, de visszaeső bűnösről, mint olyan keresztényről, aki ugyan szent életre törekedett, de képtelen volt a bűnök sorát határozott vonallal lezárni, és a számára oly kedves szenvedélyekről és kötődésekről lemondani. És ezért kell beszélni arról is, milyen volt az Ön magatartása a gyónással szemben.

Miért is ment Ön gyónni, igen tisztelt Petrarca? Rómából írt egyszer barátjának *Boccaccionak* az Önt ért balesetről: egy ló patás lába erősen megrúgta becses térdét. A következmény: kegyetlen fájdalom 14 napon át. Ezt írta: „De mindezt úgy tekintem, mint vezeklést bűneimért, pótlását annak a vezeklésnek, amelyet túlságosan jó gyóntató atyám nem rótt rám.”

Könyveiből világos számunkra, mennyit fáradozott Ön azon, hogy lelkét mindig alaposan megvizsgálja. Ez tűnik ki akkor, amikor írja, hogy túlzottan örül zsenialitásának, ékesszólásának, műveltségének és testi kiválóságának, amikor szemrehányást tesz magának, hogy dicsőségre, kényelemre, gazdagságra szomjazik, és túl gyakran nem áll ellen a kicsapongásnak. Nyög a szenvedély súlya alatt, ezt nem tudja megtörni, a rossz szokások hatalmukban tartják, és keserű szájíz gyötri a visszaesések miatt.

Kolostorban élő testvérének panaszkodva írja: „Előkelő ruhát kívánok. Félek, nehogy egy hajszálam is rossz helyen legyen, és hogy egy könnyű szellő össze ne zavarja a nagy fáradtsággal föl rakott fejdíszet.” A hajsztűtő vas alvási zavarokat idéz elő, és hevesebb fájdalmat kelt, mint amilyent egy „kegyetlen kalóz” tudna okozni. De használatáról mégsem akar lemondani. Azután égető kérdést tesz föl *Szent Ágostonnak*, képzelt beszélgető társának: „A bukás az én dolgom, de hogy fekvé maradok, hogy nem kelek föl újra, az már nem tőlem függ.” – „Ez is tőled függ” – válaszolja Ágoston, de Ön ellenkezik. „De hát te is látod, mennyire sírok nyomorúságom miatt!” És Ágoston: „Nem a síráson múlik, hanem az akaraton!”

Alapvető hitét szerencsére sohasem veszítette el: „Isten meg tud menteni” minden gyengeségem ellenére. Isten irgalma elűzi a félelmet, és sok problémát megold.

Vajon mi, akik 600 évvel később meggyünk gyónni, jobbak vagy rosszabbak vagyunk-e Önnél? Ez a kérdés érdekel engem.

Azt gondolom, hogy kevésbé vagyunk képesek elismerni elkövetett hibáinkat. Gyakran mondjuk: „Asszonyunk Szűz Mária, imádkozzál érettünk, bűnösökért”, „Mi Atyánk ... bocsásd meg vétkeinket...”, „Isten Báránnya... irgalmazz nekünk”. De csak nagyon fölületesen mondjuk. Általában furcsa mentségekkel igazoljuk magunkat („szabadok vagyunk, önállóak, érettek”), vagy hivatkozunk „a természetes szükségletekre, az ösztönre, a kultúrára, a divatra”.

A Példabeszédek könyve így mutatja be a házasságtörő nőt: „Eszik, megtörli száját és így szól: Semmi rosszat sem tettem!” (Péld 30,20). Kedves Petrarca, ez az asszony jelképes személy. Nagyon jellemző engedékeny keresztény civilizációnkra.

A könnyek nálunk sem hiányoznak éppúgy, mint Önnél az akarat hiányzik! Gyakran megteesszük ugyan, hogy hely-

telenítjük, amit bűnösen kívántunk és jónak tartottunk. De valamit, valami sokkal gyakorlatibb dolgot nem teszünk meg: nem kerüljük az alkalmakat. Önnek, aki a Mont Ventoux megmászásakor Szent Ágoston „Vallomásait” is magával vitte, bizonyára eszébe jut *Alypius* esete. (VI. könyv, VIII. fejezet)

Az erős férfi, aki a leghatalmasabb szenátorokkal is képes volt szembeállni, Afrikából jött Rómába. „Ellenszenvet és gyűlöletet” érzett a gladiátorok küzdelmei iránt, mert ezek az emberek a nép szórakoztatására megölik egymást. Néhány barátja javasolta, hogy legalább egyszer menjen el gladiatori játékra. Alypius először visszautasította a hívást, de azután ezt mondta: „Ott leszek, de mintha ott se lennék. Így majd a látványon is és rajtatok is győzelmet aratok.”

Valóban elment, erőszakkal odacipelték. Leült az amfiteátrumban és becsukta a szemét, hogy semmit se lásson. A fülét sajnos nem tömte be. Ugyanis egyszer csak hatalmába kerítette a tömeg hangos ordítása, és kíváncsian kinyitotta a szemét. „Páratlan dolog volt vért látni és kegyetlenséggel eltelni.” Nemcsak nem vette le többé a szemét a játékról, de mereven nézte, és anélkül, hogy észrevette volna, belekóstolt az őrzöngésbe. Örömet talált a förtelmes küzdelemben, és a vérengző gyönyörtől megrészeült. Nem az volt már, mint belépésekor, feszülten figyelt, üvöltött, lelkesedett, és fölzaklatva távozott. Szinte lázban égett, hogy újra eljőjön, és másokat is hozzon magával. Később megjavult ugyan, de addig még hosszú időnek kellett eltelnie.

Vajon nincs-e bennünk is valami Alypius (később püspök és szent) gyengeségéből? Ezért kell minden gyónásban imádkoznunk: „Fogadom, hogy a bűnre vezető alkalmakat kerülni fogom”, de sajnos...

Félek, hogy az Istenben való bizalmat tekintve mi rosszabbak vagyunk Önnél. Isten minden bizonnal atyja a

tékozló fiúnak; Jézus a jó pásztor, aki az eltévedt juhot visszaviszi az akolba, aki megbocsát a házasságtörő asszonynak, Zakeusnak, a jobb latornak. Ebben mindannyian egyetértünk, legalábbis csaknem mindannyian.

Egyesek azonban azt mondják: „Egyedül fogok kibékülni közvetlenül Istennel.” Nem bízzák rá magukat Önhöz hasonlóan a gyóntató atyára, aki közvetít Isten és a bűnös között, hiszen Jézus mondta apostolainak: „Aki nek megbocsátjátok bűneit, az bocsánatot nyer”. Ezek az emberek nem értik meg, hogy a gyóntató atya nemcsak hirdeti a bűnbocsánatot, de a feloldozással meg is valósítja. A feloldozás nem hangulat kérdése („te rokonszenves vagy nekem, téged feloldozlak”), hanem biztos, megvizsgált indokok alapján lehetséges. Az indokokat csak a gyónó tudja szolgáltatni, éspedig saját vallomásával.

Őn túlságosan jónak találta gyóntató atyját. A mi időnkben a jó gyónó jó gyóntató atyát keres, nem „túl jót”. August Comte, híres filozófus egyik könyvében egész fejezetet szentel gyóntató atyjának, szeretettel dicséri őket. *Chantal Szent Franciska* és mások nagyon pozitívan nyilatkoznak *Szalézi Szent Ferenc*-ről. A gyónók atyjává és orvosává lett, mert megvolt az a különleges adottsága, hogy bátorítani tudta gyónóit. Ezt mondta: „A szent élet abban áll, hogy harcolunk hibáink ellen. De hogyan lehetne harcolni ellenük, ha nincsenek itt? Hogyan lehetne őket eltávolítani, ha nincsenek a szemünk előtt? Ha ebben a harcban újra és újra megsebesülünk, ez nem jelenti azt, hogy legyőzték. Csak azt győzték le, aki életét föladta, vagy aki elveszítette bátorságát. Viszont mindenki győz, aki elhatározza, hogy folytatja a harcot.” A mai ember azt akarja, hogy gyóntató atya határozott, de szeretetteljes legyen. Olyan legyen, aki sze-

reti Istent, és ismeri az emberek problémáit.

Ma a hangsúly – az Egyház kívánságára – nem annyira a bűnök beismerésén, mint inkább a megtérésen van, ami a Biblia nyelvén a bűntől való távolladást, vagy helyesebben az Istenhez közeledést, az Istennel való szeretetteljes azonosulást jelenti. „Engesztelődjétek ki Istennel” – mondja *Szent Pál*. Ma ezt hangsúlyozzák, és ajánlják, hogy a kiengeztelődést Isten igéjének olvasása és a róla való elmélkedés előzze meg. Mert akkor tudunk Istenhez menni, ha előbb ő megszólít és hív minket. Az is kívánság, hogy az ige lehetőleg ne az egyes emberekhez, hanem az összegyűlt közösséghez szóljon.

Kedves Petrarca, a középkorban az Őn számára a gyónás teljesen magánügy és titkolt esemény volt. Manapság sóvárogva gondolunk vissza arra a kor-

ra, amikor a böjti időszak végén a püspök kezét adta az első vezeklőnek, az a következőnek, és a püspök az összes vezeklő alkotta hosszú láncot ünnepélyesen vezette vissza a templomba.

Nem tudom, hogy Őn milyen gyakran gyónt. Az Őn idejében, a középkorban gyakorta gyóntak, de csak ritkán járultak szentáldozáshoz. Ma éppen fordítva van. Még jámbor lelkek is kissé allergiásak a gyakori ájtatossági gyónásra.

Ezek az emberek *Jonathan Swift* komornyikjára emlékeztetnek. Swift a vendégfogadóban töltött egyik éjszaka után reggel a csizmáját kérte, és csodálkozva látta, hogy az még teljesen poros. „Miért nem tisztította ki?” – kérdezte a komornyikot. „Azt gondoltam, hogy fölösleges” – válaszolt a komornyik. „Végeredményben néhány kilométer után újra poros lesz!” – „Nos jó, szerzőm, számold föl a lovakat!” Kis idő múlva a lovak kiléptek az istállóból, és Swift útra készen állt. „De reggeli nélkül csak nem indulhatunk el” – mondta a szolga. „Hiszen fölösleges” – felelte Swift. „Néhány kilométer után újra éhes leszel!”

Kedves Petrarca! Föltételezem, hogy egyikünk sem követi Swift szolgálójának logikáját. Újra bepiszkolódik a lélek gyónás után? Nagyon valószínű, hogy igen. De ha újra kitisztítjuk, csak hasznára válhat. A tisztítás különleges erőt is ad ahhoz, hogy a bűnököt kerüljük, és hogy egyre inkább Isten barátjává váljunk.

Fordította: **Kerényi Dénes**

* Francesco Petrarca (1304–1374) toszkán költő. „Canzoniere” (Dalok könyve) című műve alapján Itália egyik legnagyobb lírikusa. Latin nyelvű műveivel a humanizmus megalapítója. Erkölcsefilozófiai írásai kapcsolatban vannak a görög-római erkölcsefilozófiával, és nagy hatásuk volt az európai szellemi életre.

1 Albino Luciani 1974-ben írta a képzelt levelet.

Remény és perspektíva

Molnár Tamás filozófus, politológus ridge-woodi lakásán fogadott az '56-os forradalom ötvenedik évfordulójának előestéjén. A nyolcvan éves professzor a Long Island Egyetem és a Yale Egyetem tanára. Éveken keresztül tanított az Eötvös Loránd és a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. Számos művében ad hangot keresztény elkötelezettségének a jelen társadalmi és történelmi jelenségeit elemezve.

– *Hogyan vélekedik az emberi megismerésről, arról, amit nap mint nap tapasztalunk. Hogyan ítéli meg a modern filozófia a jelen világot?*

– Az emberi megismerés, bár sok esetben tökéletlen és véges, nem szubjektív és nem bizonytalan. Amikor a megismerő ember téved, legtöbbször tudatában van annak, hogy téved, és próbálja a tévedését kijavítani. Tehát nem „elménk konstruálja a valóságot”, hanem „készen kapja”. Mindenesetre az elme kooperál a valósággal, a kettő alakítja egymást, amint azt a művészetben tisztán látjuk. Ez fellelhető a tudományokban is. Mindehhez el kell fogadni a tételt: a megismerés megbízható. Nem konstruáljuk a tárgyat, csak alkalmazkodunk hozzá. Amennyiben a modern filozófia egy része nem ezt vallja, úgy a modern filozófia hibás és nem vezet a valósághoz. Hallucinál, ideológiát követ, és kifejezi megvetését a külvilág iránt. Ha nem látja valóságnak a külvilágot, milyen címen tartja érvényesnek saját benső világát, és így azt a tételt, hogy ismeretünk hamis?

– *Hogyan látja a kisebb-nagyobb közösségek és családok jövőjét?*

– Tény, hogy a mai korszak nem a kis közösségekre van szabva, hanem birodalmakra és óriási régiókra. Nehéz elképzelni, hogy a 21. században újra feltűnnek majd a családok és kisebb közösségek. Nem beszélve arról, hogy a család elvesztette vonzerejét, és helyett az együttélés különféle formái váltak divatosá. Várjuk meg azonban a tényeket, nem tudhatjuk, mit hoz a jövő.

– *Magyarországon és Európában egyre nagyobb a hit- és vallástalanság. Ez korábbi történelmi korok visszatérése, vagy a globalizmus visszafordíthatatlan folyamata?*

– Az ateizmus föltételezése mindig is benne volt a nyugati ember gondolkodásában. A vallástalanság azonban korszakonként és régióként más és más stílust öl-

tött. Így a reneszánsz ateizmusának keves köze van a mai ateista egzisztencializmusához. (Sartre például azt üzeni nekünk, hogy a modern hívő tulajdonképpen ateista, míg a hitetlen nyitott az istenhit felé.) A jelenlegi hitelenség főleg Európára és Amerikára jellemző visszafordíthatatlannak tűnő folyamat. Az oktatás, mely megadja egy-egy kultúra jellegzetességét, manapság a kisiskolás évektől kezdve egészen az egyetemig a hitelenséget részesíti előnyben. Hogy ebben mennyi a globalizmus szerepe, azt nehéz megmondani, de mindenképp hozzájárul ahhoz, hogy a hitelenséget népszerűvé tegye. A modern gondolkodás tagadja Istent, mert nem fogad el semmiféle támaszpontot vagy alapot. Legföljebb „hisz” a Nagy Mindenségben vagy a Nagy Semmiben, de nem egy teremőben, az értelmes teremtésben, amely által harmóniát találunk az ember és a dolgok (események) között.

Nincs szó arról, hogy Istent „lehúzza magához”, hanem csak egyszerűen tagadja, és öntudatlanul bálványokat csinál magának külső tárgyakkól, pszichológiai élményekből, tulajdonképpen önmagából. Politikailag ez a bálványimádás vezethet éppen úgy a demokráciához, mint a zsarnoksághoz. A bálvány „struktúrája” azonos marad. A tendencia mélyebb forrásokból táplálkozik: az önimádás, önistenítés és a vágy, hogy újratereptsük a világot, ahol mindent megértenénk, hiszen mi konstruáljuk annak tárgyait és törvényeit.

– *Lehetséges, hogy az Egyesült Államokban többen vallják magukat kereszténynek, mint Európában ezért erkölcsösebb és keresztényibb életet élnek?*

– Tudnunk kell, hogy az Egyesült Államokban a vallási jelenség egyben szociális jelenség is, mert a társadalom – legalábbis nyíltan – nem szavaz bizalmat az ateista közéleti személyeknek. Ezt hipokrizisnek nevezhetnénk, de a jelenséget megmagyarázza Amerika múltja, amely a szektákat sokszor előnyben részesítette az ortodoxia fölött. Amerikában statisztikailag több a hívő, mint Európában és a hitnek nagyobb ázsiója és nagyobb társadalmi szerepe, elfogadottsága van. Ez nem feltétlenül jelent igazi hitet, csak azt, hogy „politikailag korrekt” elfogadni a másik hitét. Ez sajnos

nem jár azzal együtt, hogy itt erkölcsösebbek lennének az emberek, inkább csak a felszínen tűnnek annak. Érdekes megjegyezni, hogy mivel itt az egyházak nem kötődnek össze a politikai étellel, ezért nincsenek kitéve annyi kritikának, mint Európában, és jobb hírnévnek örvendenek.

– *Professzor úr fáradhatatlanul dolgozik. Melyik új könyvét olvashatjuk, és mikor?*

– Magyarországon a Kairosz Kiadó gondozásában megjelent legújabb könyvem címe: „Az Atlanti kultúra kibontakozása”. Lényege, hogy a két kontinens, Észak-Amerika és Európa annyira összeforrott, hogy beszélhetünk egy közös atlanti kultúráról, amelynek megvannak a sajátosságai, amelyek nem kizárólag amerikai, nem is kizárólag európai sajátosságok, hanem a kettő egybeolvadása. Úgy néz ki, hogy a történelem súlya révén mégis Amerika az, ami előbbre hatol, és amelynek kultúrája felülkerekedik. Egy másik könyv, amit angolul írtam és most van a fordítónál, szintén a Kairosz Kiadónál fog hamarosan megjelenni, afrikai utazásaimról szól. Azért ajánlom az érdeklődők számára, mert bár régebben írtam, ma is nagyon aktuális. Fő értéke, hogy szabadon írtam meg ezt a könyvet, semmilyen párt vagy állam iránt semmi elkötelezettségem nem volt, ami a könyv tónusát diktálta volna, ezért objektív.

– *Ön rendkívül tájékozott a magyarországi viszonyokról. Milyen kiutat lát a magyar nemzet jelenlegi gazdasági, politikai és morális válságából?*

– Tudatosítanunk kell magunkban, hogy az új geo-politikai erővonal keresztül megy Európán és Ázsián is, és Magyarországnak meg kell értenie, hogy a kettőt összekötő országút közepén fekszik. Az új tényező az Egyesült Államok által vezetett globalitás. Ennek folytán Magyarországra nagyobb súlyként nehezedik az Amerikával való viszony. Eddig ez a súlypont európai jellegű volt, most pedig ki fog terjedni a nem európai birodalmakra is. Magyarország ebből a helyzetből vagy hasznot húz, vagy kárát fogja vallani. A nem várt események és a föléb-resztett remény megváltoztathatják a jelenlegi perspektívát.

Kammerer Ágnes – Galla János

A keresztény művészet szimbólumai

A vanitas

Nagybőjtbe érkezvén, e számunkban a vanitas-szimbólumokkal szeretnénk megismertetni az Olvasót, amelyek állandósult képi motívumként szolgáltak annak szemléltetésére, hogy az ember földi élete, az őt körülvevő dolgok mulandók, tiszavirág életűek – különösen az örök élethez viszonyítva. Az emberi lét törekenysége és az ember tetteinek mulandó volta már az antik görög szerzőket is foglalkoztatta, több irodalmi műben központi motívumként szerepel (pl. Odüsszeia). Előszere-tettel értekeztek a témáról a 14-15. századi moralizáló irodalmi szerzők, a haláltánc-téma is népszerű volt ebben az időben mind a vizuális művészetekben, mind az irodalomban. Az egyházművészetben a Prédikátor könyvének elejéről vett idézet szolgált szövegforrásként a vanitas-ábrázolásokhoz.

Bizonyos tárgyak – pl. homokóra, üveg, elhervadt, hulló szirmú virág, kioltott gyertya –, valamint az emberi test mulandóságát, a halál elkerülhetetlenségét jelképező csontváz és koponya hatásosan szemléltetik az élet mulandóságát és egészen explicit módon közvetítik a figyelmeztető üzenetet. A középkortól kezdve állandó elemei lesznek a vanitas-szimbólumok a síremlékművészetnek. Itt példaként 17. sz. első felében alkotó Bernininek a római Szt. Péter-bazilikában látható, VII. Sándor pápa számára készített síremlékét idézzük.

Ezek a motívumok könnyen érthető szimbólumok és egyértelmű üzenetet hordoznak. A homokóra elsősorban az idő gyors múlására és pusztító hatalmára kíván emlékeztetni. Két része az élet és a halál ciklikus váltakozására, a mennyei világra és a földre utal. A lehulló homok a földi természet vonzását jelenti. A homokóra-motívum feltűnik még az erények allegorikus ábrázolásain, ahol a Mértékletesség (Temperantia) perszonifikációjának a kezében látható. Középkori ábrázolásokon a Halált megtestesítő allegorikus figura vagy csontváz kezében látható a homokóra.

A csontok, csontváz vagy koponya a halál mellett a feltámadás ígését is hirdetik – utalunk itt a korábban bemutatott Ádám – Krisztus mint új Ádám párhuzamra és Ádám sírja meg a keresztfa helye, a Golgota közötti összefüggésekre.

A vanitas-szimbólumok gyakran megjelennek remete és bűnbánó szentek ábrázolásain. Szent Jeromos vagy Mária Magdolna képein láthatunk homokórát, kiszáradt fatörzset, koponyát, melyek mind azt jelképezik, hogy ők már meghaltak a földi, a világi életnek, de utalnak egyben a megtérésük előtti bűnös életükre, amelyért éppen most vezekelnek.

A 17. században, a protestáns Hollandiában, a holland festészet virágkorában igen népszerű műfaj volt a csendélet, mely képek nem kizárólag dekoratív berendezési tárgyként szolgáltak, hanem az ábrázolt együttes fontos morális tartalmat közvetített. A lenyűgöző valóság-hűséggel megfestett tárgyakból (üvegpoharakból, hangszerekből, könyvekből), virágokból, gyümölcsökből stb. álló kompozíciók érdekes kettősséggel egyrészt az embert körülvevő csodás, színpompás, érdekes világ darabjait kívánták megörökíteni, másrészt épp ezeken keresztül azt próbálták a korabeli nézőknek sugallni, hogy a túlvilági örök élethez képest ez a földi élet mu-

Pieter Claesz: Csendélet (1633), Kassel, Staatliche Kunstsammlungen

landó, ideiglenes, a megszerzett földi javak nem örökkévalók, s hiábavalóság túl sok energiát befektetni e javak megszerzésébe, felhalmozásába, birtoklásába.

Ezek a csendéletek állandó helyet és szerepet kapnak az immár „klasszikus” vanitas-szimbólumok, de egyre kifinomultabb allegorikus utalásokat hordozva a csendéletek önmagukban jelenítik meg a vanitas tartalmi motívumát. A törekeny, nagy műgonddal megfestett, szinte tapintható üvegpoharak, az értékes drágakövekkel terhes aranytálak mind a földi élet mulandóságát, az ember törekenységét, a világias birtoklási vágy hiábavalóságának mementójaként tárnak elénk. A szépség és kíváncsiság, illetve a törekenység és mulandóság összeférhetetlenségét, ellentétét domborítják ki a csendéletek. Ezen az allegorikus képek vagy csettök eredete egyaránt keresendő a moralizáló közmondásokban, szólásokban, és a reneszánsz emblémairadalomban.

A hangszerek egyrészt az érzékiség, csábítás bűnére utalnak. Ilyen értelemben tűnnek fel a 17. századi holland festészetben igen népszerű, vidám társaságokat ábrázoló bankett jelenetek. A hangszercsendéletek viszont a zenei hangok pillanatszerűségét, a földi gyönyörök mulékonyságát szemléltetik.

A csendéletek egyik kedvelt változata volt az a képtípus, melyen egy különféle könyvek kaotikus halmaza által beborított asztal látható. Ezek az ábrázolások a mindenevő bölcsességet, a kielégíthetetlen kíváncsiságot jelképezik, amely azonban nem tud különbséget tenni az igazán fontos tudás és a felesleges, Istentől eltávolító tudomány között.

Fontos vanitas-szimbólum még a tükör, mely a hiúság bűnét jelképezi. Jóllehet a tárgy szemlélése önmagában elegendő volt, hogy a korabeli nézőközönséget önvizsgálatra indítsa, Németalföldön igen kedvelt volt az az ábrázolási típus, melyen egy fiatal lány fésülködik, szépítkezik a tükör előtt, de a csillogó felületről önmaga tükörképe helyett egy rút, ráncos öregasszony tekint vissza; ezzel is figyelmeztetve, hogy a halál váratlanul is jöhet, előbb, mint vártuk volna, s igyekezzék az ember, hogy ne érje készületlenül.

Mészáros Ágnes

Nagypéntek

Ő bűnhődött, hogy nekünk békességünk legyen.

Vannak szavak, amelyeket nem elég megérteni. Közéjük tartozik a bűn is. Mit sem ér a módszeres megközelítés, az óvatos ízeletés – még egyszer teljesen be nem tölti szánkat a keserűség mindazon dolgok felett, amit elhibáztunk, elrontottunk, leromboltunk; ami tévútra vitt, megtévesztett és megsebzett, hitegetett és becsapott, kifosztott és megalázott. A keserűség, amely hirtelen összerántja a szívünket, az idegeinket, minden érzékünket – és vele az egész világot. Ilyenkor nincs kedvünk mellébeszélni, mert szorít az élet dolgainak komolysága és szentsége: a legmélyebb összeomlásban a legszentebb utáni vágy. Szembefordulnánk a bűnnel: elárulnánk, leköpnénk, gúnyolnánk, keresztre feszítenénk. Íme, az ember! Erőtlen és összeroskadó – mint az Isten Fia, aki hordozza és elveszi a világ bűnét.

„Jaj, hány lélekben vannak mindig hárman: Kétfelől két bűn két keresztre verve, s köztük az Isten egyszülött fia, nem értve, nem ismerve.”

Íme, a szenvedéstörténet, a keresztfá titka: „Ó bűnhődött, hogy nekünk békességünk legyen.”

Szabó Lajos (szerk.) Visszhang című kötetéből.
Evangelikus Sajtóosztály. Budapest. 2001.

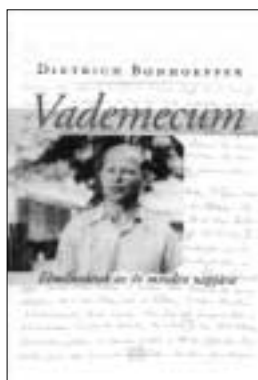
BONHOEFFER Vademecum – Eelmélkedések az év minden napjára

Mit nyújthat ez a válogatás? A választ az a sok olvasó adta meg, akik ezen könyvnek köszönhetően megtalálták az utat Dietrich Bonhoeffer életéhez és művéhez. Sok esetben ezek a kis mozaikdarabkák adtak ösztönzést, hogy az olvasók elgondolkodjanak saját életükön, átéljék meggyőződéseiket és életvezetésüket a minden napokban. Ez az évkönyv kalendáriumszerűen forgatható.

ISBN 963 9642 86 X, formátum: A/5, 420 oldal, kartonált, ára: 3800 Ft

Kairosz Kiadó Kft., 1134 Bp. Apály u. 2/b
Tel/Fax: 359-9825 kairosz@hu.inter.ne

JEL

Spirituális és kulturális folyóirat
XIX. évfolyam 3. szám

ALAPÍTOTTA: CSANÁD BÉLA

Kiadja a
Keresztény Értelmiségiek Szövetsége
Adószám: 19719548-1-41

A kiadást támogatja a

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Renovabis
Solidaritátszolidaritásaktion der deutschen Katholiken
mit den Menschen in Mittel- und Osteuropa

Felelős kiadó: Osztie Zoltán

Főszerkesztő:
Rochlitz Bernadett

Főmunkatársak:
Bolberitz Pál,
Jáki Szaniszló (Princeton),
Máczy István, Molnár Tamás (USA),
Nemeskürty István, Sasvári Szilárd,
Rózsa Huba

Szerkesztőség és kiadóhivatal
1053 Budapest, Egyetem tér 5. I/5.
Tel./Fax: (36 1) 328-0164
E-mail: kesz@t-online.hu
(munkanapokon 9.00 -14.00 óra között)
Levelezési cím: 1364 Budapest 4 Pf. 163

Megjelenik havonként,
évente tízszer 32 oldalon.
Egyházi terjesztés és templomi árusítás
a JEL kiadóhivatal útján:
1053 Budapest, Egyetem tér 5. I/5.
Internet cím:
www.keesz.hu

Előfizetések belföldi befizetése:
az OTP XI. ker. Karinty F. u. körzeti fiók
11711034-20323774 sz.
csekk számlára vagy postautalványon.
Keresztény Értelmiségiek Szövetsége
megjelöléssel adományként feladva.
Minden postai küldeménynél
szíveskedjék megjelölni az összeg
rendeltetését.

A nem általunk kért kéziratokat
nem őrizük meg és nem küldjük vissza.
A szerkesztőség fenntartja az írások szellemét
és tartalmát nem érintő rövidítések jogát.

Előfizetés 2007. évre:
3200 Ft + 1100 Ft postaköltség,
fél évre: 1600 Ft + 550 Ft postaköltség.

Engedélyszám: III/TSZL/31/1989.
ISSN 0865-0616

Nyomás:
Széchenyi Nyomda, Győr